

RUDOLF EKLUND / TORKEL NORDSTRÖM

LAGEN
OM
AVBETALNINGSKÖP

NORSTEDTS

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

LAGEN

OM AVBETALNINGSKÖP

AV DEN 11 JUNI 1915

I DESS ENLIGT LAG DEN 17 APRIL 1953

ÄNDRADE LYDELSE

MED FÖRKLARANDE ANMÄRKNINGAR

UTGIVEN AV

RUDOLF EKLUND

F. D. JUSTITIERÅD

TORKEL NORDSTRÖM

JUSTITIERÅD

Andra upplagan

STOCKHOLM

P. A. Norstedt & Söners Förlag

STOCKHOLM 1957.

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

567459

FÖRORD TILL FÖRSTA UPPLAGAN (1953)

År 1916 utkom på P. A. Norstedt & Söners förlag »Lagen om avbetalningsköp av den 11 juni 1915 med förklarande anmärkningar». Utgivare voro framlidne justitierådet Tore Almén och hovrättsassessorn, numera f. d. justitierådet Rudolf Eklund. En andra upplaga av detta arbete, ombesörjd av Eklund, utkom år 1926.

Den 17 april 1953 utfärdades en lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 om avbetalningsköp. Därigenom erhöilo samtliga paragrafer i sistnämnda lag utom 7 § ändrad lydelse. De äldre bestämmelserna skola dock i stort sett alltjämt gälla beträffande avbetalningsköp, som slutits före den 1 januari 1954, och kunna således beräknas under avsevärd tid komma i tillämpning vid sidan av de nya.

Vid angivna förhållanden har det icke ansetts lämpligt att beteckna föreliggande arbete, i vilket lagen om avbetalningsköp i sin ändrade lydelse behandlas, såsom en ny upplaga av den utav Almén och Eklund författade kommentaren, även om en del av innehållet i denna här ånyo återgives. Till grund för det nu utkomna arbetet ligger i övrigt huvudsakligen vad som förekommit i samband med tillkomsten av 1953 års lagändringar.

FÖRORD TILL ANDRA UPPLAGAN

Denna nya upplaga överensstämmer i stort sett med den föregående. På några ställen har den i texten givna framställningen jämkats i förtydligande syfte eller med anledning av att åberopad lagstiftning blivit änd-

rad. Hänvisning har skett till nyutgiven svensk litteratur. Den nya lagstiftningen om avbetalningsköp i Danmark och Norge har ännu icke kommenterats i dessa länder. Att hänvisa till dansk och norsk doktrin har därför ansetts icke böra ifrågakomma. Stockholm i januari 1957.

Rudolf Eklund

Torkel Nordström

Herder, avbetalningsköp o. köp
med avbetalning, Föreläsningsföreläsning
år 167 ff.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3
Förkortningar	6
Inledning	7
Lag om avbetalningsköp	17
Lag om ändring i utsökningslagen	129
Lag om ändrad lydelse av 1 § lagen angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik.....	131
Kungl. Maj:ts förordning angående ersättning till förrättningsmän för utmätning i enskilda mål samt till stämningsmän m. m.	134
Lagen om avbetalningsköp i dess lydelse före 1953 års lagändringar	138
Sakregister	143

FÖRKORTNINGAR

<i>Almén</i>	= Almén: Om köp och byte av lös egendom, 3 uppl. (1934).
<i>Almén och Eklund</i>	= Almén och Eklund: Lagen om avbetalningsköp av den 11 juni 1915 med förklarande anmärkningar, 2 uppl. (1926).
<i>Hillgård</i>	= Hillgård: Bidrag till läran om säljarens stoppningsrätt (1923).
<i>Lundstedt</i>	= Byggnadsborgensrätternas rättsliga ställning i Sverige och utlandet (1917).
<i>NJA</i>	= Nytt juridiskt arkiv avd. I.
<i>NJA II</i>	= Nytt juridiskt arkiv avd. II.
<i>Schmidt</i>	= Schmidt: Om ägareförbehåll och avbetalningsköp (1938).
<i>SOU</i>	= Statens offentliga utredningar.
<i>SvJT</i>	= Svensk Juristtidning.
<i>SvJT Rf</i>	= Svensk Juristtidning, rättsfallsavdelningen.
<i>Trygger</i>	= Trygger: Kommentar till Utsökningslagen (1897—1904).
<i>Undén</i>	= Undén: Svensk sakrätt. I. Lös egendom, 3 uppl. (1955).
<i>1914 års motiv</i>	= Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, lag om avbetalningsköp m. m., avgivna den 31 jan. 1914 av därtill utsedda kommitterade (1914).

INLEDNING

Under senare hälften av 1800-talet vann en ny form för försäljning av lösören, s. k. avbetalningshandel, så småningom allt större utbredning. Utmärkande för avbetalningssystemet var, *dels* att köpeskillingen helt eller delvis skulle erläggas i avbetalningar, efter det att godset utlämnats till köparen, *dels* att godset ställdes som säkerhet för säljarens fordran på ogulden köpeskillning. Två huvudtyper av avtal med denna innebörd förekommo. Antingen kläddes avtalet i hyreskontraktets form med rätt för hyresmannen att behålla godset såsom sin egendom, sedan han erlagt de överenskomna hyreslikviderna, eller också betecknades avtalet som köp under villkor att säljaren fortfarande skulle vara ägare till det sålda godset, intill dess hela köpeskillingen blivit erlagd.

Avbetalningssystemet visade sig emellertid snart vara förenat med åtskilliga missförhållanden. Mot systemet invändes bl. a., att det befordrade en osund kreditgivning och förledde mången att anskaffa föremål, som vore onödiga för honom och icke passade för hans ekonomiska förhållanden. Vidare klagades över att på avbetalning sålt gods ofta vore av underhållig beskaffenhet och betingade oskäligt högt pris. Det visade sig också, att säljarna, som i allmänhet voro köparna ekonomiskt överlägsna, ofta begagnade sin ställning till att förmå köparen att underkasta sig oskäligt hårda kontraktsvillkor.

De missförhållanden, som framträtt i samband med avbetalningshandeln, ledde så småningom till ingripanden på lagstiftningens väg för att skydda köparna. Tyskland gick härvid i spetsen. Där utfärdades år 1894 en

lag om »Abzahlungsgeschäfte». Vad de nordiska länderna angår ifrågasattes lagstiftning rörande avbetalningsköp tidigast i Danmark. Redan år 1895 framlade den danska regeringen för riksdagen ett förslag till lag om »Afdragshandler». Förslaget blev emellertid icke upphöjt till lag. Att ämnet icke gjordes till föremål för särskild dansk lagstiftning, lär delvis hava berott på att fråga blivit väckt om gemensam skandinavisk lagstiftning på detta område. Till det åttonde nordiska juristmötet (1896) hade från norsk sida framlagts en redogörelse i ämnet, utmynnande i ett utkast till lagbestämmelser, och vid följande juristmöte (1899) blev ämnet föremål för en ingående diskussion.¹

I vårt land aktualiserades frågan om lagstiftning rörande avbetalningsköp första gången år 1901, då ämnet uppsattes på programmet för det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet. Av de i programmet upptagna ämnena blev rättsförhållandet mellan köpare och säljare först föremål för behandling. De överensstämmande lagar om köp och byte av lös egendom, vilka tillkommo såsom resultat av detta arbete, innehöllo emellertid icke några speciella bestämmelser om avbetalningsköp. Skälet härtill var, att ämnet på grund av sin fristående natur och de socialpolitiska synpunkter, ur vilka det företrädesvis borde betraktas, icke ägnade sig att upptagas till behandling i detta sammanhang. Sedan samarbetet för att åstadkomma överensstämmande lagstiftning på obligationsrättens område år 1909 återupptagits mellan Sverige, Danmark och Norge, enades delegerade från de tre länderna om en plan för det gemensamma lagstiftningsarbetet, som bl. a. upptog frågan om bestämmelser mot missbruk av ekonomisk övermakt och dylikt, särskilt angående köp på avbetalning. För Sveriges del uppdrogs utredningsarbetet åt den s. k. obli-

¹ Se *Hambro*: Om avdragshandler (1899) och *Forhandlinger paa niende nordiske Juristmøde* (1900) s. 4—33.

gationsrättskommittén. Den 31 januari 1914 avlämnade kommittén ett under samarbete med danska och norska kommittéer upprättat betänkande med förslag till bl. a. lag om avbetalningsköp. Betänkandet var undertecknat av landshövdingen Hjalmar Hammarskjöld, ordförande, revisionssekreteraren, sedermera justitierådet Tore Almén, grosshandlaren August Sundström och revisionssekreteraren Edvard Gadde. Som kommitténs sekreterare hade tjänstgjort dåvarande e. o. hovrättsassessorn, numera f. d. justitierådet Rudolf Eklund.

På hemställan av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Berndt Hasselrot, remitterades förslaget den 15 december 1914 till lagrådet, som den 3 mars 1915 avgav utlåtande över detsamma. Sedan förslaget i anledning av lagrådets anmärkningar i vissa delar omarbetats, framlades det för riksdagen genom proposition den 19 mars 1915 (nr 83). På hemställan av lagutskottet (utlåtande nr 30) biföllo båda kamrarna Kungl. Maj:ts förslag (F. K. 61, 42; A. K. 8, 40—57). Riksdagens beslut anmäldes i skrivelse den 10 maj 1915 (nr 105), varefter *lag om avbetalningsköp* utfärdades *den 11 juni 1915* (Svensk författningssamling nr 219).

Lagen hade främst till syfte att genom tvingande regler skydda köparen mot alltför hårda avtalsbestämmelser om påföljder av köparens kontraktsbrott. Å andra sidan ställdes ett snabbt och billigt handräckningsförfarande till säljarens förfogande i de fall, då denne enligt lagen ägde återfå det sålda godset. Lagen omfattade endast avbetalningsköp, där avbetalningspriset icke översteg 3 000 kronor.

Förslag till lag om avbetalningsköp framlades i Norge den 31 december 1913 och i Danmark den 31 januari 1914. I Norge utfärdades den 21 juli 1916 en »Lov om kjøp paa avbetaling».¹ Därefter följde en dansk »Lov om

¹ Lagen med förklarande anmärkningar är utgiven av N. L. Bugge (1916).

Køb paa Afbetaling» den 8 maj 1917.¹ De civilrättsliga reglerna i de tre lagarna voro i det stora hela överensstämmande, låt vara att avvikelser förekommo på flera punkter. Bestämmelserna om godsets återtagande genom exekutiv myndighet företedde större olikheter, enär man måst taga hänsyn till de i varje land för det exekutiva förfarandet i allmänhet gällande reglerna. I den norska lagen vidtogos år 1928 några ändringar. I Finland tillkom den 30 november 1933 en lag om avbetalningsköp, vilken i det väsentliga anslöt sig till de övriga lagarna.

Otvivelaktigt medförde 1915 års lag en betydande förbättring av köparnas ställning. Ganska tidigt gjordes emellertid gällande, att lagen icke lämnade tillräckligt skydd mot missförhållanden inom avbetalningshandeln. Sålunda anhöll 1927 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 183) om utredning rörande avbetalningssystemets omfattning och verkningssätt. I skrivelsen uttalades, att avbetalningssystemet enligt riksdagens mening utvecklat sig på ett sådant sätt, att det kunde befaras medföra allvarliga vådor av den art, att åtgärder i reglerande syfte från det allmännas sida vore av behovet påkallade. Riksdagen antydde åtskilliga utvägar, varigenom man kunde tänkas råda bot på missförhållandena. Bl. a. framhölls, att en reglering av agentverksamheten säkerligen skulle medföra ett bättre tillstånd över huvud taget inom avbetalningshandeln. Införandet av en bestämmelse, att varor under ett visst värde ej finge säljas på avbetalning utan tillstånd av offentlig myndighet, kunde måhända verka i samma riktning. Vidare pekade riksdagen på möjligheten att såsom ett medel att inskränka avbetalningsköp av lyxartiklar begränsa den tid, på vilken ett avbetalningsköp finge avslutas.

Den av riksdagen begärda utredningen påbörjades inom handelsdepartementet och fortsattes av kommers-

¹ Denna lag behandlas i *Lassen-Ussing: Haandbog i Obligationsretten*, speciel Del I (1923) s. 327—377.

kollegium, som år 1933 framlade förslag i ämnet.¹ Kollegiet ställde sig avvisande till tanken att genom statlig reglering av agentverksamheten komma till rätta med missförhållandena. Enligt kollegiets mening borde ej heller komma i fråga att göra rätten att driva försäljning på avbetalning beroende av offentlig myndighets prövning eller att begränsa den tidrymd, inom vilken avbetalningsköpare hade att fullgöra sin betalningsskyldighet. Kollegiet föreslog i stället, att rättsverkan skulle fränkännas äganderättsförbehåll, då köpet avsåge kläder, skodon eller vissa lyxföremål eller avbetalningspriset icke överstege 500 kronor. Vidare föreslogs en höjning av värdegränsen för lagens tillämpningsområde från 3 000 till 5 000 kronor.

I proposition (nr 98) till 1934 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till ändrade bestämmelser om åtal för förskingring av avbetalningsgods. Förslaget innebar, att förskingring av avbetalningsgods icke längre skulle falla under allmänt åtal utan hänföras till målsägandebrott. Föredragande departementschefen uttalade, att den föreslagna ändringen beträffande åtalsrätten otvivelaktigt skulle komma att tvinga säljarna till en viss försiktighet, då det gällde att anskaffa köpare, och därmed rikta sin udd mot ett av grundfelen i avbetalningssystemet såsom det utvecklats i vårt land. På anförda skäl avvisades den av kommerskollegium ifrågasatta utvägen. Frågorna om reglering av agentverksamheten och införande av tillståndstvång för avbetalningshandel upptogs icke till behandling, när verkningarna av den föreslagna ändringen av åtalsrätten ansågos böra avvaktas, innan andra och mera vittgående åtgärder vidtogos.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag till ändrade bestämmelser om åtal för förskingring av avbetalningsgods. Sedermera har genom 1942 års lagstiftning om för-

¹ Kollegiets skrivelse är i huvudsakliga delar intagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 98/1934.

mögenhetsbrott vad som tidigare betecknades såsom förskingring av avbetalningsgods inordnats under begreppet olovligt förfogande, varom stadgas i 22 kap. 4 § strafflagen. Sådant brott må jämlikt 22 kap. 10 § icke åtalas av allmän åklagare, med mindre statsåklagaren finner åtal vara ur allmän synpunkt påkallat.

I samband med att 1934 års riksdag biföll förslaget om ändrade åtalsregler anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 195) om förnyad utredning rörande verkningarna av avbetalningshandeln. I första lagutskottets vid riksdagens skrivelse fogade utlåtande (nr 49) uttalades bl. a., att det icke syntes uteslutet, att ett ingripande mot agenter skulle kunna ske, på sätt ifrågasatts i skrivelsen från 1927 års riksdag. Tanken att inskränka eller upphäva befogenheten för säljaren att utan föregående dom erhålla handräckning för godsets återfående borde jämväl övervägas.

Med anledning av 1934 års riksdagsskrivelse verkställdes inom justitiedepartementet vissa förarbeten för en revision av lagstiftningen om avbetalningsköp. Sålunda framlade nuvarande professorn Folke Schmidt i ett den 31 mars 1938 dagtecknat betänkande¹ riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. Vidare utförde kommerserådet Siegfried Matz en förberedande utredning, vars resultat redovisas i ett den 28 december 1946 avlämnat betänkande.² Några frågor rörande avbetalningsköp berördes dessutom i en inom justitiedepartementet år 1944 upprättad promemoria.³

Den 27 februari 1947 tillkallade chefen för justitiedepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande f. d. justitierådet Rudolf Eklund, tillika ordförande, och

¹ *SOU* 1938: 11.

² En redogörelse för huvudinnehållet i betänkandet — vilket icke föreligger i tryck — återfinnes i *SoJT* 1948 s. 382—385, varjämte ett sammandrag av den i samband med utredningen verkställda statistiska undersökningen finnes intaget i *Kommersiella Meddelanden* 1947 s. 126—130.

³ Se Kungl. Maj:ts proposition nr 236/1945 s. 72—73.

professorn Folke Schmidt att inom departementet verkställa utredning om ny lagstiftning rörande avbetalningsköp och därmed sammanhängande spörsmål. Samtidigt förordnades vissa personer att deltaga i överläggningar med utredningsmännen. Som sekreterare i utredningen tjänstgjorde e. o. hovrättsassessorn, numera justitierådet Torkel Nordström. I överensstämmelse med vad som förutsattes i direktiven samarbetade utredningen med delegerade från Danmark, Finland och Norge. Den 14 oktober 1950 avlämnade utredningen betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp.¹

Utredningens förslag byggde i det väsentliga på resultat, som uppnått vid de gemensamma nordiska överläggningarna. Förslag till ny lagstiftning rörande avbetalningsköp framlades i Danmark och Norge i november 1950 samt i Finland i juni 1951. Såvitt angår de civilrättsliga bestämmelserna hade i de fyra förslagen ännu större enhetlighet uppnått än i de ursprungliga lagarna. Även i redaktionellt hänseende hade likformighet i möjligaste mån eftersträfvats.

Utredningen överlämnade vidare med skrivelse den 30 november 1950 en promemoria angående avbetalnings-säljares ställning enligt bilansvarighetslagen med därvid fogat förslag till ändrad lydelse av 1 § nämnda lag.²

Sedan yttranden över de av utredningen utarbetade lagförslagen inhämtats från myndigheter och samman slutningar, verkställdes inom justitiedepartementet viss överarbetning av förslagen. På hemställan av departementschefen, statsrådet Zetterberg, remitterades den 20 augusti 1952 till lagrådet förslag till 1) lag angående ändring i lagen den 11 juni 1915 (nr 219) om avbetalningsköp, 2) lag om ändring i utsökningslagen och 3) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 juni 1916

¹ *SOU* 1950:42.

² Promemorian föreligger icke i tryck.

(nr 312) angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik. I sitt den 14 oktober samma år avgivna utlåtande förordade lagrådet vissa kompletteringar och jämkningar. Sedan i anledning härav några mindre ändringar vidtagits i det under 1) upptagna förslaget, framlades förslagen för 1953 års riksdag genom en den 31 oktober 1952 dagtecknad proposition (nr 3). Första lagutskottet hemställde (utlåtande nr 16) om godkännande av propositionen med en redaktionell jämkning. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen (F. K. 11, 55; A. K. 11, 97), varefter beslutet anmälades i skrivelse den 31 mars 1953 (nr 108). I enlighet härmed utfärdades de under 1)—3) angivna lagarna den 17 april 1953 (Svensk författningssamling nr 152—154).

Av de ändringar, som genom 1953 års lagstiftning skett i lagen om avbetalningsköp, är slopandet av värdegränsen för lagens tillämpningsområde en av de mest betydelsefulla. Härigenom komma i fortsättningen även avbetalningsköp, där avbetalningspriset överstiger 3 000 kronor, att falla under lagens tvingande regler. Utvidgningen av lagens tillämpningsområde har föranlett vissa andra ändringar i lagen. En del av de äldre reglerna hava nämligen ansetts vara alltför summariska för att lämpligen kunna tillämpas å köp, som angå mera betydande värden. Med hänsyn härtill hava bl. a. införts noggrannare regler rörande avräkningen mellan kontrahenterna, när det sålda godset återtages. Det har vidare funnits erforderligt att i vissa andra hänseenden ändra och komplettera lagens regler, främst i syfte att dels stärka köparens skydd mot obilliga kontraktsvillkor, dels mildra de ur social synpunkt betänkliga vådor, som säljarens återtagningsrätt i vissa fall visat sig kunna medföra. Bland de nya bestämmelserna må här nämnas, att s. k. koppling i regel skall sakna rättsverkan, att anstånd med godsets återtagande skall kunna meddelas, om köparen oförvållat råkat i tillfälliga betalnings-

svårigheter, att oundgängligen behövligen gång- och sängkläder icke skola få återtagas samt att gods, som köpts på avbetalning, icke skall kunna utmätas för fordran på grund av köpet. Vidare har som förutsättning för erhållande av handräckning uppställts, att kontraktet innehåller uttryckliga bestämmelser i vissa avseenden. De nya lagreglerna skola med vissa undantag icke äga tillämpning å avbetalningsköp, som ingåtts före bestämmelsernas ikraftträdande den 1 januari 1954.

I samband med tillkomsten av 1953 års lagstiftning övervägdes, huruvida en helt ny lag om avbetalningsköp skulle komma till stånd eller om lagstiftningen skulle ske i form av ändringar i 1915 års lag. Att det senare alternativet valdes berodde främst på att det syntes kunna innebära en fördel, att den tidigare gällande lagens uppställning och text i största möjliga utsträckning bibehölles, helst som ändringarna ej berörde lagens huvudprinciper. En sådan anordning medförde, att tidigare gällande regler kunde återfinnas under de gamla paragrafnumren och att vidtagna ändringar framträdde på ett tydligt sätt. Att underlätta övergången ansågs hava särskild betydelse, enär lagen om avbetalningsköp i stor utsträckning användes av personer utan juridisk utbildning, vilka vore förtrogna med den gamla lagen. I en ny lag skulle visserligen texten kunnat erhålla en ur systematisk synpunkt bättre uppställning än den som framkommit såsom resultat av de vidtagna ändringarna i den äldre lagen. De formella brister, som härutinnan kunna vidlåda den valda metoden, torde dock näppeligen vålla några praktiska olägenheter.

I utredningens förslag var även upptaget ett stadgande (19 §), enligt vilket domstol, om någon som yrkesmässigt sålde gods på avbetalning funnes bedriva verksamheten i strid mot vad gott affärsskick mot köpare skäligen krävde, skulle äga att på talan av allmän åklagare vid vite förbjuda denne säljare att under viss tid,

högst fem år, sälja gods på avbetalning. Det föreslagna stadgandet avsåg främst att råda bot på vissa missförhållanden, som framträtt i samband med agentverksamheten inom avbetalningshandeln. Under remissbehandlingen anfördes emellertid från åtskilliga håll invändningar mot förslaget. I propositionen uttalade departementschefen, att han — trots den i mycket tilltalande tankegång, som låge bakom utredningens förslag — funne övervägande skäl tala mot att i rådande läge införa ett dylikt stadgande. Skulle allvarligare missförhållanden inom avbetalningshandeln komma att framträda även efter den av departementschefen förordade effektiviseringen av köparenskyddet, kunde det givetvis bli anledning att på nytt angripa problemet i hela dess vidd. Inom första lagutskottet uttalades vid behandlingen av propositionen vissa sympatier för det av utredningen föreslagna stadgandet. Ehuru missförhållandena i samband med agentverksamheten vore mindre framträdande än tidigare, kunde, framhölls det, en omsvängning i konjunkturläget lätt leda till en försämring. Utskottet fann icke skäl att för närvarande införa några regler på förevarande område, men underströk samtidigt departementschefens uttalande, att det under vissa förutsättningar kunde bli anledning att på nytt angripa problemet i hela dess vidd.

På grundval av 1950 års norska lagförslag har i Norge den 22 maj 1953 utfärdats »Lov om endringer i og tillegg til lov om kjøp på avbetaling av 21. juli 1916». I Danmark har 1950 års förslag lagts till grund för en helt ny lag i ämnet, »Lov om køb på afbetaling» av den 11 juni 1954. Det finska förslaget har däremot ännu icke föranlett någon lagstiftning.

Lag om avbetalningsköp;

given Stockholms slott den 11 juni 1915.

Vi GUSTAF etc. göra veterligt: att Vi, med riksdagen, funnit gott förordna som följer:

1 §.

Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbli hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bli ägare därav.

Sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlagga, benämnes i denna lag avbetalningspriset. Med post avses icke sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie, som köparen skall särskilt utgiva.

Anm. 1. Förutsättningarna för att det särskilda slag av köp¹, som lagen kallar avbetalningsköp, skall anses föreligga angivas i första stycket av förevarande paragraf. Dessa förutsättningar äro tre, nämligen:

¹ Uppenbarligen äro bestämmelserna i lagen om köp och byte av lös egendom den 20 juni 1905 tillämpliga å avbetalningsköp, även om beteckningen hyresavtal använts; jfr *Almén och Eklund* s. 1.

a) Köpeobjektet skall vara hänförligt till lösören.

b) Köpeskillingen skall erläggas i två eller flera poster, av vilka åtminstone någon förfaller till betalning först efter det godset utgivits till köparen.

c) Avtalet måste innehålla förbehåll om att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbli hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Anm. 2. Därigenom att såsom föremål för avbetalningsköp angivits *lösören*¹ har denna lag erhållit ett inskränkare tillämplighetsområde än lagen om köp och byte av lös egendom den 20 juni 1905 («köplagen»). Sistnämnda lag kommer nämligen till användning icke blott å köp av lösören utan i varje fall, då köpeobjektet har karaktären av lös egendom. Detta uttryck betecknar i svenskt lagspråk alla förmögenhetsobjekt, vilka icke enligt lagen den 24 maj 1895 äro att hänföra till fast egendom. Med lösören åter menas lösa saker över huvud taget. Hit höra således icke blott husgeråd, möbler och annat sådant, som i dagligt tal räknas till en persons lösörebo, utan även t. ex. maskiner, som på beställning levererats till ett industriellt företag. Jämväl varor, som avlämnats till fullgörande av ett vanligt leveransavtal, falla naturligtvis in under begreppet lösören. Däremot omfattar detta begrepp icke sådana tillgångar som t. ex. en patenträttighet, rätten till en affärsrörelse eller över huvud rättigheter, som icke hava en kroppslig sak till föremål. Till lösören är icke heller att hänföra en byggnad å annans mark.² Ej heller aktier eller andra värdepapper kunna betecknas såsom lösören. I utsökningslagen har sålunda detta ord ställts i motsats till icke blott penningar utan även sådana obligationer eller andra värdepapper, vilka med lätthet kunna i penningar förvandlas; se 62 § nämnda lag. Jfr även 15 kap. 2 och 3 §§ föräldrabalken. Under det att man sålunda i svenskt lagspråk icke hänför värdepapper till lösören, är förhållandet det motsatta i Danmark, Finland och Norge. Denna olikhet i räckvidden av den svenska lagen och lagarna i de tre andra nordiska län-

¹ Enligt 1914 års kommittéförslag skulle lagen gälla köp av all lös egendom. Detta ändrades i anledning av lagrådets anmärkning; se *NJA II* 1915 s. 308—309.

² Jfr *NJA* 1896 s. 66: Lösöreköpsförordningen ej tillämplig å köpeavtal om sådan byggnad. Jfr även *NJA* 1952 s. 407 och 1954 s. 455.

derna saknar dock praktiskt taget betydelse, enär det är mycket sällsynt, att värdepapper säljas under sådana villkor, som känneteckna avbetalningsköp i lagens mening.¹

Anm. 3. I tredje stycket av denna paragraf hava upptagits definitioner av vad som i lagen menas med uttrycken *avbetalningspris* och *post*.

Den som köper gods på avbetalning måste i allmänhet erlægga ett högre pris än vad som skulle hava utgått om godset köpts mot kontant betalning. Förutom den ränteförlust, som åsamkas säljaren därigenom att betalningstiden framskjutes, kunna vid avbetalningsköp särskilda kostnader uppkomma för försäkring av godset, för inkassering av de olika dellikviderna m. m. Vanligen uppskattas dylika extra kostnader på förhand till ett fixt belopp, som inräknas i den betingade köpesumman. Avbetalningspriset kommer i sådana fall att motsvara allt vad köparen enligt avtalet har att erlægga. Det förekommer emellertid att — i stället för ett dylikt fast tillägg till vad som utgör vederlag för själva godset — i avtalet exempelvis bestämmas, att varje dellikvid, som skall fullgöras efter godsets utgivande, skall bestå av, förutom ett bestämt belopp (*post*), ränta å ogulden del av köpesumman. I tydlighetens intresse har i lagtexten angivits, att uttrycket *post* endast avser sådana delbelopp, vilkas storlek framgår av själva avtalet, men icke omfattar den ränta eller gottgörelse för försäkringspremie som köparen vid sidan därav skall svara för. Vad köparen i sådant hänseende kan hava att betala innefattas sålunda icke heller i *avbetalningspriset*, enär detta utgör sammanlagda beloppet av de »poster», som köparen kontant och efter godsets utgivande har att erlægga.

Särskilt vid tillämpningen av 2 och 4 §§ är det av vikt att uppmärksamma den terminologi, som kommit till användning i lagtexten.

¹ Att premieobligationer och lottsedlar säljas på avbetalning, är visserligen ingalunda ovanligt, men i allmänhet tillgår härvid så, att obligationen eller lottsedeln förblir i säljarens besittning ända till dess samtliga avbetalningar erlagts. Å dylika avtal är lagen otillämplig redan av det skälet, att den ovan Anm. 1 under b angivna förutsättningen icke är för handen. Ang. försäljning av svenska statens premieobligationer på avbetalning se KK d. 19 maj 1939 (nr 208) samt *SvJT* 1935 Rf s. 28.

Anm. 4. Angående den i Anm. 1 under b upptagna förutsättningen i fråga om *posternas antal och förfallotid* heter det i 1914 års motiv: »Endast undantagsvis lärer den, som säljer på avbetalning, våga lämna godset ifrån sig utan att dessförinnan hava uppburit någon del av köpeskillingen; redan när kontrakt upprättas betalar köparen i allmänhet ett större eller mindre belopp. Storleken av nämnda belopp är beroende av godsets beskaffenhet. Är det fråga om gods, vars värde hastigt minskas genom begagnande, t. ex. en kostym kläder, uppgår den post, som köparen har att betala vid kontraktets upprättande, enligt vad kommittén inhämtat, i regel till minst en tredjedel av köpeskillingen; vid köp av möbler betalas vanligen en fjärdedel eller en femtedel kontant.¹ När åter köpet avser ett föremål, som även efter en längre tids begagnande bibehåller sitt värde jämförelsevis oförändrat, är det belopp, som betalas vid kontraktets upprättande, betydligt mindre. Antalet av de poster, som skola gäldas efter det godset utgivits till köparen, är också mycket växlande. Inom vissa branscher — t. ex. vid försäljning av lantbruksmaskiner — äro de ofta blott tre eller fyra; vid försäljning av möbler, pianon och symaskiner kunna avbetalningarna uppgå till tjugo, trettio eller ännu större antal. Att endast en post skall betalas efter godsets utgivande, torde för närvarande knappast förekomma. Lagen lär emellertid böra omfatta även sådana fall, enär den eljest skulle kunna eluderas därigenom att säljarna i kontrakten utsatte, att hela det belopp, som icke erlades kontant, förfölle till betalning på en gång, men muntligen förklarade sig villiga att mottaga avbetalningar därå.»

Att godset skall *levereras successivt* och sålunda endast en del därav utgives vid kontraktets upprättande (t. ex. vissa band av ett ännu icke färdigtryckt bokverk) utesluter icke, att lagens bestämmelser bliva tillämpliga å avtalet.

Anm. 5. Till avbetalningsköp hänföres stundom varje försäljning av ett lösöreföremål under villkor, att betalningen skall erläggas i särskilda poster efter det godset utlämnats till köparen; det kräves icke, att avtalet innehåller något sådant förbehåll som de ovan i Anm. 1 under c angivna. För att ett avbetalningsköp i lagens mening skall

¹ Jfr *SOU* 1949: 38 s. 30.

föreligga, är det emellertid nödvändigt, att avtalet till säljarens förmån innehåller särskild *bestämmelse om rätt att återtaga godset eller om fortfarande äganderätt till detsamma*.

Köparens åsidosättande av sin betalningsskyldighet medför enligt 28 § andra stycket köplagen i allmänhet icke hävningsrätt för den säljare, som redan låtit köparen komma i besittning av godset. Vill säljaren vara bibehållen vid sin rätt att av sådan anledning häva köpet trots godsets utgivande, måste han göra förbehåll därom i avtalet. De i vårt land brukliga avbetalningskontrakten innehålla alltid bestämmelser, vilka gå ut på att säljaren skall kunna återfå det på avbetalning sålda godset, om köparen icke fullgör sin betalningsskyldighet. Uttryckligt förbehåll i sådant avseende förekommer i regel jämsides med ett förbehåll om att äganderätten till godset skall förbli hos säljaren intill dess köpeskillingen blivit till fullo gulden. Det händer emellertid, särskilt då fråga är om större leveranser till fabriker, hotell o. d., att i kontrakten icke nämnes något om säljarens rätt att återtaga vad som levererats. Anledningen härtill torde vara, att vid sådana större affärer köparen anser det ligga något stötande i ett förbehåll av sistnämnda art och att säljaren desto hellre finner sig kunna undvara detsamma, som befogenhet att vid bristande betalning återtaga godset enligt hos oss rådande rättsuppfattning i allmänhet läser följa redan av äganderättsförbehållet. Å andra sidan kan det tänkas, att förbehållet fått sådan avfattning, att köparen måste anses hava vunnit full äganderätt till godset, så att säljaren allenast har en fordringsrätt gent emot köparen, innebärande befogenhet att kräva godset åter i händelse köpeskillingen ej rätteligen erlägges. Förbehållet plägar i sistnämnda fall betecknas med termen *lex commissoria*¹ i motsats mot ett verkligt äganderättsförbehåll eller *pactum reservati dominii*, vilket har sakrättslig verkan och sålunda kan göras gällande mot köparens borgenärer. Vare sig förbehållet formulerats på ena eller andra sättet,

¹ Jfr *Almén* § 28 not 126 och *Lundstedt* s. 24 not 1. Enligt vissa författarens mening åtnjuter ett dylikt förbehåll åtminstone i viss utsträckning sakrättsligt skydd; se bl. a. *Hillgård* s. 164—171, *Bergman*: Köp och lösöreköp (1927) s. 100 och *Undén* s. 107. *Schmidt* har uttalat motsatt uppfattning de lege ferenda s. 162—163.

är avtalet att anse såsom avbetalningsköp i lagens mening.¹ Angående den juridiska innebörden av de sedvanliga äganderättsförbehållen vid avbetalningsköp se nedan Anm. 12.

Rätten att återtaga godset är i regel betingad av köparens underlåtenhet att fullgöra sin betalningsskyldighet. Vid sidan därav förbehåller sig säljaren stundom, att samma påföljd skall inträda jämväl om köparen i annat avseende åsidosätter vad honom åligger, t. ex. försummar att anmäla ombyte av bostad eller att hålla godset brandförsäkrat. Att en dylik påföljd är knuten allenast till en underlåtenhet av sistnämnda slag, torde däremot knappast förekomma. Skulle det inträffa, kunna emellertid lagens bestämmelser vinna tillämpning å avtalet. Jfr Anm. 1 vid 8 § och Anm. 3 vid 9 §.

Anm. 6. När gods säljes på avbetalning, är allmänt brukligt, att köpeavtalet klädes i skriftlig form. Därvid begagna säljarna i regel tryckta formulär till kontrakt. Bland de formulär, som här i landet kommit till användning, kan man särskilja två huvudtyper. I den ena typen betecknas avtalet med sin rätta benämning eller såsom köp under villkor, att äganderätten till det på avbetalning sålda och till köparen överlämnade godset skall förbli hos säljaren, intill dess alla avbetalningarna blivit erlagda. Enligt de formulär, som åtminstone före tillkomsten av 1915 års lag voro de mest använda, framträder avtalet i *form av hyreskontrakt*.² Karakteristiskt för ett dylikt s. k. hyreskontrakt är, att hyresförhållandet skall fortvara, till dess hyresmannen erlagt de överenskomna hyreslikviderna, men att han därefter äger att såsom sin egendom behålla de dittills förhyrda föremålen. Man påträffar också avtal, enligt vilka äganderätten till godset ej, på sätt nyss nämnts, av sig själv skall övergå å hyresmannen, utan denne i stället tillförsäkras rätt att, när den överenskomna hyran blivit till fullo gulden, mot ett obetydligt belopp inköpa det föremål, varom fråga är, eller att utan ersättning få äganderätten

¹ Uppenbart är, att det fordras starka skäl för antagandet, att säljaren velat låta sig nöja med den svagare rätten (*lex commissoria*), när han kan med laga verkan förbehålla sig den starkare (*pactum reservati dominii*). Kommer köparen på obestånd, är förstnämnda befogenhet icke värd mycket mera än den varje säljare tillkommande rätten att i konkursen bevaka sin fordran å resterande köpeskilling.

² Jfr *Almén* Rubriken vid not 32—34.

till detsamma å sig överlåten.¹ Stundom går säljaren så långt i försiktighet, att han icke i kontraktet gör någon antydan om en senare inträdande överflyttning av äganderätten; dess övergång å köparen utgör då endast en tyst förutsättning för affären.

När det gäller att avgöra, huruvida ett avtal har karaktären av avbetalningsköp eller icke, är man naturligtvis obunden av den benämning kontrahenterna givit åt sin överenskomelse; man har härvid framför allt att taga hänsyn till det ekonomiska syfte, som de fullfölja med sitt avtal. Uppenbart är, att lagens bestämmelser måste äga tillämpning jämväl å sådana i hyreskontraktens form förkladda köpeavtal, för vilka ovan redogjorts. I praxis har någon gång yppat sig tvekan angående den verkliga innebörden av ett dylikt avtal, när kontraktet icke innehållit någon bestämmelse om äganderättens övergång.² För att undanröja varje tvivel i detta hänseende har i andra stycket av förevarande paragraf upptagits en erinran, att lagen skall äga tillämpning även i ett sådant fall, såframt syftet finnes vara, att den som fått godset till sig utgivet skall bliva ägare därav, sedan han erlagt den överenskomna betalningen. Att i det särskilda fallet avgöra, om detta kan antagas hava varit meningen, torde i allmänhet icke möta större svårighet. Vid bedömande härav måste framför allt tagas i betraktande, om de avtalade hyresbeloppen äro så höga, att de icke kunna anses utgöra gottgörelse allenast för sakens begagnande. En annan omständighet, som tyder på att köp föreligger, är, att någon bestämd hyrestid icke avtalats utan att överenskommelse träffats endast om beloppens storlek, förfallotid och antal.

Den huvudsakliga anledningen till att hyresavtalets form i så stor utsträckning kommit till användning vid avbetalningsköp ligger säkerligen däri, att säljarna trott sig därigenom uppnå ett starkare skydd för sin rätt till godset, när denna skall göras gällande mot tredje man, särskilt mot köparens borgenärer. Denna föreställning beror i själva verket på en villfarelse. Åt ett äganderättsförbehåll (pactum reservati dominii) måste nämligen otvivelaktigt enligt svensk rätt tillerkännas giltighet mot tredje man.³ Någon

¹ Se t. ex. det i NJA 1913 s. 627 refererade kontraktet.

² Jfr NJA 1908 s. 183.

³ Jfr *Almén* § 28 vid not 131—132, *Winroth*: Köp av lös egendom s. 24 not 33, *Hillgård* s. 164—166, *Undén* s. 102 och *Schmidt* s. 137.

1708: 2- bevil. om öfverlåtning af, alltså köp.

tvekan härom synes icke råda i praxis, när säljaren mot köparens konkursbo gör gällande rätt på grund av ett dylikt förbehåll.¹ Att en köparens borgenär icke kan för sin fordran erhålla utmätning i gods, till vilket säljaren förbehållit sig äganderätt, är också i praxis allmänt erkänt.² Ej heller den retentionsrätt, som enligt lag tillkommer hyresvärd, kan göras gällande i sådant av hyresgäst innehaft gods, till vilket säljaren av godset förbehållit sig äganderätt.³ Däremot har äganderättsförbehållet icke någon verkan mot den som av avbetalningsköparen i god tro förvärvat godset eller mottagit det såsom pant för fordran, utan har man i sådant fall att tillämpa den grundsats, som kommit till uttryck i 11 kap. 4 § och 12 kap. 4 § handelsbalken.⁴

Anm. 7. Beträffande giltigheten av ett *äganderättsförbehåll* må utöver det redan nämnda ur 1914 års motiv anföras:

»Man har understundom velat göra gällande, att grundsatsen om äganderättsförbehållets giltighet mot borgenärer skulle strida mot den i moderna rättssystem allmänt erkända principen, att panträtt i lös egendom förutsätter, att godset är i borgenärens besittning.⁵ Det skulle ock kunna ifrågasättas, om icke grunderna för lösöreköpsförordningen borde föranleda därtill, att säljaren lika litet borde kunna på detta sätt bereda sig skydd mot köparens borgenärer, som en köpare genom själva avtalet kan förvärva någon rätt av beskaffenhet att kunna göras gällande mot säljarens borgenärer. Mellan dessa fall föreligger dock den väsentliga skiljaktigheten, att i det sistnämnda gods, som tillhört säljaren och fortfarande finnes hos honom, skulle bli

¹ Jfr *NJA* 1907 A nr 455, 1908 A nr 176, 236, 237, 1909 s. 278 och A nr 673 samt 1913 A nr 425.

² Jfr *NJA* 1895 s. 208, 1911 s. 433, 1912 s. 37 och *SvJT* 1923 Rf s. 40 samt *Almén* § 28 vid not 135.

³ Jfr *SvJT* 1916 s. 36 och *Almén* § 28 not 135. Ang. frågan om retentionsrätt för fordran på grund av reparation å godset eller förvaring av detsamma se *NJA* 1924 s. 581, 1936 s. 650 (särskilt justitierådet Alexandersons yttrande), 1946 s. 341 och 1948 s. 10, *NJA II* 1950 s. 308 samt *Benckert*: Om exstinktiva förvärv av lös egendom i god tro (1925) s. 213—215 och *Undén* s. 253.

⁴ Jfr *NJA* 1898 A nr 10, 1927 A nr 355, 1931 s. 741, 1948 s. 152, 1951 s. 305 och 1952 s. 256, *SvJT* 1954 Rf s. 37, *Undén* s. 107 och 186, *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 421 och *Malmström* i *SvJT* 1955 s. 599.

⁵ Jfr litteraturhänvisningar hos *Almén* § 28 not 136, *Lundstedt* s. 23—24 och *Undén* s. 101.

oåtkomligt för hans borgenärer, under det att man i det förra vill giva köparens borgenärer rätt att tillgripa gods, som denne har i sin besittning men i fråga om vilket säljaren aldrig avstått från sin äganderätt.¹ Ett sådant ingrepp i avtalsfriheten synes icke kunna motiveras av hänsyn därtill att köparens innehav av godset möjligen kan hava varit bestämmande för hans borgenärer, då dessa lämnade honom kredit.² Med samma skäl skulle man då kunna ifrågasätta, att gods, som lämnats till försäljning i kommission, borde få tillgripas av kommissionärens borgenärer. Detta skulle dock stå i avgjord strid mot rådande rättsuppfattning.»

Numera kan till stöd för sistnämnda uttalande återopas det uttryckliga stadgandet i 53 § första stycket av lagen om kommission m. m. den 18 april 1914, enligt vilket gods, som lämnats kommissionären till försäljning, förbliver i kommittentens ägo, intill dess äganderätten övergår till tredje man. I motiven³ till detta stadgande framhålles emellertid, att den som i själva verket har för avsikt att sälja en vara i fast räkning, icke kan bereda sig något företräde framför köparens övriga borgenärer genom att beteckna mellanhandet med denne såsom kommission.⁴ Liknande synpunkter göra sig gällande, när någon under form av avbetalningsköp säljer ett föremål, men omständigheterna utvisa, att han icke haft för avsikt att betaga köparen rätten att fritt förfoga över detsamma utan allenast att bereda sig möjlighet att återtaga föremålet för den händelse köparen skulle komma på obestånd, innan säljaren gjort bruk av

¹ Skulle avbetalningskontrakt med däri innefattat äganderättsförbehåll upprättas först efter det godset på grund av vanligt köpeavtal (utan sådant förbehåll) kommit i köparens besittning och därigenom övergått i hans ägo, torde förbehållet jämlikt grunderna för lösöre köpsförordningen icke äga giltighet mot köparens borgenärer. Jfr *NJA* 1916 s. 16, 1923 s. 80, 1925 s. 681, 1932 s. 755, 1938 s. 80 och *SpJT* 1923 Rf s. 39 samt *Almén* § 28 not 133, *Undén* s. 103 not 87 och *Schmidt* s. 147 ff.

² Huru föga denna synpunkt är förtjänt av beaktande, framgår bäst därav att det väl icke ens kan ifrågasättas att bryta med den i 17 kap. 2 § handelsbalken uttalade grundsatsen, att vad i gäldenärs bo finnes, som hörer annan till, det skall först uttagas. Även till sådant gods, som särskilt nämnes i detta lagrum, kan ju hava tagits hänsyn vid lämnande av kredit åt godsets innehavare. Jfr *Hillgård* s. 121—122.

³ Se *NJA II* 1914 s. 272—273.

⁴ Jfr *NJA* 1908 s. 449, 1909 s. 413, 1913 s. 137 och 1937 s. 591 samt *Gadde-Eklund*: Lagen om kommission, 3 uppl. (1952), s. 124.

denna rätt. Om äganderättsförbehåll träffats vid försäljning av varor, som icke kunna användas utan att förbrukas (t. ex. livsmedel, fodervaror, kreatur avsedda till slakt), ligger det sålunda — bortsett från de fall då köparen förbundit sig att icke använda varan innan den betalats — nära till hands att antaga, att förbehållet icke varit allvarligt menat. Detsamma synes gälla äganderättsförbehåll vid försäljning av handelsvaror till en köpman, som enligt kontrahenternas mening skall äga att i sin tur fritt försälja varorna. Befinnes ett äganderättsförbehåll vara av nu angiven beskaffenhet, bör det icke medföra verkan mot köparens borgenärer.¹ Lagen om avbetalningsköp är dock tillämplig.²

Anm. 8. I *utländsk lagstiftning* hava olika grundsatser kommit till uttryck i fråga om äganderättsförbehållets giltighet mot tredje man. Enligt den tyska civillagen är ett dylikt förbehåll utan vidare giltigt mot köparens borgenärer.³ På samma ståndpunkt står i princip gällande rätt i Österrike.⁴ Emellertid har i den under första världskriget utfärdade reviderade österrikiska civillagen (§ 297 a) såsom villkor för giltigheten av ett förbehåll om äganderätt till maskiner, vilka införlivas med fast egendom, uppställts, att anteckning om förbehållet sker i fastighetsboken; för sådan anteckning fordras samtycke av fastighetens ägare. Enligt den schweiziska civillagen (art. 715) kan ett förbehåll om äganderätt till försålda lösören, som utgivits till köparen, över huvud icke åberopas av säljaren, med mindre förbehållet införts i ett offentligt register. Vid handel med kreatur äro i Schweiz äganderättsförbehåll helt och hållet förbjudna. I stället kan enligt art. 885 panträtt upplåtas i sådant gods, ehuru det är i gäldenärens besittning, dock endast till säkerhet för fordringar, som ägas av vissa banker eller kreditföreningar. Panträtten uppkommer därigenom att anteckning om förhållandet sker i ett offentligt register.

¹ Jfr *NJA* 1917 s. 154, 1932 s. 103, 292 och 564, 1933 s. 133 och 1935 s. 152 och *SvJT* 1919 Rf s. 26 samt *Almén* § 28 not 129 i slutet, *Erik Bergendal* i *SvJT* 1936 s. 599 och 1939 s. 670, *Undén* s. 103 och *Schmidt* s. 194—210.

² Se *Schmidt* s. 232.

³ Se *Bürgerliches Gesetzbuch* § 455.

⁴ Stadgandet i § 1063 av österrikiska civillagen anses nämligen icke vara tvingande rätt.

Anm. 9. När ett föremål, som sålts på avbetalning, t. ex. en maskin eller en hiss, infogas i en byggnad, som enligt lagen den 24 maj 1895 är att hänföra till *fast egendom*, uppstår det praktiskt synnerligen viktiga spörsmålet, huruvida den omständigheten, att föremålet blivit så införlivat med byggnaden, att det frånsett äganderättsförbehållet skulle utgöra tillbehör till denna, skall medföra, att äganderättsförbehållet icke vidare äger giltighet mot köparens borgenärer eller mot ny ägare av fastigheten. Detta spörsmål har ej upptagits till behandling i lagen om avbetalningsköp. Man har ansett, att det lämpligen borde regleras i samband med en blivande revision av bestämmelserna i 1895 års lag angående vad till fast egendom är att hänföra. Inom teorien gjorde sig till en början delade meningar gällande i denna fråga. Enligt en åsikt upphörde säljarens äganderätt först därigenom att föremålet så oskiljaktigt förenats med någon byggnad, att det icke kunde borttagas därifrån utan att byggnaden väsentligen skadades.¹ Enligt en annan uppfattning hade äganderättsförbehållet icke någon verkan mot tredje man, när de faktiska förhållandena vore sådana, att föremålet — frånsett förbehållet — jämlikt bestämmelserna i 2 och 3 §§ i 1895 års lag skulle utgöra tillbehör till fastigheten. Till stöd härför åberopades, att säljaren icke, såsom fordrades enligt 4 § nämnda lag, skulle kunna sägas till föremålet hava äganderätt på någon »emot en var gällande grund» och att äganderättsförbehållet därför skulle sakna betydelse för frågan om föremålets hänförlighet till fast eller lös egendom.² Även rättspraxis var ursprungligen vacklande.³

Genom ett av Högsta domstolen i plenum år 1918 avgjort mål fastslogs emellertid, att äganderättsförbehåll till föremål av ifrågavarande slag, vilka tillförts en byggnad, icke kan göras gällande mot ny ägare av fastigheten, som inropat denna på exekutiv auktion.⁴ Att föremålen kunde borttagas utan att själva byggnaden väsentligt skadades ansågs sakna

¹ Se *Almén*: »Om äganderättsförbehåll till föremål, som införlivas med fast egendom» i *SvJT* 1918 s. 5—22. Skäl för denna ståndpunkt hava jämväl anförts i första upplagan av *Almén och Eklund* s. 21—22.

² Se Just.R. *Sjögrens* anförande till Högsta domstolens protokoll den 5 december 1913 (*NJA* s. 629) och hans uppsats: »Domaremakts och rättsutveckling» i *Tidsskrift for Retsvidenskab* 1916 s. 353—356 samt *Lundstedt* s. 18—26.

³ Se *NJA* 1909 s. 278, 1913 s. 627, 1914 s. 263 och 1917 s. 462.

⁴ Se *NJA* 1918 s. 441.

betydelse. Genom andra rättsfall har denna ståndpunkt ytterligare fixerats och utbyggt. Sålunda har äganderättsförbehåll ej heller ansetts äga giltighet gentemot fastighetsägarens konkursbo.¹ Däremot kan sådant förbehåll göras gällande mot fastighetsägaren personligen.² Förbehållet har med andra ord blott obligationsrättslig verkan.

Om det är en annan än fastighetsägaren, t. ex. en hyresgäst, som tillfört fastigheten ett föremål, får detta på grund av 4 § i 1895 års lag icke karaktär av tillbehör till fastigheten. Ett äganderättsförbehåll från leverantörens sida är alltså i ett sådant fall giltigt även mot tredje man.³

Beträffande verkan av äganderättsförbehåll till föremål, som infogats i fartyg, synes man i rättspraxis numera tillämpa samma principer som i fråga om föremål, vilka tillförts fastighet.⁴

I detta sammanhang må vidare framhållas, att säljarens äganderätt kan komma att upphöra därigenom, att på avbetalning sålt råmaterial av köparen förarbetas till gods av helt annat slag (t. ex. tyg till kläder).⁵

Anm. 10. Köpare, som förbrukat, försålt eller annorledes avhånt sig gods,⁶ till vilket säljaren förbehållit sig äganderätt, kunde tidigare dömas till ansvar för *förskingring*. År 1934 genomfördes beträffande åtalsrätten en lagändring, som innebär, att förskingring av avbetalningsgods icke längre skulle falla under allmänt åtal utan hänföras till målsägandebrott. Det ansågs, att denna ändring skulle komma att tvinga säljarna till en viss försiktighet, då det gällde att anskaffa köpare, och därmed rikta sin udd mot ett av grundfelen i avbetalningssystemet såsom det utvecklats i vårt land. Sedermera har genom 1942 års lagstiftning om förmögenhetsbrott

¹ Se *NJA* 1923 s. 602. Jfr vidare *NJA* 1931 s. 647, 1936 s. 194, 1941 s. 156 och 1944 s. 183 samt *Undén* s. 103—105.

² Se särskilt *NJA* 1941 s. 156. Lagberedningen har i 2 kap. 7 § av sitt år 1947 avgivna förslag till jordabalk I (*SÖU* 1947: 38) upptagit ett stadgande, enligt vilket äganderättsförbehåll skall sakna giltighet även mot köparen-fastighetsägaren. Se även *Schmidt* s. 174—179.

³ Jfr *NJA* 1933 s. 447.

⁴ Se *NJA* 1934 s. 234, 1935 s. 416 och 1942 s. 195 samt *Schmidt* s. 190—191 och *Undén* s. 106.

⁵ Jfr *NJA* 1955 s. 1, *SvJT* 1925 Rf s. 58, 1926 Rf s. 84 och 1946 Rf s. 25 samt *Almén* § 28 not 129.

⁶ Här avses icke sådana fall, då köparen endast förfogat över sin rätt enligt avtalet. Jfr *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 419—421 och nedan s. 32.

vad som förut betecknades såsom förskingring av avbetalningsgods inordnats under begreppet *olovligt förfogande*, varom stadgas i 22 kap. 4 § strafflagen. Sådant brott må jämlikt 22 kap. 10 § icke åtalas av allmän åklagare, med mindre statsåklagaren finner åtal vara ur allmän synpunkt påkallat.¹ Helt straffria skola emellertid sådana fall lämnas, i vilka säljarens förbehåll i själva verket icke syftat till att återfå godset utan blott till att kunna hota köparen med straff. Jämför Anm. 7 i slutet.

Anm. 11. I fråga om *skada till följd av trafik med automobil*, som innehas på grund av avbetalningsköp, skall enligt 1953 års lagstiftning det i 1916 års bilansvarighetslag stadgade ägaransvaret åvila köparen; se nedan s. 131—133.

Anm. 12. Beträffande den *juridiska innebörden* av den rätt köparen äger till gods, som sålts på avbetalning under förbehåll, att äganderätten skall förbliva hos säljaren, råder en viss oklarhet. Å ena sidan kan man göra gällande, att köparen har en villkorlig — av köpeskillingens erläggande betingad — äganderätt till godset eller, såsom det också kan uttryckas, en sakrättsligt skyddad befogenhet att genom köpeskillingens erläggande göra sig till ägare av godset. Å andra sidan kan man tillerkänna köparen allenast en fordringsrätt på att få äganderätten till godset å sig överläten, när köpeskillingen är betald.

Frågan om *äganderättens övergång vid köp* i allmänhet är som bekant ej behandlad i köplagen. Övervägande skäl synas emellertid tala för en sådan lösning av denna tvistefråga, att köparen, när bestämt gods säljes mot kontant betalning, enligt svensk rätt genom själva köpeavtalet vinner en av köpeskillingens erläggande villkorad äganderätt.² Denna villkorliga äganderätt, som i allmänhet blir definitiv genom godsets utgivande, äger vid avbetalningsköp med äganderättsförbehåll bestånd såsom villkorlig, oaktat godset kommit i köparens besittning och anstånd med köpeskillingens erläggande medgivits. Rättsförhållandet kan konstrueras så, att både säljaren och köparen hava en villkorlig äganderätt till godset intill dess köpeskillingen blivit gulden.⁴ Köparen

¹ Jfr *NJA* 1949 s. 388.

² Se *NJA* 1918 s. 593.

³ Jfr *Almén* Tillägg till § 14 vid not 6—14.

⁴ Jfr *Almén* § 28 vid not 137 och 138, *Hillgård* s. 171, *Undén* s. 106, *Schmidt* s. 104—110 och *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 418—419 samt *NJA* 1952 s. 195.

har en av betalningens erläggande suspensivt villkorad äganderätt, säljaren en av samma villkor resolutivt betingad äganderätt. Den enes rätt är lika okränkbar som den andres och bör vid utmätning eller konkurs hos medkontrahenten respekteras. Det är nämligen särskilt i sådana fall, då kollision uppstår mellan den ene kontrahenten och den andres borgenärer, som det visar sig vara av praktisk betydelse, vilken ståndpunkt man intager till ovan berörda spörsmål. Se närmare härom Anm. 13 och 14.

Att köparen trots säljarens förbehåll om äganderätt till godset står *faran* för detsamma, se Anm. 1 vid 3 §.

Anm 13. Vid *utmätning för säljarens gäld* leder en tillämpning av åsikten att köparen redan genom avtalet förvärvar villkorlig äganderätt till det resultatet, att köparens rätt måste jämlikt 68 § utsökningslagen respekteras.¹ Gör *säljaren konkurs*, får godset icke indragas bland konkursboets tillgångar, utan köparen har rätt att i enlighet med kontraktets bestämmelser genom fortsatta avbetalningar förvärva definitiv äganderätt till vad han köpt; däremot står det naturligtvis konkursförvaltningen fritt att i vederbörlig ordning försälja gäldenärens (säljarens) rätt enligt kontraktet.

Beträffande förfarandet, då utmätning för säljarens gäld sökes i gods, som blivit sålt på avbetalning, framgår av det föregående, att utmätning av själva godset icke kan ifrågakomma;² endast den rätt säljaren äger enligt kontraktet kan bli föremål för utmätning.³ Riktigast synes vara, att utmätningssmannen därvid tillämpar 75 § andra stycket utsökningslagen och sålunda meddelar avbetalningsköparen förbud att betala förfallande poster till annan än utmätningssmannen eller den, till vilken i följd av utmätningen gäldenärens (säljarens) rätt kan komma att övergå. I fråga om tiden för auktionens kungörande bör den i 91 § utsökningslagen för auktion å rättighet givna bestämmelsen iakttagas.

Anm. 14. Vad härefter angår det fall, då någon *köparens borgenär söker utmätning* hos denne, är redan tidigare — Anm. 6 — nämnt, att säljarens (villkorliga) äganderätt till det sålda godset är skyddad. Detta förhållande bör dock icke

¹ Se *Undén* s. 106. Ang. rätt för köparen att freda godset från utmätning för tredje mans gäld se *SvJT* 1945 Rf s. 15.

² Jfr *SvJT* 1922 Rf s. 62.

³ Se *NJA* 1924 s. 588.

hindra, att utmätning sker av den rätt, som enligt avbetalningskontraktet tillkommer köparen.¹ I princip har också denna mening vunnit erkännande i teori och praxis.² Vid sådan utmätning möta emellertid samma praktiska svårigheter, som i allmänhet uppstå, när utmätning skall äga rum av gäldenärs rätt ur ett ömsesidigt förpliktande, av gäldenären ännu ej fullgjort avtal.³ Om köparens hela rättsliga ställning enligt avbetalningskontraktet låter sig överflyttas å annan person, så att både köparens rättigheter och hans skyldigheter övergå å denne, kan man nog i regel utan större svårighet verkställa utmätningen; därvid böra bestämmelserna i 75 § utsökningslagen i tillämpliga delar komma till användning. En sådan överflyttning torde dock icke kunna ske, med mindre gäldenärens medkontrahent, d. v. s. säljaren, lämnar sitt samtycke därtill. För denne är det nämligen av vikt, att den som till följd av utmätningen kan komma att inträda i köparens ställe är i stånd att fullgöra köparens kontraktsenliga skyldigheter. Kan ej utmätning ske i denna omfattning, uppstår fråga, huruvida köparens rättighet enligt avtalet kan utmätas, fastän förpliktelsen fortfarande vilar å honom. När det gäller att lösa detta spörsmål, har man att taga hänsyn såväl till gäldenärens som till medkontrahentens berättigade intresse. Vid avbetalningsköp, där den av gäldenären (köparen) utfästa prestationen är av beskaffenhet att kunna fullgöras av annan, lärer någon befogad invändning mot utmätning av köparens rätt icke kunna göras från hans sida. Vad åter angår medkontrahentens (säljarens) intresse, behöver detta visserligen icke trädas för nära genom att rätten att efter inbetalning av den återstående köpeskillingen bliva definitiv ägare av godset till följd av utmätning övergår å någon annan än köparen. Men om utmätningen skall omfatta jämväl rätten att innehava godset, kan säljarens intresse onekligen beröras därav. Att säljaren vågat lämna godset ifrån sig, innan full betalning erlagts, kan ju hava berott på att han på grund av sin personliga kännedom om köparen litat på att denne skall väl vårda godset. Däremot kan säljaren icke veta något om, huru den som på exekutiv

¹ I annat fall bleve ju lösören, som köpts på avbetalning, även om de i det närmaste till fullo betalats, oåtkomliga för köparens borgenärer.

² Se *Almén* § 28 not 139, *Schmidt* s. 126 och *Undén* s. 106 samt *NJA* 1908 s. 228 och *SvJT* 1956 Rf s. 52. Ang. frågan om 65 § utsökningslagens tillämplighet betr. sådan utmätning se *SvJT* 1955 Rf s. 65 och där anfordr litteratur ävensom *Malmström* i *SvJT* 1955 s. 597.

³ Se härom *Trygger* s. 189—192.

auktion inropar köparens rätt enligt kontraktet kommer att behandla godset, om det utlämnas till honom. Med hänsyn härtill skulle det möjligen kunna ifrågasättas, att godset borde förbliva i köparens besittning ända till dess betalningen till fullo erlagts, så att allenast köparens rätt att efter fullgjord betalning bliva ägare till godset (hans villkorliga äganderätt) gjordes till föremål för utmätning. Såframt det icke är en avbetalningsköpare betaget att å annan person överlåta sin rätt enligt kontraktet och i sammanhang därmed utlämna det köpta föremålet till denne¹ — förutsatt att anmälan om dess flyttning göres, såvida skyldighet därtill kan anses följa av kontraktet — synes emellertid hinder icke böra möta att i sammanhang med köparens villkorliga äganderätt utmäta hans besittningsrätt till godset.² Det torde knappast behöva påpekas, att om efter sådan utmätning med åtföljande auktion inträffar något förhållande, som berättigar säljaren att återtaga godset, han kan göra denna rätt gällande mot inroparen under samma förutsättningar, som han skulle kunnat göra det mot avbetalningsköparen. Även i här förutsatta fall bör i fråga om tiden för auktionens kungörande lända till efterrättelse vad i 91 § utsökningslagen är föreskrivet beträffande auktion å fordran eller rättighet.

Vad beträffar förutsättningarna för att en frivillig överlåtelse eller pantsättning av avbetalningsköparens rätt enligt avtalet skall äga giltighet mot hans borgenärer har däremot i rättspraxis någon tillämpning av de regler, som gälla för överlåtelse och pantsättning av rättighet, icke ansetts böra ifrågakomma.³

Såsom framgår av det föregående är utmätning av köparens rätt enligt ett avbetalningskontrakt förenad med åtskilliga svårigheter. Köparens borgenärer kunna emellertid använda en annan utväg för att komma åt den tillgång som köparens rätt utgör. Därest vid utmätningsförsök hos köparen upplyses, att större eller mindre del av lösöreboet är köpt på avbetalning, eller borgenären eljest får kännedom härom, kan han sätta sig i förbindelse med säljaren och göra sig underrättad om beloppet av dennes återstående fordran. Genom att erlagga detta belopp till säljaren — som enligt

¹ Jfr *SvJT* 1924 Rf s. 77 och *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 419—421.

² Jfr *Köersner* i *SvJT* 1916 s. 62, *Hessler*: Utsökningsrätt [1952] s. 137 och 211 samt *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 419.

³ Jfr *NJA* 1931 s. 663 och 1936 s. 44 samt *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 419—421.

6 § tredje stycket icke äger vägra att mottaga betalning i förtid — kan borgenären förskaffa sin gäldenär (köparen) ovillkorlig äganderätt till godset och omedelbart, innan denne ännu fått kännedom om förhållandet, låta i vanlig ordning *utmäta själva godset* hos köparen. Även om borgenären icke har utsikt att återfå vad han sålunda erlagt, kan detta sätt att gå till väga mången gång — särskilt när godset vid tiden för utmätningen är i det närmaste till fullo betalt — ställa sig fördelaktigare för borgenären än ett förfarande, som utmynnar i försäljning allenast av köparens rätt enligt avbetalningskontraktet. Vid en försäljning av själva godset i stället för köparens rätt enligt kontraktet stiger nämligen köpeskillingen ofta mer än som motsvarar borgenärens utlägg.

Att om *köparen gör konkurs* gods, som sålts till honom på avbetalning under äganderättsförbehåll, icke får indragas i konkursboet, har förut påpekats (se Anm. 6). Konkursförvaltaren kan sålunda icke realisera sådant gods för borgenärernas gemensamma räkning, men konkursboet äger inträda i köparens rätt enligt kontraktet.¹ Konkursboet är emellertid berättigat att skaffa köparen ovillkorlig äganderätt till godset genom att betala säljarens återstående fordran; se 6 § tredje stycket. Gör konkursboet det, kan boet sedan realisera godset i vanlig ordning.² Detta förfaringssätt har naturligtvis sin största praktiska betydelse i fall då endast en mindre del av köpeskillingen är ogulden. Uppstår under kursen sådant dröjsmål med betalningen, som enligt 2 § första stycket berättigar säljaren att återtaga godset, kan han göra denna rätt gällande utan hinder av att köparen är i konkurs.³ Har säljaren framställt yrkande därom, äger konkursboet utöva den rätt, som enligt 6 § första stycket tillkommer köparen.

Anm. 15. Vad här ovan sagts om utmätning av godset för köparens gäld äger icke tillämpning, när den fordran, för vilken utmätning sökes, grundar sig på avbetalningsköpet. Enligt 16 § andra stycket får nämligen godset aldrig tagas i mät för sådan fordran; se Anm. 5 och 6 vid 16 §.

Anm. 16. Lagen om avbetalningsköp ägde enligt den ursprungliga lydelsen av tredje stycket i 1 § icke tillämpning,

¹ Jfr *Almén* § 41 not 35.

² Ang. frågan huruvida innehavare av förlagsinteckning äger åtnjuta förmånsrätt i medel, som därvid influtit, se *NJA* 1952 s. 195.

³ Jfr *Almén* § 39 not 198.

när sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet hade att erlægga (avbetalningspriset), översteg 3 000 kronor. Kommerskollegium föreslog år 1933 en höjning av denna *värdegräns* till 5 000 kronor. I 1938 års betänkande, 1944 års promemoria och det av Matz avgivna betänkandet¹ ifrågasattes, att lagen skulle utsträckas att omfatta alla avbetalningsköp oavsett köpeskillings storlek.

Obligationsrättskommittén var, såsom framgår av 1914 års motiv, tveksam om lämpligheten att begränsa lagens tillämpningsområde genom uppställande av en värdegräns. Som skäl för att utesluta sådana avtal, där avbetalningspriset översteg 3 000 kronor, anförde kommittén, att de stora affärerna socialt och ekonomiskt sett hörde till en annan typ av avtal än dem man egentligen hade i sikte och att de icke borde göras till föremål för så pass summariska lagbestämmelser, som dem kommittén föreslog.

Medan i den danska lagen upptogs samma värdegräns som i den svenska, sattes gränsen i den norska lagen från början till 6 000 kronor och höjdes år 1928 till 10 000 kronor. Den finska lagen om avbetalningsköp har icke uppställt någon värdegräns för tillämpningsområdet.

Genom 1953 års lagstiftning har värdegränsen slopats. Till stöd härför har bl. a. hänvisats till att lagens värdegräns hänför sig till penningvärdet vid tiden strax före det första världskrigets utbrott. Redan den inträdda försämringen av penningvärdet skulle motivera en avsevärd höjning av gränsen, men en sådan åtgärd skulle icke vara tillfyllest. Det är vanligare nu än förr att även mycket dyrbara föremål, såsom bilar och vissa lantbruksmaskiner, säljas på avbetalning till personer i sådan ställning, att de kunna vara i behov av avbetalningsköplagens skydd. Sålunda bedrives den yrkesmässiga biltrafiken i stor utsträckning av kapitalsvaga småföretagare, som anskaffa för trafiken behövliga bilar genom avbetalningsköp. I motiven till den nya lagstiftningen anför utredningen härutinnan vidare: »Bristen på fasta normer för uppgörelsen mellan kontrahenterna i händelse av godsets återtagande medför svårigheter för köparen att göra sin rätt gällande. Särskilt otillfredsställande är, att betryggande regler om värderingen av godset saknas. Om en värdegräns för avbetalningsköplagens tillämpningsområde skall bibehållas, bör denna i varje fall sättas så högt, att alla köp av

¹ Jfr Inledningen s. 12.

motorfordon komma att omfattas av lagen. En dylik gräns skulle emellertid få ringa praktisk betydelse, enär de avbetalningsköp, som komme att falla utanför lagen, bleve förhållandevis sällsynta. Då därjämte principiella och praktiska betänkligheter kunna anföras mot att olika regler skola gälla allteftersom köpeskillingen över- eller understiger en viss värdegräns, har utredningen — i likhet med de danska och norska kommittéerna — funnit sig böra föreslå, att värdegränsen för lagens tillämpningsområde skall slopas. Under de gemensamma nordiska överläggningarna upplystes från finsk sida, att några olägenheter icke syntes ha uppkommit av att den finska lagen omfattade alla avbetalningsköp. Det må framhållas att värdegränsens avskaffande för säljarnas del kommer att medföra den fördelen, att handräckning för godsets återtagande kan erhållas även vid större köp.»

Anm 17. Mot missförhållanden, vilka kunna åtfölja sådana avtal, där annat än lösöre säljes mot betalning i särskilda poster eller där någon annan i 1 § angiven förutsättning för att ett avbetalningsköp i lagens mening skall anses föreligga, icke är för handen, har man sökt inskrida genom bestämmelser i *lagen om avtal* och andra rättshandlingar på förmyndhetsrättens område den 11 juni 1915. Så t. ex. handlar 37 § i nämnda lag om sådana fall då i ett avtal en kontrahent förbehållit sig rätt att, oaktat avtalet häves, behålla allt vad han erhållit på grund av detsamma. Dylika förbehåll, s. k. förverkandeklausuler, få enligt nämnda paragraf, jämförd med den närmast föregående, icke tillämpas, om det med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter skulle vara uppenbart obilligt.¹ Detta innebär alltså, att man åt domstolarna överlämnat att efter omständigheterna i det särskilda fallet pröva, huruvida ett dylikt förbehåll är av beskaffenhet att utan obillighet kunna tillämpas i hela sin stränghet, eller om en mer eller mindre långt gående jämkning i detsamma kan anses påkallad. När fråga är om ett köpeavtal, som innehåller att betalningen skall erläggas i särskilda poster, men som icke är ett avbetalningsköp enligt 1 § första stycket,² kan naturligtvis domstolen vid sådan prövning hämta ledning av bestämmelserna i den särskilda lagstiftningen om avbetalningsköp. Vidare må erinras om att i avtalslagen upptagits

¹ Jfr *NJA* 1924 s. 581.

² Jfr Anm. 2 vid 1 §.

en bestämmelse (31 §) om ocker, vilken omfattar varje fall då någon vid ingående av avtal begagnat sig av medkontra-
hentens trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroende ställ-
ning till att av denne taga eller betinga sig oskäligen för-
måner. Denna bestämmelse kan tillämpas även å avtal om
försäljning på avbetalning, vare sig avtalet faller under före-
varande lags tillämplighetsområde eller icke.

2 §.

Underlåter köparen att erlagga förfallen post eller
eljest fullgöra sin betalningsskyldighet, äge säljaren
icke på grund därav rätt att taga godset åter, utkräva
post, som eljest ej vore förfallen, eller göra annan i av-
talet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre
köparens underlåtenhet avser belopp, som utestår ogul-
det minst fjorton dagar utöver förfallodagen, och detta
belopp uppgår till minst en tiondel av avbetalningspri-
set eller, om i beloppet ingå två eller flera poster, till
minst en tjugondel därav, eller ock utgör återstoden av
säljarens fordran.

Därest köparen efter utgången av den i första stycket
angivna fristen men innan godset återtages erlägger be-
lopp, som ej betalats i rätt tid, jämte ränta samt ersät-
ter kostnader, som säljaren måst vidkännas i anledning
av dröjsmålet, må säljaren ej göra gällande påföljd, som
i första stycket sägs, om detta skulle vara obilligt med
hänsyn till att dröjsmålet berott på att köparen till
följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan sär-
skild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i be-
talningssvårigheter.

Anm. 1. Avbetalningskontrakten innehålla i regel mycket
stränga bestämmelser angående påföljden av att köparen bris-
ter i sin betalningsskyldighet. Syftet med förevarande para-
graf är att förhindra, att en dylik särskilt avtalad påföljd
göres gällande i sådana fall, då det dröjsmål, som ligger
köparen till last, kan anses vara av ringa betydelse eller beror
på att köparen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter.

Till stöd för stadgandet i första stycket anföres i 1914 års motiv bl. a.:

»Förut är nämnt, att avbetalningskontrakten i vårt land regelmässigt innehålla bestämmelser, enligt vilka säljaren skall hava rätt att återtaga det på avbetalning sålda godset, om köparen icke rätteligen fullgör sin betalningsskyldighet. Tillämpas dessa bestämmelser efter sin ordalydelse, kunna de leda till obillig hårdhet mot köparen. Det bör visserligen icke vara säljaren betaget att av sådan anledning återtaga godset. Men det synes å andra sidan icke kunna försvaras att lämna kontrahenterna obegränsad avtalsfrihet i detta avseende. Kontrakten innehålla ofta, att säljaren skall vara berättigad att vid varje, även det minsta dröjsmål med betalningen taga godset åter. Utan tvivel ligger det vikt uppå att betalningen erlägges i rätt tid, men för att tillgodose säljarens intresse härutinnan kräves icke en så långt gående stränghet mot köparen. Dennes bristande punktlighet kan för övrigt vara beroende av omständigheter, vilka göra den i viss mån ursäktlig. En sömmerska, som köpt en symaskin på avbetalning och som för köpeskillingens gäldande är hänvisad till vad hon förtjänar på sitt arbete, kan t. ex. på grund av sjukdom bliva urständsat att till bestämd förfallodag anskaffa medel till en avbetalnings erläggande. Och detsamma kan inträffa, om skörden slår fel för en lantbrukare, som ämnat genom dess föryttring bereda sig nödiga medel till gäldande av köpeskillingen för en utav honom på avbetalning inköpt lantbruksmaskin. Särskilt i dylika fall skulle det innebära en obillig hårdhet, om icke tillfälle bereddes köparen att söka anskaffa medel på annat sätt utan säljaren genast kunde göra bruk av sin rätt att taga godset åter.»

Anm. 2. Att köparen brister i sin betalningsskyldighet är icke alldeles liktydigt med att betalning uteblir. Ett sådant förhållande kan nämligen hava berott av säljaren.¹ Om t. ex. på avbetalning köpt gods skolat levereras fritt å bestämelseorten och köparen, som för att utfå godset nödgats betala frakt och tull för detsamma, i anledning därav vill avräkna visst belopp, men säljaren motsätter sig detta och till följd av denna meningsskiljaktighet betalning icke kommer till stånd, är frågan om säljarens rätt att återtaga godset beroende av, huruvida han rätteligen hade anspråk på mer

¹ Jfr *Almén* § 28 vid not 4.

än det av köparen erbjudna beloppet eller ej. I förra fallet beror dröjsmålet av köparen, i det senare av säljaren.¹

Köparens underlåtenhet att fullgöra sin betalningsskyldighet medför nästan undantagslöst enligt de i vårt land brukliga kontraktsformulären rätt för säljaren att taga godset åter. Vid sidan därav betingar sig säljaren oftast rätt att vid utebliven betalning av en post omedelbart utkräva jämväl poster, för vilka den överenskomna förfallodagen ännu ej är inne (*clausula cassatoria*, *förfalloklausul*). Såsom exempel på andra här avsedda påföljder än de två nu omnämnda i lagtexten särskilt uppmärksammade kan nämnas vite, som köparen utfäst sig att gälda för den händelse någon post icke erlägges i rätt tid. Däremot göres genom stadgandet icke någon inskränkning i säljarens rätt att i vanlig ordning hos köparen indriva sin fordran jämte ränta från förfallodagen. Detta framgår av formuleringen i första stycket; detsamma avser endast sådana *särskilda* påföljder, som kunna hava avtalats. Stadgandet omfattar ej heller påföljder, som må vara föreskrivna rörande underlåtenhet att betala en reparations-skuld; se § 8 Anm. 13.

Anm. 3. För att köparens underlåtenhet att i rätt tid erlägga förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet skall kunna medföra, att någon i första stycket avsedd påföljd får göras gällande, erfordras:

antingen att köparen dröjt fjorton dagar utöver förfalldagen med att betala belopp, som uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset, och att detta belopp fortfarande utestår oguldet,

eller att dylikt dröjsmål ligger köparen till last i fråga om två eller flera poster, vilka själva eller tillsammans med annat oguldet förfallet belopp utgöra minst en tjugondel av avbetalningspriset,

eller att dröjsmålet avser återstoden av säljarens fordran.

I fråga om det rådrum, som i första stycket medges köparen, anföres i 1914 års motiv bl. a.:

»Huru långvarigt dröjsmålet skall vara för att säljaren därå skall kunna grunda någon sådan rätt, som här avses, kan vara föremål för delade meningar. Strängt taget borde lösningen av detta spörsmål bero därav, huru ofta de särskilda likviderna vid avbetalningsköp pläga verkställas. Härutinnan

¹ Jfr *NJA* 1916 s. 16 och *Almén* § 21 not 51.

innehålla emellertid kontrakten mycket växlande bestämmelser. Avser köpet ett föremål av något högre värde, torde det vanligaste vara, att posterna förfalla till betalning varje månad, men det förekommer också, att köparen endast en gång i kvartalet har att fullgöra sin betalningsskyldighet. Är det däremot fråga om föremål av relativt ringa värde, åligger det i regel köparen att varje vecka eller var fjortonde dag göra en inbetalning till säljaren. Då det icke läser kunna ifrågakomma att stadga olika tid för olika fall, har kommittén funnit den lämpligaste regleringen av förhållandet vara den, att åt köparen beredes ett rådrom av fjorton dagar, varunder han är i tillfälle att ordna sitt mellanhavande med säljaren. Den omständigheten, att köparen dröjt med betalningen fjorton dagar utöver förfallodagen, läser i allmänhet ådagalägga, antingen att han icke endast tillfälligtvis är oförmögen att fullgöra sin betalningsskyldighet, eller ock att han icke tillbörligen vårdar sig därom. Och för säljaren torde en bestämmelse sådan som den föreslagna icke medföra någon avsevärd olägenhet. Detta vinner stöd bland annat därav att man i vissa formulär till kontrakt, som nu användas, påträffar bestämmelser, varigenom åt köparen inrymmes en dylik respittid med betalningens erläggande. Enligt vad kommittén inhämtat, är det också inom den reella avbetalningshandeln allmänt brukligt, att säljaren icke förrän någon tid förflutit efter inträffat dröjsmål å köparens sida skrider till de stränga åtgärder, av vilka han enligt kontraktet är berättigad att omedelbart göra bruk.»

Även om köparen dröjt med betalning fjorton dagar utöver förfallodagen, kan det emellertid, om det oguldna beloppet utgör endast en ringa del av köpeskillingen, drabba köparen alltför hårt, om han på grund därav skulle nödgas lämna godset ifrån sig eller bli underkastad annan i avtalet stadgad särskild påföljd. Fördenskull har man — när kravet icke avser återstoden av säljarens fordran (se härom nedan Anm. 4) — funnit nödigt att uppställa den ytterligare förutsättningen för en dylik påföljds inträdande, att det belopp, som utestår oguldet, skall vara av en viss storleksordning. Av lagtexten framgår, att möjlighet att återtaga godset alltid föreligger, så snart det förfallna oguldna beloppet uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset. Det erfordras i sådant fall icke ens att någon avbetalningspost ingår i beloppet. Även om detta skulle bestå av endast ränta eller ersättning för försäkringspremie får påföljd, som

här avses, göras gällande. För sådana fall, då köparen gjort sig skyldig till dröjsmål med två eller flera poster, finnes naturligtvis större anledning att befara, att kommande poster ej skola rätteligen erläggas, än vad fallet är, när han endast en gång brustit i sin betalningsskyldighet. Det skulle därför kunna ifrågasättas att låta kontraktets bestämmelser om verkan av underlåten betalning utan vidare lända till efterrättelse, så snart minst två förfallna poster utestå oguldna. Med hänsyn till att posterna kunna vara synnerligen små i förhållande till avbetalningspriset har det emellertid ansetts lämpligt att därutöver kräva, att de utestående posterna ensamma eller tillsammans med ränta eller annan säljaren tillkommande fordran på grund av avbetalningsköpet skola utgöra minst en tjugondel av nämnda pris.

Anm. 4. Enligt 2 § i dess lydelse före den år 1953 vidtagna ändringen ägde säljaren ej rätt att taga godset tillbaka, om köparen gjort sig skyldig till dröjsmål med den *sista posten* och denna post icke uppgick till en tiondel eller tillsammans med andra oguldna poster till en tjugondel av avbetalningspriset. Denna konsekvens var ej förbisedd av lagstiftaren. Man ansåg, att säljaren icke borde få göra gällande en så sträng påföljd som återtagande, när det belopp köparen underlåtit att betala utgjorde endast en obetydlig del av avbetalningspriset, samt att säljarens intresse vore tillräckligt tillgodosett genom att han ägde driva in sin restfordran i vanlig ordning. Säljarens rätt att domstolsvägen driva in en restfordran å ett mindre belopp är emellertid i allmänhet av föga värde. Det torde vara sällsynt att en avbetalningssäljare gör försök att på detta sätt få likvid för en sådan fordran. Detta har medfört att köpare, som känt till ifrågavarande begränsning av säljarens återtagningsrätt, ej sällan underlåtit att betala den sista delen av köpeskillingen. Enligt en år 1945 verkställd statistisk undersökning utgjorde de fall, då en restskuld lämnades ogulden, inom vissa företag i beklädnadsbranschen omkring tio procent och inom en del företag i möbelbranschen fem procent av hela antalet avbetalningsköp. I vissa trakter synes den uppfattningen hava inrotat sig hos köparna att den sista posten över huvud icke behöver betalas.

Denna konsekvens av den tidigare gällande lagens ståndpunkt har funnits icke vara tillfredsställande. Om det ofta

förekommer att den sista delen av köpeskillingen lämnas obetald, ligger det nära till hands för säljarna att täcka förlusten genom att till nackdel för de skötsamma köparna betinga sig ett högre pris. Visserligen kan en säljare — och det praktiseras ibland — undgå den risk ett stadgande av angivet innehåll medför genom att i kontraktet bestämma den sista posten till minst en tiondel av avbetalningspriset, men detta kan lätt leda till att denna post blir för stor i förhållande till köparens betalningsförmåga. Det synes särskilt olämpligt att behålla förevarande begränsning av återtagningsrätten, när lagen utsträcks att omfatta även större köp. Anmärkas må, att de betänkligheter, som man vid tillkomsten av 1915 års lag hyste mot att medgiva återtagningsrätt för en obetydlig restskuld, torde komma att i huvudsak försvinna genom de år 1953 i lagen intagna bestämmelserna om anstånd. Av nu anförda skäl har 2 § första stycket ändrats så, att kravet, att det oguldna beloppet skall vara av viss storlek, icke upprätthålles för det fall att detta utgör återstoden av säljarens fordran. Återtagande får ske även då restskulden består av ett räntebelopp eller gottgörelse för försäkringspremie; restskulden behöver sålunda icke utgöra post i lagens mening. Genom det använda uttryckssättet utmärkes också att undantaget omfattar det fallet, när blott en del av den sista posten återstår.

Anm. 5. Den i lagen stadgade *respittiden* har allenast den innebörden, att köparen kan dröja fjorton dagar med betalningen utan att drabbas av de stränga påföljder, som i kontraktet kunna hava stadgats för dröjsmål med likviden. Någon framflyttning av förfallotiden för de särskilda posterna föranledes däremot icke av stadgandet, utan säljaren är oförhindrad att strax låta i vanlig ordning indriva sin förfallna fordran, och köparen är, om ej betalning erlägges å utsatt tid, skyldig att å oguldna poster gälda ränta efter sex procent från de särskilda förfalldagarna till dess betalning sker. Vad särskilt avtalade påföljder beträffar, kunna de — om det belopp, som icke erlagts i rätt tid, uppgår till en tiondel av avbetalningspriset eller utgör hela återstoden av säljarens fordran — göras gällande omedelbart efter det den medgivna respittiden av fjorton dagar gått till ända. I andra fall måste däremot säljaren vänta till dess fjorton dagar förflutit från den tidpunkt, då två eller flera poster, som själva eller tillsammans med ränta eller annat av säljaren betingat belopp

uppgå till minst en tjugondel av avbetalningspriset, förfallit till betalning.

Av ifrågavarande bestämmelser blir en följd, att om köparen, innan fjorton dagar förflutit från den dag, då respitiden börjar att löpa, erbjuder sig att betala det belopp, som ej erlagts i tid, säljaren icke äger vägra att mottaga betalningen.¹ Att säljaren däremot ej är pliktig att mottaga endast en del av sin förfallna fordran, följer av allmänna rättsgrundsatser.² Är det belopp, för vilket betalning uteblivit, icke av sådan storlek eller beskaffenhet att särskilt betingad påföljd av dröjsmål med likviden får göras gällande, läser köparen även efter utgången av de fjorton dagarna kunna erlægga betalning till säljaren med resultat, att kontraktets bestämmelser om verkan av att betalningen ej erlagts i rätt tid icke bli mot honom tillämpliga. Om däremot köparen låtit komma sig till last dröjsmål av sådan beskaffenhet, som enligt stadgandena i förevarande paragraf medför rätt för säljaren att åberopa kontraktets bestämmelser, har köparens därefter gjorda erbjudande av betalning icke nämnda verkan; säljaren går därigenom icke miste om sin ifrågavarande rätt. Att detta emellertid blir fallet, om säljaren frivilligt mottager den erbjudna betalningen, framgår av stadgandets formulering. För att påföljden skall kunna göras gällande förutsättes nämligen, att det belopp, varom fråga är, fortfarande »utestår oguldet». Vill säljaren vara bibehållen vid sin rätt att göra påföljden gällande, har han alltså att tillbakavisa den erbjudna betalningen; någon rätt att mottaga denna under förbehåll om sina rättigheter enligt kontraktet står honom icke öppen.³

Anm. 6. Därav att säljaren, när köparen gjort sig skyldig till dröjsmål av den i första stycket angivna beskaffenheten, äger göra en särskilt avtalad påföljd gällande, får ej dragas den slutsatsen, att påföljden i sådant fall skall tillämpas i hela sin stränghet. Av 3—5 §§ framgår fastmera, att när säljaren

¹ Gör han det, kan det ytterligare dröjsmål med betalningen, som därav föranledes, icke sägas bero av köparen — jfr *Almén* § 21 not 23 — och alltså icke föranleda därtill att säljaren, när fjorton dagar förflutit efter förfallodagen, skulle kunna återtaga godset eller göra gällande annan särskild påföljd av dröjsmål å köparens sida.

² Jfr *Almén* § 14 vid not 49—51 och *SvJT* 1922 Rf s. 28.

³ För sådana avtal om försäljning på avbetalning, å vilka denna lag ej är tillämplig, gäller det allmänna stadgandet i köplagen 32 §; se *Almén* § 32 efter not 4.

återtager godset, uppgörelse av hans mellanhavande med köparen måste ske enligt där givna regler. Och 9 § utvisar, att om säljaren med åberopande av en förfalloklausul utkräver köpeskillingen i dess helhet, han måste vidkännas visst avdrag å de poster, för vilka betingad förfallotid ej är inne. Ett vite, som är uppenbart obilligt, kan också nedsättas enligt bestämmelserna i 36 § avtalslagen.

Anm. 7. Är säljaren icke enligt kontraktet berättigad att återtaga godset, om köparen brister i sin betalningsskyldighet, giver förevarande paragraf honom icke någon rätt därtill. Icke heller kan lagrummet åberopas till stöd för anspråk på att återfå godset, när därför enligt kontraktet förutsättes, att dröjsmålet med betalningen är långvarigare eller eljest av allvarligare beskaffenhet än här sägs.

I de formulär till kontrakt, som bruka användas, påträffar man icke sällan bestämmelser, varigenom åt köparen inrymmes en viss respittid med betalningens erläggande. Om säljaren återtager godset, innan en dylik avtalad respittid gått till ända eller innan rätt därtill tillkommer honom enligt stadgandena i förevarande paragraf, kan i en sådan åtgärd ligga ett kontraktsbrott mot köparen, som berättigar denne att häva det ingångna avtalet och återfordra den erlagda delen av köpeskillingen.¹

Anm. 8. Den gällande *tyska, österrikiska och schweiziska lagstiftningen* innehåller endast i fråga om säljarens befo-genhet att göra förfalloklausulen gällande någon motsvarighet till förevarande paragraf. Sålunda är i Tyskland och Schweiz föreskrivet, att en dylik klausul icke må tillämpas, med mindre köparen gjort sig skyldig till dröjsmål med minst två på varandra följande poster, vilka tillsammans utgöra minst en tiondel av avbetalningspriset. Enligt den österrikiska lagen är det för tillämpning av klausulen erforderligt men också tillräckligt, att dröjsmål föreligger med minst två på varandra följande poster. Att i dessa lagar motsvarande bestämmelser icke meddelats för sådana fall, då säljaren vill begagna sin rätt att återtaga godset, torde finna sin förklaring däri att han, såsom vid 3—5 §§ skall närmare utvecklas, enligt dem icke i sådant fall kan utkräva den betingade köpeskillingen utan måste finna sig i en upp-

¹ Se *NJA* 1913 A nr 433.

görelse, som allenast lämnar honom skälig ersättning för godsets bruk och nyttjande under den tid köparen varit i besittning av detsamma.

Anm. 9. Andra stycket i 2 § innehöll i sin ursprungliga lydelse ett stadgande enligt vilket särskild påföljd, som kunde vara avtalad för den händelse köparen i annat avseende än i fråga om betalningen skulle underlåta att fullgöra vad som ålåg honom, icke finge tillämpas, om detta med hänsyn till de föreliggande omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt. Denna bestämmelse har upphävts, när den blivit överflödigt genom det generella stadgande, som i samband med de år 1953 vidtagna lagändringarna intagits i 8 §.

Anm. 10. I andra stycket har genom 1953 års lag upptagits ett nytt stadgande, som sammanhänger med bestämmelserna i 12 §, enligt vilka visst anstånd med verkställigheten av handräckning kan beviljas, när köparen till följd av sjukdom, arbetslöshet eller annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kunna antagas vara av tillfällig natur. Denna möjlighet till anstånd skulle ej sällan bli av föga värde, om det stode säljaren fritt att så snart anståndstiden gått till ända påkalla tillämpning av förbehåll om rätt att återtaga godset eller att utkräva eljest ej förfallen post. Det skulle ofta innebära en obillighet mot en köpare, som före anståndstidens utgång lyckats betala alla enligt den ursprungliga betalningsplanen förfallna poster — jämte ränta och kostnader i anledning av dröjsmålet —, att icke tillerkänna honom rätt att fortsättningsvis erlagga återstående poster å deras förfallodagar enligt nämnda plan. Även i andra situationer än den nu nämnda bör samma skydd tillkomma en köpare, som råkat i dröjsmål till följd av oförvållade betalningssvårigheter men erlägger det enligt planen förfallna beloppet. Att sådant skydd tillerkännes köparna kan icke anses för säljarna innebära någon nämnvärd olägenhet. Det lär för övrigt överensstämman med god köpmannased inom avbetalningshandeln, att säljare i dylika fall icke göra gällande särskilda påföljder.

På nu angivna grunder vilar stadgandet i andra stycket av förevarande paragraf. Vad där stadgas innebär, att säljaren mot en köpare, som senast innan godset återtages fullgjort sin betalningsskyldighet, ej heller efter utgången av den

i första stycket angivna fristen äger göra gällande särskild påföljd av dröjsmålet — exempelvis återtaga godset eller utkräva post som eljest ej skulle vara förfallen — om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att dröjsmålet berott på att köparen av sjukdom eller arbetslöshet eller annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Köparen fullgör sin betalningsskyldighet därigenom att han erlägger det belopp, som ej guldits i rätt tid, jämte dröjsmålsränta och ersätter kostnader, som säljaren måst vidkännas med anledning av dröjsmålet. De kostnader varom här är fråga utgöras närmast av rättegångskostnader eller, då säljaren begärt handräckning, förrättningskostnader; jfr 4 §.

Anm. 11. Rörande innebörden av ordet »dröjsmålet» i 2 § andra stycket kan hänvisas till följande i propositionen till riksdagen återgivna yttrande av *departementschefen*: »En av lagrådets ledamöter har hävdat, att med detta ord avsåges köparens underlåtenhet att i rätt tid erlägga förfallet belopp. Sjukdomsfall eller annan därmed jämfäst händelse, som inträffade under fjortondagarsfristens lopp, fölle därför enligt denne ledamots mening icke in under stadgandet, och än mindre vore så förhållandet med sjukdomsfall etc. som inträffade efter utgången av nämnda frist men innan säljaren aktualiserat frågan om godsets återtagande. I anledning härav må till en början framhållas att det av 11 § första stycket måste anses framgå, att med ordet »dröjsmålet» i 2 § andra stycket avses det förhållandet att betalningsskyldigheten åtminstone icke fullgjorts före fjortondagarsfristens utgång. Det heter nämligen i 11 § första stycket, att handräckning må beviljas endast där utmätningsmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen som i 2 § första stycket sägs. Av den bestämda formen »dröjsmålet» i 2 § andra stycket framgår, att detta ord icke kan ha en snävare innebörd i sistnämnda stycke än i första stycket. Helt allmänt må vidare anmärkas att under det i lagtext använda uttrycket »dröjsmål» regelmässigt torde inbegripas även det fall att prestationen visserligen fullgjorts ehuru senare än som rätteligen skolat ske. Att ordet dröjsmål har denna betydelse och alltså täcker hela den tidrymd, under vilken en prestationsskyldighet — t. ex. en betalningsskyldighet — ej fullgöres, framgår av olika lagrum i köplagen, bl. a. 30, 33 och 38 §§. Med hänsyn

till vad nu anförts får uttrycket »dröjsmålet» i 2 § andra stycket helt enkelt anses avse det förhållandet att köparen ej fullgjort sin betalningsskyldighet vid den tidpunkt då frågan om godsets återtagande efter fjortondagarsfristens utgång aktualiseras.»

Mot vad sålunda yttrats gjordes icke någon erinran under riksdomsbehandlingen.

Anm. 12. Enligt den lydelse, som givits åt andra stycket i utredningens till lagrådet remitterade förslag, avsåg texten, liksom den i 12 § upptagna anståndsbestämmelsen, alla sådana fall, där köparens dröjsmål med betalningen berodde på att han till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Huruvida det under sådana omständigheter skulle eller icke skulle innebära någon obillighet att göra gällande en i första stycket åsyftad påföljd, behövde sålunda icke bli föremål för bedömande. Vid behandlingen inom lagrådet anförde emellertid tre av dess ledamöter:

»Andra stycket i 2 § avser det fall att köparen, ehuru efter den enligt första stycket medgivna fristens utgång, betalar förfallet belopp jämte ränta och kostnader. Under vissa förutsättningar skall säljaren då icke få göra gällande de i första stycket åsyftade påföljderna. En av förutsättningarna är att dröjsmålet beror på att köparen av särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. En lagbestämmelse till köparens skydd i dylika fall synes vara önskvärd. Bestämmelsen bör emellertid avfattas så, att den blir tillämplig endast då det skulle framstå såsom oskäligt hårt mot köparen att påföljderna göras gällande. Detta torde icke alltid vara fallet, om köparen utan skäl försummat att betala på förfallodagen och först senare råkat i svårigheter som orsakat ytterligare dröjsmål med betalningen. Ätminstone om svårigheterna inträffat före fjortondagarsfristens utgång, skulle den föreslagna lagtexten möjligen kunna föranleda uppfattningen, att köparen alltid kan före godsets återtagande — — betala med den verkan att han blir fri från påföljderna. Bestämmelsen är i detta hänseende oklar, och det kan befaras att den i tillämpningen skulle få alltför stor räckvidd. Det må anmärkas att enligt utredningen bestämmelsen har samma innebörd som motsvarande stadgande i det norska förslaget. Det senare fordrar för sin tillämpning, att det skulle 'virke urimelig' att under före-

liggande omständigheter göra gällande ifrågavarande påföljder, en avfattning som förefaller åsyfta en tämligen snäv tillämpning. En omredigering till närmare överensstämmelse med det norska förslaget synes ur flera synpunkter vara att förorda. Stadgandet skulle härigenom till sin konstruktion även komma att ansluta sig till det beslätade stadgandet i 8 § tredje stycket i förslaget¹ liksom till 2 § andra stycket i dess nu gällande lydelse. Ordet 'urimelig' i det norska förslaget torde böra ersättas med 'uppenbart obilligt' eller likvärdigt uttryck.»

Såsom motivering till den lydelse, som lagtexten i denna del erhöll i propositionen och som sedermera godkändes av riksdagen, anförde *departementschefen*: »Att den händelse som föranlett betalningssvårigheterna inträffat först under fjortondagarsfristens lopp eller rentav efter dess utgång skulle med denna tolkning (d. v. s. den i Anm. 11 återgivna tolkningen av ordet 'dröjsmålet') icke hindra att köparen ägde före godsets återtagande betala med den verkan att han bleve fri från följderna. Såsom under lagrådsbehandlingen framhållits torde emellertid stadgandet härigenom i vissa situationer kunna verka obilligt gentemot säljaren. Det torde därför böra lämnas utrymme för en viss skönmässig bedömning av det enskilda fallet. Väl är det sant, att en sådan bedömning understundom kan erbjuda svårigheter, men i praktiken lär det nog oftast stå ganska klart, om ett sjukdomsfall etc. bör i detta hänseende räknas köparen till godo eller ej. Jag är därför i princip beredd att tillstyrka det ändringsförslag, som med den norska lagtexten såsom förebild framlagts av tre lagrådsledamöter. Jag anser dock den av dem föreslagna formuleringen 'uppenbart obilligt' vara alltför hård och vill för egen del förorda, att ordet 'uppenbart' får utgå.»

3—5 §§.

Allmänna anmärkningar

Anm. 1. Det viktigaste skydd lagen giver den, som köpt ett föremål på avbetalning, är att säljaren, när han återtager godset, är skyldig att föranstalta om en *uppgörelse* av kontrahenternas mellanhavande i anledning av det dem emellan

¹ Detta stadgande har nu sin plats i 8 § första stycket.

ingångna avtalet. De grunder, efter vilka denna uppgörelse skall äga rum, angivas i 3—5 §§. Rätt att vid domstol påkalla sådan uppgörelse tillkommer naturligtvis köparen, om säljaren utan offentlig myndighets medverkan återtagit godset. Skulle köparen frivilligt hava lämnat godset ifrån sig, har man att efter omständigheterna i det särskilda fallet bedöma, huruvida han därigenom kan anses hava avstått från rätten till uppgörelse enligt 3—5 §§ eller icke. Att ett sådant avstående är giltigt, om det äger rum efter det köparen redan brustit i sin betalningsskyldighet, framgår av 17 §; se Anm. 2 vid nämnda paragraf.

Anm. 2. Vid tillämpning av lagens regler om uppgörelse mellan kontrahenterna behöver någon hänsyn icke tagas till den grund säljaren åberopar för sitt anspråk att återfå godset. Det är sålunda utan betydelse, om rätt att taga godset åter är säljaren uttryckligen tillerkänd i kontraktet eller om sådan rätt måste anses tillkomma honom till följd av att han förbehållit sig äganderätt till godset, intill dess köpeskillingen blivit erlagd. Någon skillnad göres icke heller mellan de fall, då köparens dröjsmål med betalningen utgör grunden för framställt yrkande om godsets återbekommande, och dem, då sådant yrkande grundas å köparens underlåtenhet att i annat avseende fullgöra vad som åligger honom.

Anm. 3. Stadgandena i 3—5 §§ rikta sig i främsta rummet mot den tidigare i avbetalningskontrakten så gott som alltid förekommande bestämmelsen, att säljaren, om han begagnar sin rätt att återtaga godset, likväl icke skall vara pliktig att till köparen återbetala något av vad han uppburit å köpeskillingen. De missförhållanden, som yppat sig vid avbetalningsaffärerna, voro förnämligast att tillskriva användningen av denna klausul om förverkande av redan erlagda avbetalningar. Att en sådan *förverkandeklausul* enligt den före lagens tillkomst gällande rätten varit giltig, lär icke kunna betvivlas.¹ För rättskänslan är det emellertid stötande, att en köpare, som erlagt större delen av köpeskillingen men gör sig skyldig till dröjsmål med kanske den sista posten, skall kunna förpliktas att återställa vad han köpt och i det närmaste betalt utan rätt att återfå ens någon del av den

¹ Jfr ang. säljarens anspråk att utbekomma resterande köpeskillning för gods, som av honom återtagits, NJA 1889 A nr 333.

erlagda betalningen. Med tanke på det orättfärdiga i dylika konsekvenser av avtalsfriheten har det ansetts vara en av de viktigaste uppgifterna för lagstiftningen att på denna punkt genom uppställande av tvingande rättssatser inskrida till köparens skydd.

Vad beträffar förverkandeklausuler i sådana kontrakt om försäljning på avbetalning, å vilka förevarande lag icke är tillämplig, må erinras, att domstolarna enligt 37 § avtalslagen hava rätt att åsidosätta sådana bestämmelser, om deras tillämpning skulle leda till uppenbart obilliga resultat. Jfr Anm. 17 vid 1 §.

Anm. 4. För tillämpning av stadgandena i 3—5 §§ är det icke någon förutsättning, att en förverkandeklausul finnes intagen i kontraktet. Även om säljaren för den händelse köparen underlåter att fullgöra sina förpliktelser icke skulle hava förbehållit sig annan rätt än att häva köpet, är han underkastad lagens bestämmelser. Han är sålunda icke berättigad att påyrka köpets hävande enligt allmänna rättsregler utan måste, om han vill återfå godset, finna sig i att hans mellanhavande med köparen, om denne begär det, göres upp på sätt stadgas i dessa paragrafer. Den huvudsakliga grunden till att bestämmelserna erhållit en så vidsträckt räckvidd har varit, att man därigenom såvitt möjligt velat förebygga ett kringgående av lagen.

Att säljaren ej heller kan undgå uppgörelse enligt dessa paragrafer genom att avstå från äganderättsförbehållet och därefter för sin fordran begära utmätning av godset framgår av 16 § andra stycket. Enligt detta stadgande får nämligen avbetalningsgods icke tagas i mät för fordran på grund av avbetalningsköpet.

Anm. 5. Grundtanken i den uppgörelse som lagen föreskriver är, att å ena sidan säljaren skall äga rätt att räkna sig till godo, förutom nödiga kostnader för godsets återtagande, det belopp, vartill den betingade köpeskillingen kan beräknas uppgå å dagen för uppgörelsen, men att å andra sidan godsets värde skall gottskrivas köparen, så att om detta värde överstiger vad som återstår oguldet av säljarens fordran, godset icke får återtagas, med mindre överskottet gäldas till köparen. Strängt taget borde vid uppgörelsen tillgå sålunda, att köparen debiterades bl. a. det belopp, vartill köpeskillingen kunde beräknas uppgå, samt

krediterades dels vad han redan erlagt av köpeskillingen och dels värdet av godset, då det återtages. I 3 §, som angiver vad köparen vid uppgörelsen får räkna sig till godo, talas emellertid endast om godsets värde. Att enligt nämnda paragraf köparen icke äger räkna sig till godo jämväl de poster, som han redan betalt, sammanhänger med att enligt 4 § vid beräkningen av säljarens tillgodohavande hänsyn skall tagas allenast till den oguldna delen av köpeskillingen. Resultatet av uppgörelsen blir i själva verket detsamma, vare sig de poster, för vilka betalning erlagts, medräknas eller icke. Att det senare alternativet föredragits, beror på att reglerna om uppgörelsen därigenom bliva enklare och mera överskådliga.

Anm. 6. Angående det sätt, varpå den i *Tyskland, Österrike och Schweiz* gällande lagstiftningen på detta område löst nu ifrågavarande spörsmål, och skälen till att man i den svenska lagen intagit en annan ståndpunkt innehålla 1914 års motiv följande:

»Enligt dessa lagar gäller principiellt, att om säljaren gör bruk av sin rätt att träda tillbaka från avtalet på grund av köparens underlåtenhet att uppfylla sina förpliktelser, vardera kontrahenten har att till den andre återbära vad han av denne bekommit. Uppenbart är emellertid, att det vore att gå för långt, om man ville ålägga säljaren att mot återbekommande av godset, som mången gång kan hava förlorat betydligt i värde, till köparen utgiva allt vad han uppburit av köpeskillingen. Säljaren bör åtminstone i någon mån hållas skadeslös för den förlust han lider genom avtalets återgång. Vid lösningen av detta spörsmål kunna olika vägar väljas. Till grund för de bestämmelser, som ovan omförmälda utländska lagar härutinnan innehålla, ligger den tanken, att säljaren vid godsets återtagande bör bliva försatt i samma situation, vari han skulle befunnit sig, om avtalet aldrig blivit ingånget. I den tyska lagen har frågan lösts på det sätt, att säljaren äger bekomma ersättning dels för sina i följd av avtalet havda omkostnader, dels ock för sådan skada å godset, som har sin grund i köparens vållande eller i någon annan omständighet, för vilken denne har att svara; tillika åligger det köparen att till säljaren gälda gottgörelse för godsets bruk och nyttjande, och skall vid bestämmande av gottgörelsens storlek hänsyn tagas till godsets under tiden inträffade minskning i värde. Enligt motsvarande bestäm-

melser i Österrike och Schweiz skall uppgörelsen mellan kontrahenterna i det stora hela tillgå på samma sätt som i Tyskland. Jämväl det danska förslaget av år 1895 anslöt sig härutinnan nära till den tyska lagen.

Mot den lösning frågan sålunda vunnit i utländsk lagstiftning kunna enligt kommitténs tanke befogade anmärkningar framställas. Ur principiell synpunkt kan mot densamma invändas, att enär det är i följd av kontraktsbrott å köparens sida, som säljaren nödgas återtaga godset, denne icke bör behöva nöja sig med att få ersättning allenast för de direkta förluster, som åsamkats honom genom avtalets ingående (det negativa kontraktsintresset); säljaren har ett berättigat krav därpå att till grund för skadeståndsberäkningen lägges det intresse han ägt i avtalets uppfyllelse (det positiva intresset). Att avskära en säljare, som gör bruk av sin rätt att återtaga godset, från möjligheten att få ersatt den vinst han skulle gjort på affären synes kommittén vara att gå längre än nödig hänsyn till köparen kräver. Genom att ordna saken på sådant sätt kan man lätt lägga hinder i vägen för den reella avbetalningshandeln.»

Anm. 7. Vare sig uppgörelsen sker enligt här stadgade grunder eller enligt bestämmelserna i ovannämnda utländska lagar, lär resultatet av uppgörelsen i regel bliva ungefär detsamma. Erfarenheten visar nämligen, att den gottgörelse, som säljaren enligt dessa lagar äger beräkna sig för godsets nyttjande och för dess minskning i värde, i allmänhet sättes så högt, att sådan uppgörelse i realiteten knappast ställer sig fördelaktigare för köparen. Under vissa förhållanden är fastmera en uppgörelse i enlighet med här givna regler förmånligare för denne. Tydligast visar sig detta, om ett föremål, som sålts på avbetalning, på grund av ändrade konjunkturer eller andra förhållanden stiger i värde, så att det vid återtagandet har högre värde än vid avtalets ingående; sådan värdestegring kommer enligt den svenska lagen köparen till godo.

3 §.

Vill säljaren taga godset åter, skall vid uppgörelse mellan honom och köparen värdet av godset, då det återtages, räknas köparen till godo. Godsets värde beräknas

efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja dess försäljning på lämpligt sätt. Hänsyn skall sålunda tagas till omständigheter, som äro ägnade att höja värdet i säljarens hand, såsom att han kan ånyo sälja godset i egen rörelse och dessförinnan bota möjligen förefintlig skada därå.

Anm. 1. Enligt 3 § är det värdet av godset, när detta återtages, som vid uppgörelsen av kontrahenternas mellanhande skall räknas köparen till godo. Det ligger i sakens natur, att godset vid återtagandet i regel måste vara mindre värt än det var, när avtalet slöts. Vare sig värdeminskningen uppkommit genom bruk och slitning eller genom olyckshändelse, är det enligt denna paragraf köparen, som drabbas av densamma. Detta överensstämmer med den i 17 § köplagen beträffande köp i allmänhet uttalade regeln; av denna framgår, att *köparen*, sedan inköpt gods blivit avlämnat, *står färan* för att det av våda förstöres, försämras eller förminskas. Den omständigheten, att säljaren förbehållit sig äganderätten till godset, intill dess köpeskillingen blivit till fullo gulden, har icke ansetts böra föranleda någon rubbning i nämnda regel.¹ Såsom stöd för en motsatt ståndpunkt kan den gamla satsen »dominus sentit casum» så mycket mindre åberopas, som säljarens äganderätt i dylika fall endast är villkorlig och även köparen har villkorlig äganderätt till godset.² Jfr Anm. 12 vid 1 §.

Anm. 2. Av vad ovan i Anm. 1 anförts framgår, att den som köpt ett föremål, t. ex. ett piano, på avbetalning icke fritages från betalningsskyldighet, därför att pianot vid en eldsvåda hos honom brinner upp, innan köpeskillingen blivit till fullo erlagd. Uppenbart är sålunda, att det ligger i köparens intresse att *brandförsäkra* på avbetalning köpta föremål. Även säljaren har intresse av att sådant gods blir brandförsäkrat; han kan eljest lätt gå miste om de fördelar äganderättsförbehållet erbjuder honom. Den som idkar handel på avbetalning kan emellertid ej gärna själv taga försäkringar för alla åt olika håll kringspridda saker, som försålts på dylika villkor. Säljaren brukar därför ofta i kontraktet in-

¹ Jfr *SvJT* 1923 Rf s. 38.

² Jfr *Almén* § 17 vid not 52—55.

rycka en bestämmelse om skyldighet för köparen att hålla godset brandförsäkrat. Någon olägenhet innebär detta icke för köparen, ty han bör lätt kunna brandförsäkra på avbetalning köpt gods tillsammans med annan egendom som han innehar.

Av 54 § första stycket lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal följer, att en brandförsäkring å gods — oberoende av vem som tagit försäkringen — gäller till förmån för envar, som i egenskap av ägare, panthavare eller innehavare av annan rättighet till godset har intresse av att dess värde icke minskas eller går förlorat. När sålt gods, innan betalning till fullo erlagts, förstöres eller skadas genom brand, tillkommer därför rätten till brandskadeersättningen än säljaren än köparen, beroende på vilkendera av dem det är som har sådant intresse i godsets bevarande, att det är skyddat genom försäkringen. Stundom är intresset delat mellan dem båda, en var av dem äger då rätt till en mot hans intresse svarande andel i brandskadeersättningen. Vid avbetalningsköp måste därför köparen anses berättigad att erhålla den del av ersättningen som återstår, sedan säljaren blivit gottgjord för ogulden del av köpeskillingen enligt de för avveckling av mellanhavandet mellan avbetalningssäljare och avbetalningsköpare gällande reglerna.¹

Vad här förut sagts om brandförsäkring äger tillämpning jämväl i fråga om t. ex. försäkring mot stöld och, då det gäller motorfordon, mot trafikskada å fordonet.

Anm. 3. När här talas om *godsets värde*, menas därmed det belopp, som säljaren genom att på det för honom förmånligaste sättet realisera godset kan med säkerhet antagas erhålla för detsamma. Detta belopp torde ofta överskrida det pris godset skulle betinga, om det såldes å offentlig auktion. Uppenbart är, att det mången gång måste vara vanskligt att beräkna det värde, varom här är fråga. Lagen utgår från att gods, om vars värde vid återtagandet parterna icke kunna enas, måste bliva föremål för särskild värdering. Den praktiska tillämpningen av regeln hade givetvis ställt sig lättare, om man för utvärdering av godsets värde vid återtagandet hade valt den utvägen, att man föreskrivit, att godset skulle försälgas å offentlig auktion. En sådan föreskrift har emellertid med rätta ansetts icke vara tillräckligt betryggande för köparen; denne är nämligen i allmänhet icke i tillfälle

¹ Jfr *NJA* 1931 s. 735.

att vid auktionen bevaka sin rätt och därigenom förhindra, att godset slumpas bort för underpris.

Anm. 4. På sina håll synes den uppfattningen hava gjort sig gällande, att avbetalningspriset utgör en övre gräns för värderingen, så att godsets värde icke får sättas högre, även om priset på sådant gods efter köpets avslutande stigit så kraftigt, att värdet vid tiden för återtagandet faktiskt överstiger avbetalningspriset. Denna tolkning är uppenbarligen oriktig.

Anm. 5. Den före den 1 januari 1954 gällande lagen innehöll icke någon bestämmelse om *principerna för värderingen* av godset. Under förarbetena till lagen uttalades emellertid,¹ att värderingen icke finge innebära allenast ett fastställande av det pris godset kunde beräknas inbringa vid exekutiv försäljning. Avgörande borde i stället i första hand vara, hur mycket säljaren genom att på det för honom förmånligaste sättet realisera godset kunde med säkerhet antagas erhålla för detsamma. Vidare framhölls att en omständighet, som borde kunna komma i betraktande vid värderingen, vore att säljaren kunde vara i tillfälle att genom en obetydlig reparation i avsevärd mån höja värdet av det återtagna godset.

Värderingen av godset är en huvudpunkt vid uppgörelsen mellan köparen och säljaren. Med hänsyn härtill har det synts ej vara fullt tillfredsställande, att de regler som därvid skola tillämpas icke återfinnas i lagtexten utan endast i motiven. I ett tillägg till 3 § hava därför vid de år 1953 genomförda ändringarna i lagen upptagits bestämmelser om värderingen, vilka avfattats i nära anslutning till uttalandena i de äldre motiven. Sålunda föreskrives i en ny andra punkt, att godsets värde beräknas efter vad säljaren kan antagas utvinna genom att ombesörja dess försäljning på lämpligt sätt. I syfte att något närmare belysa innebörden av denna regel har som en tredje punkt upptagits ett stadgande, enligt vilket vid beräkningen hänsyn skall tagas till omständigheter, som äro ägnade att höja värdet i säljarens hand, såsom att han kan ånyo sälja godset i egen rörelse och dessförinnan bota möjligen förefintlig skada därå. Såsom framgår av formuleringen innehåller denna regel endast ex-

¹ 1914 års motiv s. 191—192 samt NJA II 1915 s. 317 och 335.

empel på omständigheter som böra beaktas vid värderingen. Den får alltså icke tolkas motsättningsvis. I sådana fall då säljaren på nytt kan avyttra godset i sin rörelse avses uttrycket »utvinna» skola omfatta vad som kan antagas inflyta genom försäljningen med avdrag av de särskilda kostnader, som kunna beräknas uppkomma genom att just detta gods säljes, t. ex. transport- och reparationskostnader. Är säljaren skyldig att ersätta en reparatör kostnaden för en före återtagandet utförd reparation av godset, skall hänsyn härtill tagas vid beräkningen av godsets värde. Däremot får säljaren ej tillgodoräkna sig handelsvinst på den nya försäljningen. Frågan om hänsyn skall tagas till möjligheten att reparera godset beror t. ex. på huruvida säljaren har egen verkstad eller reparation eljest kan ske utan större omak.

Rörande säljarens rätt till avdrag för provision och allmänna försäljningskostnader se Anm. 6.

Anm. 6. I avgivet yttrande över det förslag, som ligger till grund för de år 1953 genomförda ändringarna i lagen, påtalade industriförbundet, att intet nämnts om den normala och tillika betydande kostnad, som utgjordes av *försäljningsprovision*. Industriförbundet förutsatte, att även denna kostnad skulle beaktas vid värderingen och hemställde om ett förtydligande i denna riktning. Därjämte framhöll industriförbundet, att det visserligen vore svårt att uppskatta de fasta kostnaderna i det individuella fallet. Då emellertid säljaren principiellt borde få täckning även för de *fasta försäljningskostnaderna*, borde man enligt förbundets mening överväga en sådan bestämmelse, att säljaren vid värderingen gottskreves en enhetlig approximativt beräknad ersättning för de fasta försäljningskostnaderna; denna ersättning kunde förslagsvis utgöra fyra eller fem procent av avbetalningspriset.

I fråga om säljarens rätt att få göra avdrag för sina försäljningskostnader kan hänvisas till ett uttalande av departementschefen i propositionen till riksdagen. Det framhålles där att det visserligen är sant, att dessa kostnader många gånger kunna vara svåra att beräkna. Men denna svårighet bör icke få leda till att man helt bortser från nämnda kostnader och alltså låter säljaren drabbas av direkta utgifter för köparens skull. Värderingen kan ju komma att avse icke blott standardartiklar utan också mera speciella föremål, t. ex. specialbyggda lastbilar, som det kan vara ganska svårt

att ånyo sälja på den öppna marknaden. Att säljaren skulle vara skyldig att ställa sin försäljningsapparat gratis till förfogande för den avbetalningsköpare, som ej fullgör sina avbetalningar, synes obilligt mot säljaren. Principen bör därför vara, att alla försäljningskostnader — både fasta sådana, försäljningsprovision och mera speciella kostnader, t. ex. för annonsering — skola beaktas. Det säger sig självt, att man svårligen kan uppställa några allmänna regler för beräkningen av dessa kostnader. Ofta torde dock en av industriförbundet nämnd approximativ beräkning — fyra å fem procent av avbetalningspriset — kunna giva en viss ledning vid beräkningen av de fasta kostnaderna.

Anm. 7. Det säger sig självt, att värderingen av godset i praktiken kan komma att erbjuda betydande svårigheter, särskilt när värdegränsen för lagens tillämpningsområde slopats och det sålunda kan bli fråga om att värdera sådana föremål som begagnade motorfordon, lantbruksmaskiner och andra maskiner. Väckt förslag att sakkunnig obligatoriskt skall anlitas vid värderingen av dylika föremål har likväl icke vunnit bifall. Det har ansetts vara tillräckligt, att utmätningsmannen enligt 13 § har möjlighet att vid behov anlita sakkunnig för godsets värdering. Icke sällan kan det säkerligen ligga i båda parternas intresse, att denna möjlighet utnyttjas.

4 §.

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Har säljaren i avtalet uppgivit det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, lägges denna uppgift till grund för beräkningen enligt första stycket 2), där det ej kan antagas, att godset kunde hava köpts till lägre pris.

Anm. 1. Denna paragraf innehåller bestämmelser om vad *säljaren får räkna sig till godo* vid den uppgörelse, som skall ske, när godset återtages. Den lydelse paragrafen erhållit genom 1953 års lag innebär i flera hänseenden jämkningar i de förut gällande reglerna. Huvudprinciperna för beräkningen av säljarens tillgodohavande hava dock bibehållits. Till vinnande av större överskådlighet har paragrafen uppställts på annat sätt än tidigare. Vad säljaren äger räkna sig till godo har upptagits i 1)—5) i första stycket.

Ett i avtalet eller sedermera lämnat medgivande av köparen, att säljaren för den händelse han nödgas återtaga godset skall äga räkna sig något mera till godo än i denna paragraf sägs, är på grund av bestämmelserna i 17 § utan verkan mot köparen. *Vite*, som köparen kan hava utfäst sig att gälda vid kontraktsbrott å hans sida, får sålunda icke utkrävas, därest säljaren gör bruk av sin rätt att återtaga godset. Skulle vitet redan dessförinnan hava guldits, får säljaren emellertid behålla vad han uppburit, och någon hänsyn därtill tages ej vid uppgörelsen.

Anm. 2. Punkt 1) avser *oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne* vid tiden för godsets återtagande. I sak överensstämmer den nya texten med den förutvarande. Den redaktionella jämkningen har emellertid gjorts, att »betingad förfallodag» utbyts mot »i avtalet bestämd förfallodag». Därigenom utmärkes tydligare, att den ursprungligen bestämda förfallodagen avses, eller med andra ord, att hänsyn icke skall tagas till en klausul, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra sina förpliktelser medför att samtliga poster omedelbart förfalla till betalning. Förfallodag får anses vara bestämd i avtalet icke blott i det fallet att ett visst datum angivits utan även exempelvis då förfallodagen ställts i relation till leveransdagen.

I sin gamla lydelse innehöll 4 § ett undantag från regeln att tidpunkten för godsets återtagande är avgörande för frågan, vilka poster som skola betraktas såsom förfallna. Då säljaren gick domstolsvägen för att få tillbaka godset, skulle i stället hänsyn tagas till tiden för stämningens delgivning. Enär enligt nya rättegångsbalken samma betydelse som enligt äldre rätt icke längre tillmätas tidpunkten för stämningens delgivning, har denna undantagsbestämmelse ansetts böra helt slopas. Det är onödigt komplicerat att tillämpa olika regler allteftersom domstols- eller handräckningsvägen anlitas. Redan tidigare torde domstolen knappast hava kunnat göra fullständig avräkning mellan parterna, enär enligt 3 § godsets värde skall bestämmas efter förhållandena vid tiden för återtagandet. Under sådana omständigheter behöver det icke medföra någon olägenhet att även den slutliga beräkningen av säljarens tillgodohavande får anstå till verkställighetsstadiet. Det bör sålunda vara tillräckligt att domstolen angiver den grund, efter vilken de vid tiden för återtagandet ännu icke förfallna posterna skola reduceras, och att uträkningen av säljarens tillgodohavande anföretros åt utmätningsmannen. Den ändring, som här vidtagits, får betydelse även i sådana fall, som behandlas i 9 §.

Anm. 3. Den nya lagtexten överensstämmer så till vida med den gamla, att vid uppgörelsen alla icke förfallna poster skola reduceras. Det är endast själva reduktionsreglerna som ändrats. I fråga om grunden till att säljaren ej tillerkänts rätt att räkna sig hela den icke förfallna delen av köpeskillingen till godo må ur 1914 års motiv anföras:

»Det ligger i sakens natur att en säljare i regel måste taga mera betalt för en vara, när han lämnar köparen kredit än då likviden kontant erlägges. Då det gäller att avgöra, huru mycket högre priset bör sättas i förra fallet än i det senare, har säljaren i första hand att taga i betraktande den ränteförlust han lider därigenom att betalningstiden framskjutes. Är kredittiden helt kort, blir denna förlust av jämförelsevis liten betydelse. Annorlunda ställer sig saken, då, såsom vid avbetalningsköp ej sällan inträffar, den tid, inom vilken den överenskomna betalningen skall vara erlagd, sträcker sig utöver två eller tre år. Härtill kommer, att säljaren vid avbetalningsköp har att räkna med en betydande risk, till vilken någon motsvarighet icke finnes vid köp mot kontant betalning. De, som köpa på avbetalning, intaga i regel en

mycket svag ställning i ekonomiskt avseende. Ofta äga de inga andra tillgångar att förfoga över än sin egen arbetskraft. Deras förmåga att anskaffa medel till köpeskillingens gäldande kan sålunda röna inverkan av sjukdom, arbetslöshet eller andra sådana omständigheter. Den risk säljaren härigenom löper att icke bekomma den betingade köpeskillingen ökas ytterligare därav att de sämre elementen bland köparne icke vårda sig om att fullgöra sina skyldigheter enligt avtalet. En annan omständighet, som har inflytande på avbetalningsprisets höjd i förhållande till kontantpriset, är, att vid köp på avbetalning köpeskillingen regelmässigt skall erläggas i flera olika poster; härigenom åsamkas säljaren ökade kostnader för inkassering av de särskilda posterna och för en därmed sammanhängande vidlyftigare bokföring.

I varje fall, då köpeskillingen endast delvis är förfallen, när uppgörelse sker, kräver billigheten, att säljaren å den icke förfallna delen får vidkännas visst avdrag, svarande mot den prisförhöjning, som, enligt vad ovan sagts, föranletts därav att godset sålts på avbetalning. Denna grundsats har kommit till uttryck i [första och andra styckena av] 4 §.

Strängt taget borde det belopp, som vid uppgörelsen skall avdragas från de icke förfallna posterna, beräknas särskilt för varje post under hänsyn till den tid, som ännu återstår till postens förfallodag. En sådan uträkning skulle emellertid ofta bliva så besvärlig, att den praktiska användningen av regeln därigenom kunde äventyras. Kommittén har därför ansett lämpligt att ordna förhållandet på det sätt, att oavsett om säljaren enligt kontraktet skulle hava behövt vänta längre eller kortare tid på betalningen av de icke förfallna posterna, dessa skola minskas med en viss kvotdel, lika för alla.»

Anm. 4. Enligt punkt 2) skall säljaren äga räkna sig till godo så stor kvotdel av *icke förfallna poster*, som kontantpriset utgör i förhållande till avbetalningspriset. De förutvarande bestämmelserna byggde på samma princip, dock med praktiskt betydelsefulla modifikationer. Det presumerades sålunda, att kontantpriset utgjorde nio tiondelar av avbetalningspriset. Endast då köparen eller säljaren visade, att förhållandet mellan dessa priser faktiskt var ett annat, lades detta till grund för uppgörelsen. Enligt 12 § i förut gällande lag kunde presumptionen icke rubbas, då fråga var om handräkning för godsets återtagande; i detta fall skulle följaktligen alla icke förfallna poster minskas med en tiondel. Den

nya lydelsen innebär, att säljarens fordran skall beräknas på samma sätt av utmättningsman och domstol. Någon presumption om relationen mellan kontant- och avbetalningspris har icke uppställts.

Under de gemensamma nordiska överläggningarna dryftades ingående ett förslag om övergång till en annan metod för beräkningen av avdraget å icke förfallna poster. Enligt lagen tages vid beräkningen icke hänsyn till huruvida den kontant erlagda delen av köpeskillingen utgör ett större eller mindre belopp. Emellertid hänför sig avbetalningsstillägget ekonomiskt sett till den del av köpeskillingen, med vilken säljaren beviljat kredit. Detta hade närmast bort leda till att den kontant erlagda delen av köpeskillingen skulle lämnats utanför vid beräkningen av avdraget enligt punkt 2) och att reduktionen i stället skulle skett efter förhållandet mellan avbetalningspris och kontantpris, vartdera priset minskat med det kontant erlagda beloppet. Skillnaden mellan de båda metoderna framgår av följande exempel:

Avbetalningspriset är 1 000 kronor och kontantpriset 900 kronor. Kontant har erlagts 500 kronor. Enligt gällande regel skall reduktionen av icke förfallna poster ske med $\frac{1\,000 - 900}{1\,000}$

$$= \frac{1}{10} \text{ under det att avdraget skulle bli } \frac{500 - 400}{500} = \frac{1}{5} \text{ om}$$

den kontant erlagda delen av köpeskillingen hölles utanför. Utgör det icke förfallna beloppet 300 kronor, skulle säljaren enligt den i lagen upptagna regeln äga tillgodoräkna sig $\frac{9}{10} = 270$ kronor, medan han enligt det andra alternativet

blott skulle få gottskriva sig $\frac{4 \times 300}{5} = 240$ kronor. Normalt

skulle emellertid skillnaden mellan de två alternativen icke bliva så stor, enär en kontantinsats om halva köpeskillingen icke tillhör det vanliga. Om exemplet ändras därhän att kontantinsatsen utgör 200 kronor, skulle å ett avbetalningspris av 1 000 kronor skillnaden till köparens favör bliva

$$\text{endast } \frac{9 \times 300}{10} - \frac{7 \times 300}{8} = 7 \text{ kronor } 50 \text{ öre.}$$

Då skillnaden mellan de resultat, till vilka en tillämpning av den ena eller den andra metoden leder, ej har större praktisk betydelse, har tillräcklig anledning icke synts föreligga att frånga den invanda beräkningsmetoden, helst som ej

heller den ifrågasatta regeln skulle innebära en matematiskt fullt korrekt reduktion. Denna regel tager nämligen lika litet som den gällande hänsyn till kredittidens längd. Att beakta även denna faktor skulle icke vara förenligt med det nödvändiga kravet på enkelhet och lättillämplighet.

Regeln att icke förfallna poster vid handräckning alltid skulle reduceras till en fix kvotdel motiverades på sin tid med att det icke ansetts överensstämma med handräckningsförfarandets karaktär, att bevisning angående förhållandet mellan kontantpris och avbetalningspris förebragtes inför utmätningsmannen. Den fördelen nåddes också, att förfarandet vid handräckning kom att utmärkas av stor enkelhet. Dessa omständigheter hava emellertid icke ansetts väga så tungt, att de böra hindra att åt utmätningsmannen uppdrages att pröva förhållandet mellan kontantpris och avbetalningspris, om en sådan regel från andra synpunkter skulle finnas vara ändamålsenlig. När lagen utsträcker till att omfatta större köp, har det icke synts vara försvarligt att använda en så grov beräkningsmetod som $\frac{9}{10}$ -regeln. Ett alternativ hade varit att behålla denna regel för köp under en viss värdegräns, men en sådan lösning har icke kunnat godtagas redan på grund av de principiella och praktiska olägenheter, som äro förenade med varje värdegräns. Härtill kommer att $\frac{9}{10}$ -regeln kan verka till nackdel för köparna, i det att den kan leda till den konsekvensen, att en säljare bestämmer avbetalningstillägget högre än han eljest skulle ha gjort. Avbetalningstilläggets storlek är så växlande inom olika branscher, beroende på kredittidens längd och andra förhållanden, att det över huvud icke synts lämpligt att bestämma en fast relation, efter vilken icke förfallna poster skola reduceras. Även vid handräckning skall därför det faktiska förhållandet mellan kontantpris och avbetalningspris ligga till grund för reduktionen.

Det har ej heller synts behöfligt eller lämpligt att behålla $\frac{9}{10}$ -regeln såsom en presumtionsregel, som träder i tillämpning där utredning saknas om kontantpriset. I lagen har upptagits en ny bestämmelse, som medför att det kommer att ligga i säljarens intresse att redan vid avtalets ingående lämna upplysning om kontantpriset. Enligt 10 § kan nämligen handräckning erhållas endast om kontraktet angiver det pris, till vilket säljaren skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning. Det bör emellertid anmärkas, att det av säljaren uppgivna kontantpriset icke under alla förhållanden

skall läggas till grund vid reduktionen av icke förfallna poster. Det avgörande är nämligen icke vad säljaren uppgivit i avbetalningskontraktet utan det pris, vilket godset skulle hava betingat, om det köpts mot kontant betalning. I sådana fall då säljaren själv mot kontant betalning säljer gods av det slag varom fråga är, får det pris han därvid tillämpar i allmänhet anses utgöra kontantpriset. Detta är dock, såsom framhölls i 1914 års motiv,¹ icke alltid förhållandet. Om det av säljaren tillämpade kontantpriset är högre än det som vanligen gäller inom branschen och avvikelser ej beror på sådana omständigheter som försäljningslokalens belägenhet, kundkretsens beskaffenhet eller liknande, måste säljaren finna sig i att avdraget beräknas efter förhållandet mellan det kontantpris som vanligen tillämpas och avbetalningspriset. Stundom kan det vara svårt att avgöra, vilket pris godset »skulle hava betingat, om det köpts mot kontant betalning», t. ex. då köpet avsåg ett mera unikt föremål eller ett begagnat föremål, vars skick vid tiden för köpet icke kan utrönas. Vid uppskattningen av kontantpriset i dylika fall hava inom branschen tillämpade principer för beräkning av avbetalningstillägg ansetts kunna bättre tjäna till ledning än en i lagen uppställd schematisk regel.

Anm. 5. Enligt andra stycket av 4 § skall av säljaren i avtalet lämnad uppgift om det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, läggas till grund för beräkningen enligt punkt 2) i första stycket, där det ej kan antagas att godset kunde hava köpts till lägre pris. Även om någon sådan föreskrift icke meddelats, skulle troligen säljarens uppgift om priset i allmänhet hava kommit att tillerkännas vitsord. Stadgandets betydelse ligger därför icke så mycket i huvudregelns innehåll som däri att uppmärksamheten fästes på det nyss anmärkta förhållandet, att det av säljaren uppgivna priset icke behöver överensstämma med kontantpriset. Även om köparen icke gjort invändning mot säljarens uppgift, skall utmätningsmannen lämna densamma utan avseende, om han finner det uppgivna priset vara högre än det vanliga kontantpriset. Stadgandet innebär icke, att säljaren fritages från skyldighet att på begäran av köparen eller utmätningsmannen lämna ytterligare upplysningar om sin prissättning. Vid kontantförsäljning av varor, för vilka

¹ 1914 års motiv s. 194 och NJA II 1915 s. 319.

visst pris angivits i katalog eller annan prislista, medges ej sällan viss rabatt å detta pris. Utmätningssmannen bör ägna uppmärksamhet åt detta förhållande och där säljaren uppgivit bruttopriset göra erforderligt avdrag. Av bestämmelsen följer, att säljaren såtillvida är bunden av sin uppgift om kontantpriset, att han — bortsett från fall då enligt allmänna avtalsrättsliga regler hans förklaring ej kan åberopas mot honom — icke äger göra gällande, att kontantpriset i verkligheten var högre än som uppgivits i avtalet.

Anm. 6. Enligt den förutvarande lydelsen av 4 § första stycket skulle *ränta* tillgodoräknas säljaren, där sådan blivit utfäst eller enligt lag skall utgå. Den praktiska betydelsen av denna regel inskränktes i hög grad av den tidigare gällande föreskriften i 12 § att vid handräckning icke skulle tagas hänsyn till ränta. Till stöd för denna begränsning anfördes i 1914 års motiv,¹ att ränteberäkning i oproportionerlig grad skulle försvåra utmätningssmannens uträkning av säljarens tillgodohavande. Vidare framhölls att det icke kunde sägas vara obilligt mot säljaren, att man vid handräckning bortsåg från ränta, enär det stode säljaren fritt att i stället för att anlita handräckning vända sig till domstol, i vilket fall han ägde tillgodoräkna sig den ränta som kunde tillkomma honom.

Frågan om ränteberäkning vid handräckning har kommit i ett annat läge, i och med att värdegränsen för lagens tillämpningsområde upphävts. Det kan hädanefter bliva fråga om ganska betydande räntebelopp. Vid sådana avbetalningsköp, som tidigare icke omfattats av lagen, tillämpas ej sällan systemet med avbetalningstillägg i form av löpande ränta. Om ränta icke skulle få tillgodoräknas vid handräckning, komme säljarna att ställas inför valet mellan att övergå till fast avbetalningstillägg och att avstå från möjligheten att få handräckning. En sådan ordning synes icke vara önskvärd. Systemet med tillägg i form av löpande ränta erbjuder i många fall fördelar framför systemet med fast tillägg, ej minst för köparen. Enär en rättegång ställer sig väsentligt kostsammare än en handräckning, ligger det å andra sidan i båda kontrahenternas intresse att handräckningsvägen i första hand anlitas. Vidare må framhållas, att det i 12 § upptagna stadgandet om anstånd bygger på förutsättningen att

¹ 1914 års motiv s. 208—209 och NJA II 1915 s. 333.

säljaren får åtnjuta dröjsmålsränta vid handräckning. Införande av möjlighet att vid handräckning taga hänsyn till ränta kan ej antagas nämnvärt komplicera förfarandet. Det har länge i stor utsträckning ankommit på utmätningssmannen att verkställa ränteberekening, t. ex. i flertalet utmätningssärenden, och detta synes icke hava medfört några olägenheter. Av anförda skäl har i punkt 3 föreskrivits, att ränta skall tillgodoräknas säljaren också vid handräckning.

Ofta torde det räntebelopp, som tillkommer säljaren, vara så obetydligt, att han icke har något intresse att utkräva beloppet. Det har därför funnits lämpligt att inskränka utmätningssmannens skyldighet att vid handräckning beräkna ränta till sådana fall, då säljaren uttryckligen angivit vad han i sådant hänseende fordrar. Ett stadgande av detta innehåll har influtit i 10 § andra stycket.

Anm. 7. I punkt 3) har vid sidan av ränta upptagits *försäkringspremie*. Såväl i fråga om ränta som i fråga om försäkringspremie avses belopp, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset. För säljaren är det självfallet av vikt att godset hålles försäkrat, t. ex. mot brand och stöld samt, då det gäller motorfordon, mot trafikskada. Försäkringen kan hava tagits antingen av säljaren eller av köparen. I förra fallet kan säljaren räkna in kostnaden för försäkring i avbetalningspriset eller också betinga sig ersättning för de faktiska utgifterna härför. Då köpare, som åtagit sig försäkringsplikten, försummat att fullgöra densamma, synes det rimligt att säljaren, om han betalat ogulden försäkringspremie, får tillgodoräkna sig detta belopp vid uppgörelsen. Jfr Anm. 2 vid 3 §.

Anm. 8. Under punkt 4) har upptagits en regel om att *kostnad*, som säljaren måste vidkännas *för godsets återtagande*, skall räknas honom till godo. Vid tillämpning av denna bestämmelse synes det vara riktigast att, då säljaren anlitar handräckning, taga hänsyn till samtliga kostnader för godsets återtagande, alltså icke blott till egentliga förrättningskostnader. För den händelse köparen icke anser sig kunna vitsorda av säljaren i olika hänseenden fordrade belopp, bör utmätningssmannen självfallet icke tillgodoräkna säljaren mer än som kan anses styrkt. Vad beträffar utgifter för transport av godset kan säljaren uppenbarligen icke här få tillgodo-

räkna sig sådana utgifter, till vilka hänsyn tagits vid bestämmandet av godsets värde.

Anm. 9. Punkt 5) innehåller, att säljaren under viss förutsättning äger tillgodoräkna sig *fordran å ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset*. Förutsättningen är, att det föreligger ett förbehåll, som säljaren utan hinder av 8 § andra stycket i lagen äger göra gällande, d. v. s. ett förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att han betalar ersättningsfordran av detta slag. Se härom närmare Anm. 8—10 vid 8 §. Frågan i vad mån säljaren, när sådant förbehåll ej träffats, äger använda en reparationsfordran till kvittning mot köparens krav på honom tillkommande överskott enligt uppgörelsen får bedömas enligt allmänna regler; jfr s. 87.

5 §.

Finnes godsets värde överstiga det belopp, som enligt 4 § räknats säljaren till godo, äge denne icke återbetkomma godset, med mindre han gäldar överskottet till köparen eller, om godsets värdering verkställt av utmättningsman, hos denne nedsätter överskottet.

Är godsets värde mindre än vad säljaren enligt 4 § har att fordra, äge han icke utkräva mer än det överskjutande beloppet.

Anm. 1. Enligt den ursprungliga lydelsen av *första stycket* i förevarande paragraf gällde följande: Om det vid godsets återtagande visade sig, att dess värde översteg det belopp som räknats säljaren till godo, ägde säljaren, när återtagandet skedde på grund av domstols förordnande, icke återfå godset, med mindre han till köparen erlade det överskjutande beloppet. Vid handräckning var det däremot tillräckligt att han nedsatte beloppet hos utmättningsmannen. Denna olikhet har motiverats med att i domstolsfallet någon rubbning av de grunder, efter vilka säljarens tillgodohavande beräknats, ej kunde ifrågakomma, under det att den uppgörelse, som skedde vid handräckning, icke alltid bleve definitiv.¹

¹ 1914 års *motiv* s. 197 och *NJA II* 1915 s. 321.

5—567459. Lag om avbetalningsköp.

Fastställandet av säljarens tillgodohavande utgör emellertid endast det ena ledet i uppgörelsen mellan köpare och säljare. Det andra består i värderingen av godset. Om vid verkställighet av dom godsets värde bestämts av utmätningsmannen, blir resultatet av uppgörelsen icke alltid slutgiltigt. Säljaren har nämligen enligt 15 § andra stycket möjlighet att underställa utmätningsmannens värdering domstols prövning. Skulle domstolen därvid uppskatta värdet till lägre belopp än utmätningsmannen gjort, blir köparen skyldig att återbetala skillnaden till säljaren. Det kan då inträffa, att köparen saknar medel härtill. När godsets värde bestämts av utmätningsman, bör därför säljaren alltid äga valrätt mellan att erlægga saldot till köparen och att nedsätta beloppet hos utmätningsmannen. Första stycket har genom 1953 års lag ändrats i enlighet härmed. Vidare hava orden »eller, där fråga är om handräckning, enligt 12 §» utgått till följd av att i lagen efter de år 1953 vidtagna ändringarna saknas motsvarighet till de i 12 § av tidigare gällande lag intagna särskilda reglerna om beräkningen av säljarens fordran vid handräckning.

Anm. 2. För att åskådliggöra tillämpningen av lagens regler om uppgörelse mellan kontrahenterna må här anföras ett par exempel.

I. En radiogrammofon med ett kontantpris av 1 100 kronor säljes den 8 januari 1954 genom avbetalningsköp för 1 220 kronor. Vid kontraktets upprättande betalas 320 kronor. Återstoden skall erläggas med 60 kronor den 1:a i varje månad. Köparen gör sex avbetalningar i rätt tid men underlåter därefter att fullgöra sin betalningsskyldighet. Säljaren ansöker den 12 oktober 1954 om handräckning för godsets återtagande och yrkar därvid 6 % ränta å de poster, som förfallit till betalning den 1 augusti, den 1 september och den 1 oktober. Handräckningen verkställs den 25 oktober 1954. Vid den uppgörelse, som därvid skall ske, äger säljaren enligt 4 § punkt 1) tillgodoräkna sig tre förfallna poster å sammanlagt 180 kronor. Den icke förfallna delen av köpeskillingen, 360 kronor, skall jämlikt 4 § punkt 2) reduceras efter förhållandet mellan 1 100 och 1 220, d. v. s. till 324 kronor 59 öre. Å de förfallna posterna äger säljaren enligt 4 § punkt 3) åtnjuta ränta. Denna uppgår till 1 krona 62 öre. Den kostnad för godsets återtagande, som enligt 4 § punkt 4) skall tillgodoräknas säljaren, antages utgöra 25 kronor. Säl-

jarens sammanlagda tillgodohavande blir sålunda 531 kronor 21 öre. Radiogrammofonen värderas vid återtagandet till 650 kronor. Detta belopp skall enligt 3 § tillgodoräknas köparen. Uppgårelsen utvisar alltså ett saldo av 118 kronor 79 öre till köparens favör. För att återfå apparaten måste säljaren jämlikt 5 § första stycket antingen erlægga detta belopp till köparen eller nedsätta det hos utmätningsmannen.

II. En kamera med ett kontantpris av 500 kronor säljes den 8 januari 1954 genom avbetalningsköp för 550 kronor. Vid kontraktets upprättande betalar köparen 150 kronor. Återstoden skall erläggas med 40 kronor den 1:a i varje månad. Köparen gör endast en avbetalning och underlåter därefter att fullgöra sin betalningsskyldighet. Kameran återtages genom handräckning den 25 juli 1954. Säljaren äger till en början tillgodoräkna sig fem förfallna poster å tillhoppa 200 kronor. Den icke förfallna delen av köpeskillingen, 160 kronor, skall reduceras efter förhållandet mellan 500 och 550, d. v. s. till 145 kronor 45 öre. Kostnaderna för godsets återtagande beräknas till 15 kronor. Då säljaren icke yrkat ränta, utgör sålunda hans sammanlagda tillgodohavande 360 kronor 45 öre. Kameran värderas vid återtagandet till 350 kronor. Uppgårelsen utvisar följaktligen ett saldo av 10 kronor 45 öre till säljarens favör. Enligt 5 § andra stycket äger säljaren utkräva detta belopp av köparen.

Anm. 3. Att säljaren begagnar sin rätt att taga godset åter, betager honom icke möjligheten att i vanlig ordning hos köparen utkräva det belopp, varmed hans fordran, beräknad på sätt i 4 § sägs, kan överstiga godsets värde. Där emot kan han, enligt vad **andra stycket** i denna paragraf giver vid handen, icke utkräva mer än detta belopp. Den i 4 § förskrivna reduceringen av säljarens fordran utgör icke allenast ett led i den uppgörelse, som skall äga rum vid godsets återtagande, utan innebär en definitiv förlust av hans överskjutande fordran. Vad där stadgas skall naturligtvis tillämpas, även om *växel eller annan särskild förskrivning* blivit utfärdad i anledning av köpet;¹ säljaren äger då vid krav på grund av förskrivningen icke utfå mer än han enligt 5 § andra stycket kan hava att fordra. Jfr Anm. 6 vid 10 §.

¹ Jfr *SwJT* 1920 Rf s. 87. Mottager säljaren efter köpet en sådan förbindelse, går han icke utan vidare därigenom förlustig sin rätt att återtaga godset; se *NJA* 1913 A nr 425.

Anm. 4. Det möter icke hinder för säljaren att vid domstol i samma rättegång yrka såväl att återbekomma godset som att utfå det belopp, varmed hans tillgodohavande kan finnas överstiga godsets värde. Har säljaren icke framställt något yrkande att utfå eventuellt överskott, lär han vara oförhindrad att i senare rättegång utkräva beloppet.

6 §.

Där säljaren yrkat att återbekomma godset, äge köparen, i stället för att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt avtalet, på en gång betala vad säljaren enligt 4 § har att fordra. Gör köparen det, må ej godset återtagas.

Har säljaren återbekommit godset, äge köparen rätt att inom fjorton dagar därefter lösa det åter. Vill köparen göra bruk av den rätt, skall han betala säljaren godsets värde vid återtagandet jämte det belopp, som säljaren enligt 5 § andra stycket må hava att fordra.

Vill köparen i annat fall än i första stycket avses fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid, äge han rätt därtill. Säljarens fordran skall därvid beräknas enligt de i 4 § angivna grunderna; dock skall, om betalning sker å annan tid än någon i avtalet bestämd förfallodag, den post, som närmast förfaller till betalning, i sin helhet räknas säljaren till godo.

Anm. 1. Stadgandet i första stycket av förevarande paragraf innebär, att köparen, så snart säljaren yrkat att återfå godset, kan, i stället för att successivt fullgöra sin betalningsskyldighet enligt avtalet, på en gång till säljaren inbetala det belopp, som denne med tillämpning av 4 § har att fordra, och därigenom förvärva definitiv äganderätt till godset.

Anm. 2. En förutsättning för tillämpning av reglerna i 3—5 §§ är, att säljaren har rätt att återtaga godset och gör bruk av denna rätt. Vill säljaren ej begagna sig av sin rätt i sådant hänseende, kan köparen sålunda icke påfordra en

avveckling av mellanhavandet enligt de grunder, som angivas i nämnda paragrafer. Det är säljaren ensam, som det tillkommer att avgöra, om avtalet skall fullgöras enligt sitt innehåll eller godset tagas åter. Annorlunda ställer sig saken, om säljaren en gång valt den senare utvägen och genom att framställa yrkande om godsets återfående lagt i dagen, att han önskar en uppgörelse av hela sitt mellanhavande med köparen. I sådant fall har man medgivit köparen rätt att befria sig från vidare betalningsskyldighet enligt avtalet genom att på en gång inbetala säljarens oguldna fordran reducerad på sätt i 4 § sägs. Denna rätt kan ej betagas köparen därigenom att säljaren sedermera återkallar sitt ifrågavarande yrkande. Däremot kan köparen aldrig på grund av förevarande paragraf tvinga säljaren att återtaga godset, så att dess värde avräknas å säljarens fordran.

Anm. 3. Huruvida säljaren kan sägas hava *yrkat* att återbekomma godset, är att avgöra efter omständigheterna i varje särskilt fall. På vilket sätt yrkandet framställts, är likgiltigt. Det behöver sålunda icke hava skett genom stämning eller över huvud genom ansökan hos offentlig myndighet. Men för att köparen skall kunna åberopa sig på bestämmelsen i första punkten av förevarande paragraf är det naturligtvis icke tillräckligt, att säljaren i ett kravbrev har hotat med att vid underlåten betalning taga godset åter, om hans senare uppträdande giver vid handen, att det icke var hans allvarliga avsikt.

Anm. 4. Något återtagande av godset kan aldrig komma i fråga, när köparen med stöd av första punkten i denna paragraf betalar säljaren vad denne enligt 4 § har att fordra. Även om säljaren hos exekutiv myndighet sökt verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva godset, kan denne sålunda hindra dess återtagande genom att betala det belopp, vartill säljarens tillgodohavande uppgår.

Klart är, att det vid beräkningen av säljarens tillgodohavande icke kan vara tidpunkten för godsets återtagande, som blir avgörande för frågan, huruvida en post skall betraktas såsom förfallen eller icke, utan att härvid hänsyn måste tagas till den tid, då betalningen sker eller erbjudes säljaren.

Anm. 5. Enligt andra stycket äger köparen inom fjorton dagar lösa åter gods, som säljaren återbekommit. Angående denna *lösning*s rätt anföres i 1914 års motiv:

»Enligt förslaget är det, såsom vid 10 § skall närmare utvecklas, för att handräckning skall kunna meddelas för godsets återtagande, icke erforderligt, att köparen är närvarande vid förrättningen. Det är sålunda icke uteslutet, att godset återtages utan att köparen blir i tillfälle att utöva den rätt, som enligt första stycket tillkommer honom. Och även om köparen är vid förrättningen tillstädes, torde han ofta icke hinna att omedelbart anskaffa nödiga medel till gäldande av säljarens tillgodohavande. För att nå åsyftat resultat har man därför funnit nödigt att komplettera det förut omnämnda stadgandet med den i andra stycket av förevarande paragraf upptagna bestämmelsen, att köparen inom viss tid efter det säljaren återbekommit godset äger lösa det åter hos denne. Det band en sådan inlösningssrätt lägger på den, som återtagit godset, bör icke äga längre varaktighet än det intresse, som skall därmed tillgodoses, kan antagas påkalla. Kommittén har trots tiden lämpligen kunna begränsas till fjorton dagar. Under denna tidrymd lär nog i allmänhet en köpare, om han över huvud taget är i den ställning, att han kan tänka på att lösa godset åter, vara i tillfälle att anskaffa därför erforderliga medel. Av bestämmelsen blir en följd, att säljaren måste låta en tid av fjorton dagar förflyta, innan han ånyo säljer eller annorledes förfogar över detsamma. Att detta i allmänhet icke torde medföra någon avsevärd olägenhet för honom, framgår därav att många säljare för närvarande självmant låta godset ligga någon tid för köparens räkning. I nu brukliga kontraktsformulär påträffas också ofta en uttrycklig bestämmelse, att köparen för den händelse godset återtages skall äga rätt att inom viss tid — stundom ända upp till tre månader — lösa det åter mot erläggande av förfallna belopp.»

Anm. 6. Då köparen begagnar sin rätt att lösa godset åter, har han naturligtvis först och främst att betala det belopp, vartill godset vid återtagandet värderats. Detta är emellertid icke tillräckligt för sådana fall, då säljarens fordran — beräknad enligt reglerna i 4 § — överstiger godsets värde. Säljaren bör då icke vara pliktig att lämna godset ifrån sig, utan att också det överskjutande beloppet erlägges.

Huruvida köparen genom att tillåta, att godset återtages utan offentlig myndighets medverkan, kan anses hava avstått från sin inlösningsrätt, är givetvis beroende av omständigheterna i det särskilda fallet.

Anm. 7. Tredje stycket har tillkommit i samband med 1953 års ändringar i lagen.

Enligt svensk rätt torde en gäldenär i allmänhet icke vara berättigad att fullgöra sin betalningsskyldighet före förfallodagen. Enligt första stycket är det endast då säljaren yrkat att få tillbaka godset, som köparen äger påfordra en avveckling av parternas mellanhavande i förtid. Emellertid kan en avbetalningsköpare i åtskilliga andra fall hava intresse av att förvärva definitiv äganderätt till godset tidigare än köpeavtalet förutsätter, bl. a. om han vill sälja godset. I praktiken torde säljaren nästan alltid tillåta betalning i förtid. En del säljare lämna därvid viss rabatt på grund av att beloppet erlägges tidigare än avtalet föreskriver.

Det har ansetts skäligt att lagen ger köparen rätt att fullgöra sin betalningsskyldighet i förtid. För säljaren kan en regel av denna innebörd näppeligen innebära någon nackdel. En säljare torde nämligen icke betrakta ett avbetalningskontrakt som en placering av kapital i syfte att komma i åtnjutande av den ränta avbetalningstillägget ger. Till förmån för ett sådant stadgande talar också den omständigheten, att vid utmätning av avbetalningsgods för köparens gäld möjlighet skulle öppnas för betalning i förtid av säljarens fordran. På dessa grunder vilar regeln i det nya tredje stycket.

Anm. 8. Vid förtidsbetalning bör köparen i princip vara befriad från den del av avbetalningstillägget, som belöper på den icke utnyttjade kredittiden enligt grunder motsvarande dem som tillämpas då godset återtages. Avgörande för frågan, huruvida en viss post skall anses förfallen eller icke, bör därvid — liksom i det fall som avses i första stycket — vara den tidpunkt, då betalningen erlägges eller säljaren vägrar att mottaga erbjuden likvid. Att detta uttryckligen anges i lagtexten har icke ansetts vara behövt. Beträffande förtidsbetalning enligt tredje stycket har man emellertid funnit det nödvändigt att göra den modifikation i reduktionsregeln i 4 § första stycket punkt 2, att den närmast förfallande posten icke skall reduceras, om betalning

erlägges vid annan tid än å förfallodagen för någon post. Eljest skulle köparen, t. ex. vid kvartalsvis förfallande poster, kunna påtvinga säljaren samma reduktion, om han betalade en post omedelbart före kvartalets slut, som om han betalade den vid kvartalets början.

Anm. 9. Vägrar säljaren att mottaga erbjuden förtidsbetalning — exempelvis under förmenande att köparen gjort för stor reduktion — har köparen möjlighet att *nedsätta* beloppet enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Enligt förarbetena omfattar nämligen det i lagens 1 § använda uttrycket »förfallen gäld» även betalningsförpliktelse, som gäldenären är berättigad att infria när han vill.¹

Köparen är också, där olika meningar råda om reduktionens storlek och ovissheten länder honom till förfång, berättigad att väcka *fastställelsetalan* mot säljaren för att få fastslaget, hur mycket han skall betala.

Anm. 10. Särskilt vid köp av dyrbara varor förekommer det, att en eller flera *växlar* utställas å köpeskillingen och att köparen åtecknar växlarna, vanligen som acceptant. Sådan växel kan stanna hos säljaren eller överlåtas till en tredje man, som finansierar avbetalningskrediten. Inom avbetalningshandeln med bilar tillämpas i stor utsträckning den metoden, att köparen för varje särskild avbetalningspost accepterar en växel, ställd att betalas å postens förfallodag, varefter säljaren på en gång hos en förlagsgivare diskonterar dessa växlar, av vilka den sista ofta förfaller först om två år. Denna betalningstyp förekommer särskilt då säljaren anlitar kreditinstitut, som huvudsakligen syssla med finansiering av avbetalningshandel. Vid diskontering av växlar i bank godtagas icke växlar med längre löptid än sex månader. Ibland användes då det systemet, att köparen vid köpet accepterar sex växlar, ställda att betalas den första efter en månad och de övriga med en månads mellanrum. Var och en av de fem första växlarna omfattar en avbetalningspost och den sista vad som i övrigt utestår oguldet av köpeskillingen. Alla sex växlarna diskonteras samtidigt av säljaren. När den sista växeln förfaller, avbetalas en post och uppdelas återstoden på motsvarande sätt i nya växlar. Detta förfarande upprepas tills hela köpeskillingen blivit gulden.

¹ Se *NJA II* 1927 s. 300—301.

Under förarbetena till 1953 års lagstiftning uppgavs av representanter för bilhandeln, att förlagsgivarna väl mottog förtidsbetalning men att någon återbäring av erlagt diskonto som regel icke medgäves. Det kunde medföra förlust för säljaren, om han utan hänsyn härtill nödgades att som full betalning mottaga ett reducerat belopp.

Huruvida förlust kommer att drabba säljaren beror på omständigheterna. Det må till en början påpekas, att för det fall att växel finnes hos säljaren denne är skyldig att återställa växel, när han mottager betalning i förtid. Förhållandena gestalta sig delvis annorlunda, om växel överlåts till tredje man. Lagen om avbetalningsköp får icke antagas rubba det rättsläge, som föranledes av växellagens regler. Efter växels överlåtelse är säljaren icke längre rätt borgenär i förhållande till köparen. Skulle säljaren likväl mottaga förtidsbetalning av köparen, kan han bli skyldig att hålla denne skadeslös, om köparen sedermera skulle tvingas att till växelinnehavaren utgiva växelbeloppet. Köparens möjlighet att till växelinnehavaren verkställa förtidsbetalning blir beroende av spörsmålet, huruvida han gentemot växelinnehavaren äger åberopa det bakom växel liggande rättsförhållandet till säljaren. Jfr 10 § Anm. 6.

7 §.

Hava flera föremål sålts genom samma avbetalningsköp, och yrkar säljaren att återbekomma godset, äga köparen uttaga och behålla eller, där godset redan återtagits, inom fjorton dagar därefter lösa åter de föremål han helst vill mot det att han betalar säljaren de värden, som blivit dem åsatta. Har säljaren enligt 5 § andra stycket något att fordra, skall jämväl det belopp till honom gäldas.

Vad nu är stadgat skall icke äga tillämpning, när de föremål, som köparen vill uttaga eller lösa åter, äga sådant samband med de övriga, att dessas värde skulle märkligen minskas genom avskiljandet.

Anm. 1. Ett avbetalningskontrakt omfattar ofta *flera föremål*. I sådana kontrakt brukar visserligen i regel särskilt pris

utsättas för varje föremål, men de poster, som enligt kontraktet skola erläggas, anses alltid utgöra avbetalningar å den sammanlagda köpeskillingen och hänföra sig icke till de olika föremålen. När på detta sätt ett flertal saker sålts genom samma avbetalningsköp, kan säljarens rätt att återtaga godset av honom göras gällande i fråga om allt det sålda, även om köparen redan betalt ett större belopp än vad av köpeskillingen belöper å något eller några av föremålen. För tillämpning av bestämmelserna i 6 § utgör det likaledes en förutsättning, att köpet i ett dylikt fall betraktas såsom en enhet. Genom stadgandet i första stycket av 7 § beredes emellertid köparen tillfälle att under vissa villkor få en uppdelning av kontraktet till stånd, så att han kan behålla eller, där godset redan återtagits, inom fjorton dagar därefter lösa åter vissa föremål och låta säljaren taga hand om de övriga.

Anm. 2. Regeln i första stycket kommer icke till användning för den händelse de sålda föremålen skulle äga sådant samband med varandra, att deras värde komme att märkligen minskas genom att något eller några av dem avskildes från de övriga. Under sådana förhållanden skulle det, har man ansett, lända säljaren till förfång att endast återfå en del av det sålda. En uttrycklig undantagsbestämmelse för dylika fall har därför upptagits i andra stycket. Hit höra exempelvis sådana fall då köpet avser ett möblemang med soffa, bord och stolar i samma stil eller ett bokverk i flera band.

Anm. 3. Förutsättning för tillämpning av första stycket är, att säljaren *yrkar* att återbekomma de sålda föremålen. Det är sålunda icke, såsom i det fall varom 6 § första stycket handlar, tillräckligt, att säljaren en gång framställt ett sådant yrkande, utan det fordras, att han vidhåller detsamma. Här-om heter det i 1914 års motiv:

»Det kunde ifrågasättas att låta den köparen enligt 6 § första stycket tillerkända rätten att förvandla köpet till ett kontantköp av honom utövas beträffande varje särskilt föremål för sig. Emellertid erbjuda sig vissa svårigheter, när det gäller att beräkna, huru mycket av vad säljaren enligt 4 § har att fordra kan anses belöpa å det eller de föremål, som köparen önskar behålla. Har särskilt pris å varje föremål ej blivit i kontraktet utsatt, är en dylik beräkning så gott som omöjlig att verkställa. Men även om, såsom för närva-

rande i regel är fallet, kontraktet innehåller erforderliga uppgifter i detta hänseende, skulle tillämpningen av en dylik regel medföra stora praktiska svårigheter, därest säljaren i ett visst fall icke vidhölle sitt krav på att återfå de sålda föremålen. Det bleve nämligen då nödvändigt att föranstalta om en uppgörelse, som allenast berörde de föremål, vilka köparen vill betala i förtid. Om däremot säljaren vidhåller sitt yrkande om godsets återbekommande, så att en uppgörelse av hela mellanvarandet kommer till stånd, synes något hinder icke möta att låta köparen uttaga och behålla de föremål han helst vill mot erläggande av de värden, som vid uppgörelsen blivit dem åsatta, jämte det belopp, som säljaren enligt 5 § andra stycket må hava att fordra.»

När vid handräckning eller verkställighet av dom en uppgörelse av hela mellanhavandet sker, kan sålunda köparen uttaga och behålla de föremål han helst vill mot erläggande av de värden, som blivit dem åsatta, jämte det belopp, varmed säljarens tillgodohavande beräknat enligt 4 § kan överstiga sammanlagda värdet av alla de föremål kontraktet omfattar. Är godset redan återtaget, äger köparen på samma villkor inom 14 dagar lösa åter ett eller flera av de återtagna föremålen.

8 §.

Skulle tillämpning av villkor vid avbetalningsköp uppenbarligen vara stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörlig, må villkoret jämkas eller lämnas utan avseende.

Förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, vare dock städse utan verkan, såframt förbehållet ej avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Vad i andra stycket sägs gälle ock förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet.

Anm. 1. I avbetalningslagen hava upptagits ett flertal tvingande regler i syfte att skydda köparen mot att säljaren missbrukar den maktställning som följer med äganderättsförbehållet. De praktiskt viktigaste av dessa regler taga sikte på de olika påföljder som säljaren kan uppställa i händelse köparen underlåter att fullgöra sin betalningsskyldighet. Lagens syfte skulle emellertid i viss mån förfelas, om säljaren ägde full frihet att föreskriva hur hårda påföljder som helst, där-est köparen i något annat hänseende än beträffande betalningsskyldigheten åsidosätter en åtagen förpliktelse vid avbetalningsköp, t. ex. att hålla godset brandförsäkrat, att göra anmälan om flyttning o. s. v. Därför fanns i 2 § andra stycket av 1915 års lag upptagen en bestämmelse, enligt vilken uppenbart obilliga kontraktsvillkor av detta slag kunde åsidosättas.

Denna bestämmelse var på sätt och vis en föregångare till de s. k. generalklausuler som influerit i vissa nyare lagar rörande förmögenhetsrättsliga avtalsförhållanden. För att fullfölja och trygga olika sociala syften av väsentlig betydelse har det nämligen befunnits erforderligt att i flera sådana lagar icke blott uppställa detaljbestämmelser av tvingande karaktär utan också införa mera allmänt formulerade stadganden, som tillerkänna domstol rätt att jämka eller lämna åsido avtalsvillkor, vilkas tillämpning i det särskilda fallet finnes otillbörlig. Sådana stadganden återfinnas i 34 § försäkringsavtalslagen, 8 § skuldebrevslagen, 43 § allmänna hyreslagen och 9 § lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar. Rättspraxis visar för övrigt exempel på att otillbörliga avtalsvillkor ansetts kunna åsidosättas utan stöd av någon lagbestämmelse; de stadganden som nyss nämnts kunna därför närmast betraktas såsom uttryck för en allmän rättsgrundsats.¹ Då det icke gärna är möjligt att på förhand överblicka och därmed i själva lagen uttryckligen ange alla de avtalsvillkor, vilkas tillämpning i det enskilda fallet kan befinnas otillbörlig, har den bästa lösningen funnits vara att också i avbetalningslagen upptaga en dylik generalklausul i stället för den mera begränsade bestämmelsen i 2 § andra stycket i dess förut gällande lydelse. Regeln, som fått sin plats i första stycket av 8 §, har avfattats i nära anslutning till skuldebrevslagens stadgande och innehåller, att villkor

¹ Jfr uttalande av lagrådet i Kungl. Maj:ts proposition nr 33/1927 s. 58 återgivet i *NJA II* 1927 s. 413.

vid avbetalningsköp må jämkas eller lämnas utan avseende, om tillämpning av villkoret uppenbarligen skulle vara stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörlig.

Anm. 2. Med anledning av att under förarbetena delade meningar gjort sig gällande rörande frågan, huruvida uttrycket »villkor» i första stycket omfattade det avtalade vederlaget eller icke,¹ anförde departementschefen i propositionen: »Visserligen torde det vid tillkomsten av försäkringsavtalslagen icke ha varit meningen, att motsvarande regel i nämnda lag skulle avse försäkringspremien, och icke heller finns i förarbetena till skuldebrevslagen något uttalande, som tyder på att 8 § i denna lag avsetts utgöra ett medel att nedsätta en oskäligt hög gäldränta. Men något uttryckligt undantag för själva vederlaget har icke gjorts i vare sig den ena eller den andra lagen. Däremot har i förarbetena till såväl den allmänna hyreslagen som lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar klart sagts ifrån, att den allmänna klausulen kunde tänkas omfatta jämväl det avtalade vederlaget, d. v. s. enligt den förra lagen hyran och enligt den senare uppfinnarens ersättning. Redan med hänsyn härtill synes det i hög grad tveksamt, huruvida en i avbetalningslagen intagen allmän klausul bör utformas så att den uttryckligen förklaras icke omfatta det avtalade vederlaget. Med hänsyn till att bedömningen av ett visst avtalsvillkor kan vara beroende på utformningen av ett annat synes det vidare rimligt att en dylik klausul i princip kan tillämpas på samtliga avtalsvillkor. På grund av vad nu anförts finner jag mig ej kunna tillstyrka, att det avtalade vederlaget i lagtexten direkt undantages från regelns tillämpningsområde. En annan sak är, att ett för köparen så iögonenfallande villkor som det avtalade vederlaget i detta sammanhang måste anses intaga en viss särställning jämfört med undanskymda och på förhand svårbedömda avtalsvillkor och att det förmodligen kan väntas, att stadgandet i praktiken knappast kommer att utnyttjas för en jämkning av vederlaget nedåt i andra fall än då en sådan jämkning lika väl hade kunnat komma till stånd enligt avtalslagens ockerregler. Detta spörsmål måste emellertid överlämnas åt rättstillämpningen.»

Anm. 3. Jämlikt övergångsbestämmelserna till 1953 års lagstiftning skall vad första stycket i 8 § innehåller om

¹ Jfr *Hessler* i *SoJT* 1954 s. 422.

jämkning eller åsidosättande av villkor vid avbetalningsköp lända till efterrättelse jämväl i fråga om köp, som ingåtts före lagens ikraftträdande den 1 januari 1954, där sådant villkor göres gällande först efter ikraftträdandet.

Anm. 4. Regeln i första stycket innebär icke, att vissa slags förbehåll förklaras vara utan vidare ogiltiga. Den innebär endast, att domstolen får möjlighet att jämka ett avtalsvillkor eller lämna detsamma helt utan avseende, om villkorets tillämpning i det enskilda fallet skulle befinnas uppenbart otillbörlig. När det gäller s. k. *kopplings- och avräkningsförbehåll* har det emellertid icke ansetts vara tillfyllest med denna möjlighet. Det har därför stadgats, att förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att köparen fullgör annan förpliktelse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, principiellt skall vara utan verkan (8 § andra stycket) och att detsamma skall gälla beträffande förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet (8 § tredje stycket). Det kan härvid vara fråga om en förpliktelse eller fordran, som föranledes av ett annat avbetalningsköp, eller också om en helt fristående förpliktelse eller fordran, som alltså avser något annat än fullgörandet av ett avbetalningsköp.

Anm. 5. Andra stycket. Det förekommer ofta att två eller flera avbetalningsköp mellan samma kontrahenter kopplas samman på så sätt, att säljaren förbehåller sig äganderätten till de sålda föremålen, intill dess köparen fullgjort sina förbindelser enligt alla köpen. Ibland sker motsvarande sammankoppling mellan ett avbetalningsköp och en förbindelse av annat slag, t. ex. en reparationsfordran eller en försträckning. Kopplingsförbehållet intages i allmänhet redan i det första kontraktet, men det förekommer även att överenskommelse om koppling träffas först senare. I förra fallet användes ej sällan ett förbehåll liknande en generell hypoteksklausul, t. ex. att säljaren förbehåller sig äganderätten till godset, intill dess köparen fullgjort såväl sina åtaganden enligt köpet som övriga förbindelser, vari han häftar eller före köpets fullgörande kan komma att häfta till säljaren. Stundom sker koppling på det sättet, att vid ett senare köp det första kontraktet makuleras och ett nytt kontrakt upprättas, omfattande de föremål som sålts genom båda köpen.

Stadgandet i 8 § i dess ursprungliga lydelse enligt 1915 års lag avsåg koppling av två eller flera avbetalningsköp. Det skydd detta stadgande gav köparen var mycket begränsat. Köparen ägde påfordra, att reglerna i 2 § första stycket skulle tillämpas på samma sätt, som om allt godset sålts genom samma avtal. Härigenom kunde köparen undgå att godset återtogs, då han försummat sin betalningsskyldighet enligt ett kontrakt och det oguldna beloppet visserligen uppgick till en tiondel resp. en tjugondel av avbetalningspriset enligt detta kontrakt men icke till så stor kvotdel av sammanlagda köpeskillingen enligt de kopplade kontrakten.

Av detta stadgande framgår, att koppling av två eller flera avbetalningsköp ansetts giltig, åtminstone i förhållandet mellan köpare och säljare. Frågan om verkan av förbehåll, varigenom ett avbetalningsköp kopplas samman med en förbindelse av annat slag, berördes icke i motiven till 1915 års lagstiftning. Även sådana förbehåll torde dock hava ansetts giltiga, i varje fall kontrahenterna emellan. Liksom övriga bestämmelser i lagen reglerar 8 § endast förhållandet mellan köpare och säljare.

Anm. 6. Ett omtvistat spørsmål är, om och i så fall under vilka förutsättningar kopplingsförbehåll, som kan göras gällande mot köparen, äger *verkan* jämväl *mot köparens borgenärer*. Inom litteraturen hava delade meningar kommit till uttryck.¹ I två rättsfall från senare år² har Högsta domstolen ansett kopplingsförbehåll gällande mot köparens konkursbo. I båda dessa fall innehöll det ursprungliga kontraktet förbehåll att godset skulle förbli säljarens egendom, intill dess köparens samtliga förbindelser till säljaren såväl enligt kontraktet som ock i övrigt blivit infriade. Högsta domstolen synes icke hava haft att pröva något fall, då det ursprungliga äganderättsförbehållet avsett endast köpeskillingen för det sålda godset och kopplingsförbehållet träffats först sedan detta gods utgivits till köparen. Goda skäl torde kunna anföras för att i förhållande till köparens borgenärer underkänna ett förbehåll, som tillkommit efter godsets utgivande till köparen. Den övervägande uppfattningen i Danmark och Norge är, att kopplingsförbehåll över huvud icke äger verkan mot tredje man.

¹ Se *Bergman*: Köp och lösöre köp s. 106, *Schmidt* s. 154—160 och *Erik Bergendal* i *SvJT* 1939 s. 674.

² Se *NJA* 1944 s. 184 och 1948 s. 152.

Anm. 7. Systemet med koppling måste betraktas som en utväxt på avbetalningshandeln, skadlig icke blott för köparna utan även för kreditlivet och omsättningen. Koppling kommer oftast till stånd genom att köparen undertecknar ett av säljaren förelagt kontraktsformulär, där kopplingsförbehållet upptagits bland en mångfald andra tryckta klausuler. Även om köparen noga läser igenom formuläret, saknar han i regel möjlighet att överblicka konsekvenserna av förbehållet. I allt fall lär han ofta vara ur stånd att utverka att klausulen strykes. Koppling medför, att köparen kan utsättas för en hård press från säljarens sida, när säljaren, ända till dess köparen fullgjort alla sina förbindelser till honom, har möjlighet att återtaga all den egendom, som omfattas av kopplingsförbehållet. Då en person, som har ett icke slutbetalat avbetalningskontrakt, vill köpa något ytterligare föremål på avbetalning, kan den ursprunglige säljaren till följd av kopplingsmöjligheten erbjuda villkor, som för köparen te sig fördelaktigare än andra säljares, t. ex. att någon kontantinsats icke behöver göras vid det nya köpet. Den ursprunglige säljaren får således ett försteg i konkurrensen med andra säljare, även om hans varor äro sämre eller hans försäljningsvillkor i realiteten äro oförmånligare. Till nackdel för köparens borgenärer medför koppling, att utmätning av någon del av den kopplade egendomen försvåras, så länge ett restbelopp utestår oguldet på något av de sammankopplade kontrakten. Att koppling också i andra hänseenden kan medföra risker för tredje man framgår av ett rättsfall.¹ A hade till B sålt en bil genom avbetalningsköp med generellt kopplingsförbehåll. B sålde i sin tur bilen till C, som i samband därmed infriade restskulden enligt köpet. B förteg vid försäljningen att bilen häftade även för andra förbindelser än den resterande köpeskillingen. C:s förvärv ansågs ej gällande mot A, enär C underlåtit att förvissa sig om de villkor, under vilka B innehade bilen.

De anförda nackdelarna vid koppling äro så betydande, att de ansetts böra leda till att rättsverkan i allmänhet frånkännes *kopplingsförbehåll*.² I enlighet härmed har i samband med 1953 års lagändringar i 8 § andra stycket intagits ett stadgande, vari förklaras, att förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att han fullgör annan förplik-

¹ Se NJA 1948 s. 152.

² Jfr justitierådet Alexandersons yttrande i det i NJA 1944 s. 184 refererade rättsfallet.

telse än sådan, som åligger honom enligt avbetalningsköpet, är utan verkan.

Anm. 8. Från regeln att kopplingsförbehåll äro ogiltiga hava undantagits förbehåll, varigenom köparens rätt till godset göres beroende av att han betalar säljarens fordran på ersättning för *reparation eller annan åtgärd med avseende å godset*. Även i fortsättningen är det sålunda tillåtet att avbetalningsgods ställes som säkerhet för säljarens fordran å ersättning för reparation och därmed jämställda åtgärder samt att godset återtages, om köparen underlåter att betala sådan skuld.¹ Undantaget är i första hand föranlett av de speciella förhållandena inom avbetalningshandeln med motorfordon. I de remissyttranden, som avgåvos över ett tidigare förslag² att fränkänna koppling rättverkan, hemställde en del näringsorganisationer och företag, främst inom bilhandeln, att möjligheten att begagna koppling måtte bibehållas för sådana fall då säljaren nedlagt kostnader på reparation av godset. Därvid framhölls att ett förbud mot koppling i många fall skulle leda till att en bilköpare, som icke kunde betala en mera omfattande reparation kontant, skulle bli ur stånd att få bilen reparerad. För säljaren medförde köparens underlåtenhet att nöjaktigt underhålla fordonet, att säkerheten för köpeskillingen äventyrades. Även av hänsyn till trafiksäkerheten syntes det betänkligt att beröva mindre likvida köpare denna möjlighet att låta fordonet undergå erforderlig reparation.

Representanter för organisationer av bilhandlare och bilägare, med vilka överläggningar hållits under förarbetena till de år 1953 vidtagna lagändringarna, hava givit uttryck åt uppfattningen att säljarnas och köparnas intressen här sammanstämde. Det vore till ömsesidig fördel, att möjlighet bereddtes säljaren att efter reparation, med bibehållen säkerhet i godset, lämna ut bilen i sådana fall, då köparen icke förmådde betala reparationen kontant. Detta hade särskilt betydelse i fråga om fordon, som begagnades i yrkesmässig trafik eller i annan näring. Köparens förmåga att fullgöra avbetalningarna å köpeskillingen vore därvid ofta beroende av de inkomster han kunde få genom att begagna bilen.

¹ I *SvJT* 1954 s. 424 framhåller *Hessler*, att vissa betänkligheter kunna resas mot vad sålunda stadgats. Jfr därtill *Sven Johansson* i *SvJT* 1954 s. 676—678.

² Se *SOU* 1938:11 s. 56—57.

Anm. 9. Såvitt angår *förhållandet mellan köpare och säljare* — den sida av problemet som är föremål för reglering i lagen om avbetalningsköp — synes tillräcklig anledning icke föreligga att göra någon skillnad mellan de fall då kopplingsförbehållet träffats vid köpet och de fall då det tillkommit först i samband med reparationen. Undantagsstadgandet omfattar därför även sådana fall, då säljaren vid en reparation av godset överenskommit med köparen, att vad denne i fortsättningen inbetalar skall avräknas å reparationsfordringen till dess denna guldits och först därefter å köpeskillingen. För att säljaren vid uppgörelse enligt 4 § skall kunna åberopa ett förbehåll om säkerhet för reparationsfordringar eller därmed jämställda fordringar, måste fordringen självfallet hava uppkommit, innan köparen fullgjort sin betalningsskyldighet enligt köpet.

Såsom i Anm. 6 här förut framhållits torde goda skäl kunna anföras för att ett förbehåll om att godset skall utgöra säkerhet för sådan fordran äger *verkan mot köparens borgenärer* endast om det träffats innan godset i samband med avbetalningsköpet första gången utgavs till köparen.¹

Anm. 10. Med reparation likställes *annan åtgärd med avseende å godset*. Här avses närmast till reparation ej hänförliga åtgärder, som åsyfta att öka eller bevara godsets värde. Oberoende av hur vidsträckt begreppet reparation tolkas lärr härav framgå, att stadgandet omfattar t. ex. utbyte av däck på en bil, omklädsel av en möbel, kompletterings- och förbättringsarbeten å godset samt förvaring av godset.

Anm. 11. Återtages godset i fall då koppling av reparationsfordran eller därmed likställd fordran skett, äger säljaren vid uppgörelsen mellan kontrahenterna tillgodoräkna sig även sådan fordran; se 4 § första stycket punkt 5).

Anm. 12. Tredje stycket. En gäldenär, som har flera förfallna skulder till samma borgenär, anses i princip äga rätt att vid betalning av ett belopp, som icke täcker hela den förfallna gälden, bestämma å vilken skuld beloppet skall avräknas. Avtal varigenom gäldenären på förhand avstår från denna rätt är i allmänhet bindande. Om en säljare, som ingått flera avbetalningsköp med samma köpare, förbehåller sig rätt att bestämma, på vilket köp en inbetalning skall

¹ Jfr emellertid *Hessler i SvJT* 1954 s. 422—423. Se även *Malmström SvJT* 1955 s. 595—596.

avräknas, kunna för köparen uppkomma liknande obilliga verkningar som vid koppling. I sådana fall, då någon köpt flera föremål genom ett och samma avbetalningsköp, ger 7 § köparen rätt att för inlösen utvälja vissa av dessa föremål. Härmed överensstämmer, att också den som köpt flera föremål genom olika kontrakt men ej kan infria sina förpliktelser enligt alla kontrakten själv bör få bestämma vilket kontrakt han vill fullfölja. Det kan även inträffa, att säljaren förbehåller sig att vad köparen inbetalar i första hand skall avräknas å fordran, som tillkommer säljaren av annan grund än ett avbetalningsköp. Jämväl ett sådant förbehåll kan verka obilligt mot köparen. För undanröjande av varje tvekan om att *avräkningsförbehåll* skola vara utan verkan i samma omfattning som *kopplingsförbehåll* har i tredje stycket av paragrafen upptagits en uttrycklig föreskrift härom. Den härigenom åt köparen tillerkända rätten att bestämma, å vilken skuld avräkning skall ske, kan självfallet icke utövas senare än vid den tidpunkt, då betalning sker. Bestämmelsen i tredje stycket hindrar icke, att säljaren vid mottagande av betalning såsom villkor för beviljande av anstånd föreskriver, på vilket eller vilka kontrakt beloppet skall avräknas. Såsom framgår av lagtextens hänvisning till andra stycket riktar sig stadgandet ej mot förbehåll att avräkning i första hand skall ske å fordran för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset.

Anm. 13. När kopplings- och avräkningsförbehåll godkännas i vad angår reparationsfordringar och därmed jämställda fordringar, blir följdén, att avtalsfrihet i princip kommer att råda på detta område. Reglerna i 2 § första stycket komma alltså icke att gälla beträffande sådana påföljder, som må vara föreskrivna rörande betalningen av en reparationsfordran. Men å andra sidan kan säljaren icke heller utnyttja handräckningsvägen för att återtaga godset på grund av köparens underlåtenhet att betala reparationsskulden. Stadgandet i 11 § första stycket avser nämligen endast sådant dröjsmål som sägs i 2 § första stycket eller att köparen eljest åsidosatt en väsentlig förpliktelse enligt själva avbetalningsköpet. En annan sak är, att säljaren genom att i första hand avräkna inbetalt belopp på reparationsfordringen kan tänkas åstadkomma, att köparen blir i dröjsmål beträffande kapitalskulden och att förutsättningarna för återtagande enligt 2 § första stycket på så sätt likväl bliva uppfyllda. Men

vill säljaren utnyttja ett avtalsvillkor om rätt att återtaga godset i händelse av köparens underlåtenhet att i föreskriven ordning betala reparationsskulden, måste säljaren instämma sin talan till domstol. Med hänsyn till innehållet i 15 § första stycket kunna anståndsreglerna i 12 § då bli gällande på verkställighetsstadiet.

Anm. 14. När det förslag, som ledde till de år 1953 vidtagna ändringarna i 8 §, behandlades i *lagrådet* anförde två av dess ledamöter:¹

»Från det enligt denna paragraf föreslagna principiella ogiltigförklarandet av s. k. kopplingsförbehåll och avräkningsförbehåll göras de praktiskt betydelsefulla undantagen, att sådana förbehåll alltjämt skola gälla i fråga om ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset. Undantagsregeln är föranledd av hänsyn till de speciella förhållandena inom avbetalningshandeln med motorfordon. Förbehållen skulle, har man hävdad, gagna icke blott säljarna utan även köparna, i det att en köpare som icke förmår kontant betala reparation av bilen måhända ej kan utverka sig dylik reparation, om säljaren ej äger kopplings- eller avräkningsrätt beträffande kostnaden.

Det är tydligt att ett kopplingsförbehåll innebär en sådan utvidgning av äganderättsförbehållet som kan, även om den begränsas till fordringar för reparation och liknande, medföra en avsevärd belastning för köparen. De tungt vägande skäl, som anförts för att kopplingsförbehåll i allmänhet böra anses ogiltiga och som redovisats av utredningen (s. 45 i betänkandet), göra sig med styrka gällande även här. I remissyttranden från sammanslutningar, vilka äga stor praktisk erfarenhet på området, har ock understrukits, hurusom kopplingsrätten i föreliggande fall är ägnad att utnyttjas till skada för ekonomiskt svagt ställda köpare — bl. a. just sådana kapitalsvaga trafikutövare som undantagsregeln närmast har i sikte — t. o. m. så att köparna komma i mer eller mindre fullständigt beroende av säljarna. Särskilt betänkligt är detta vid det förhållandet att — om man bortser från det väl endast i extrema fall ingripande stadgandet i 8 § första stycket — avtalsfrihet skulle råda i förevarande hänseende. En köpare skulle sålunda, enligt vad departements-

¹ I citatet förekommande hänvisningar till stycken i paragrafen hava här ändrats till att avse den styckeindelning paragrafen slutligen erhöi.

chefen anfört, beträffande reparationskostnaden icke tillgodonjuta det skydd, som enligt 2 § första stycket eljest tillförsäkras avbetalningsköpare. Bland annat kan kopplingsförbehållets giltighet leda till stötande konsekvenser, när för köparen resterar blott en ringa del av köpeskillingen för bilen (jfr landsorganisationens remissyttrande).

Även i övrigt kunna resas invändningar mot den föreslagna regleringen. Man kan fråga sig varför just säljaren i motsats till andra företagare, som verkställa bilreparationer, skall erhålla den speciella säkerhets- och förmånsrätt — framför köparens borgenärer och övriga tredje män — som äganderättsförbehållet innefattar. Sambandet mellan bilförsäljningen och reparationen kan, i synnerhet när denna sker vid en långt senare tidpunkt, vara ganska lösligt. Än vidare torde vara tvivelaktigt, om enbart hänsynen till kapitalsvaga bilköpare bör föranleda en så allmän och principiellt betydelsefull regel som den föreslagna.

Det vill under sådana förhållanden synas, att tillräckligt bärande skäl icke förebragts till stöd för en avvikelse från huvudregeln om att kopplingsförbehåll ej skola äga giltighet. Gentemot vad ovan anförts kan näppeligen det argumentet anses avgörande, att det för tillgodoseende av köparens intresse att få reparation utförd skulle vara av nöden att i den föreslagna ordningen gynna den säljare från vilken han tillhandlat sig bilen. Den omständigheten i och för sig, att en kontrahent genom att medkontrahenten i förhållande till honom erhåller en särskilt stark rättslig ställning kan förskaffa sig en kredit som det eljest skulle vara svårt för honom att ernå, brukar icke anses vara tillfyllestgörande grund för att medkontrahenten skall beredas en dylik förmånlig ställning. Frågan huruvida en prioritetsrätt bör legalt erkännas eller ej synes böra bedömas med anläggande av ett vidsträcktare perspektiv. Det förefaller för övrigt ovisst, i vad mån ett även på denna punkt upprätthållet förbud mot kopplingsförbehåll verkligen skulle komma att minska säljarnas benägenhet att utföra reparationer. En säljare har ju i allmänhet intresse av att en avbetalningsaffär fullföljes. Om en köpare, som använder bilen i sin rörelse, behöver få den reparerad men icke har råd att betala reparationen kontant, kan säljaren mycket väl anse det förenligt med sitt intresse att utföra reparationen, ty eljest riskerar han att köparen, som förlorar inkomsten av bilen, icke kan fullgöra avbetalningarna. Genom att utföra reparationen sätter han köparen

i stånd att fullfölja avtalet, och för att få ut betalning för reparationen står det ordinära utsökningsförfarandet till buds, i händelse betalningen skulle utebli. Hur säljarna i dylika situationer skulle komma att ställa sig beror naturligtvis på en mångfald faktorer av ekonomisk och personlig natur. Det synes icke utan praktisk erfarenhet under en längre tid kunna göras gällande, att de olägenheter för köparna, som otvivelaktigt äro förbundna med kopplingsrätten, skulle allmänt sett motsvaras av en fördel av ovan angiven art. Av stor vikt för frågans bedömande är bl. a., att man äger kännedom om i vilken utsträckning det förekommer att bilhandlare reparera bilar som de själva sålt. Härom lämnas i förarbetena icke någon upplysning.

De synpunkter som här anlagts rörande kopplingsrätten kunna i princip anses tillämpliga även beträffande säljarens rätt att förbehålla sig att vad köparen betalar i första hand avräknas på reparationskostnad. Genom denna avräkningsrätt erhåller säljaren, även om han ej tillika har kopplingsrätt, en högst betydande förmån. För köparen måste följdena av ett avräkningsförbehåll ofta vara betungande, ehuru de väl i regel för honom — liksom ur tredje mans synpunkt — få antagas bliva mindre menliga än verkningarna av ett kopplingsförbehåll.

Av det anförda framgår, att enligt vår mening i allt fall förbudet mot kopplingsförbehåll bör göras undantagslöst. Även förslaget om avräkningsförbehållets giltighet i vad angår reparationsfordran m. m. synes ingiva sådana betänkligheter att vi icke anse oss kunna tillstyrka detsamma. Enligt denna ståndpunkt skulle stadgandet, såvitt gäller kopplingsförbudet, bringas i överensstämmelse med de danska och norska förslagen.

Vi hemställa alltså, att undantagsbestämmelsen i andra stycket av 8 § ävensom tredje stycket i paragrafen få utgå.»

I propositionen till riksdagen yttrade *departementschefen* med anledning härav följande:¹

»Såsom redan i remissprotokollet framhållits har jag själv varit i viss mån tveksam om lämpligheten av att uppställa något undantag från förbudet mot kopplings- och avräkningsförbehåll. Efter en avvägning mellan olika intressen och synpunkter kom jag dock slutligen till det resultatet, att den av utredningen föreslagna undantagsbestämmelsen borde god-

¹ Jfr noten å s. 84.

tagas. De två lagrådsledamöternas yttrande har icke föranlett mig att ändra ståndpunkt i denna fråga. I anledning av att i yttrandet efterlysts en uppgift om den utsträckning i vilken det förekommer att bilhandlare reparerar bilar som de själva sålt, får jag nämna att, enligt vad jag inhämtat från Sveriges automobilhandlareförbund, omkring en tredjedel av samtliga bilreparationer i landet torde avse reparationer, som bilhandlare utför på bilar vilka de själva en gång sålt. Med hänsyn härtill är det uppenbart, att det av mig förordade undantaget från förbudet mot kopplings- och avräkningsförbehåll har stor praktisk betydelse. När de båda lagrådsledamöterna påpeka, att det ordinära utsökningsförfarandet ju alltid står till säljaren-reparatörens förfogande och därvid tydligen underförstår att detta i regel kan antagas vara i huvudsak tillfyllest ur säljarens synpunkt, torde de ej tillräckligt ha beaktat, att undantaget från förbudet mot kopplingsförbehåll i främsta rummet är dikterat av säljarens intresse att ej behöva konkurrera med köparens övriga, måhända förmånsberättigade borgenärer. Det är med andra ord den tänkbara konfliktsituationen i förhållande till tredje man och icke till köparen, som främst motiverar säljarens intresse av att godset skall få utgöra säkerhet även för reparationskostnaden. Mot de båda lagrådsledamöternas förslag talar vidare att detta skulle medföra att jämväl 4 § första stycket punkt 5) måste slopas. Detta stadgande innebär, att därest kopplings- eller avräkningsförbehåll skett och fråga uppkommer om godsets återtagande, säljaren vid den uppgörelse mellan kontrahenterna, som då skall äga rum, får tillgodoräkna sig jämväl reparationsfordringen. Jag har enligt remissprotokollet uttalat, att det icke syntes mer än rimligt att säljaren bereddes denna fördel med hänsyn till att köparen vid uppgörelsen skall räknas till godo godsets värde i reparerat skick. Detta uttalande vill jag ytterligare understryka under framhållande av att säljaren enligt gängse uppfattning icke är berättigad att i ett handräcknings- eller annat verkställighetsärende ens kvittningsvis göra gällande en icke domfäst och exigibel fordran på köparen (jfr NJA 1925 s. 258). Om de båda lagrådsledamöternas hemställan bifölles, skulle följden alltså kunna bli, att säljaren icke ägde återta en av honom själv reparerad bil med mindre han till den insolvente köparen betalade eller hos utmätningsmannen nedsatte ett belopp, som åtminstone till en del motsvarade den reparationskostnad han själv har att fordra av köparen. Ett

dylikt resultat synes ej rimligt. Ett bifall till de båda lagrådsledamöternas hemställan att i reparationsfallen upprätthålla förbudet icke blott mot kopplingsförbehåll utan även mot avräkningsförbehåll skulle för övrigt leda till att den svenska lagstiftningen på denna punkt komme att inta en särställning i Norden. Slutligen må framhållas att man icke torde böra överdriva riskerna att bilsäljarna i praktiken kommer att missbruka rätten till kopplings- och avräkningsförbehåll beträffande reparationskostnader o. d. Frånsett säljarens påtagliga intresse av att ej stjälpa köparens ekonomi kan i detta sammanhang även framhållas att, såsom lagrådets samtliga ledamöter utgått från, stadgandet i 8 § första stycket blir tillämpligt med avseende å dylikt förbehåll, om dess tillämpning i det särskilda fallet befinnes uppenbart stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörlig.»

9 §.

Innehåller avtalet bestämmelse, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra vad honom åligger skall medföra, att han icke äger åtnjuta betingad förfallotid, och utkräver säljaren med åberopande av sådan bestämmelse hela den överenskomna betalningen eller större del därav än som frånsett bestämmelsen skulle vara till betalning förfallen, skola i fråga om beräkningen av säljarens fordran de i 4 § givna reglerna äga motsvarande tillämpning.

Anm. 1. Den omständigheten, att säljaren förbehållit sig rätt att återtaga godset för den händelse köparen skulle underlåta att uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet, medför, såsom förut är nämnt, icke, att om köparen gör sig skyldig till dylik underlåtenhet, det skulle vara säljaren betaget att fasthålla köpet, så att han låter köparen behålla godset och kräver ut de olika posterna, allt eftersom de förfalla. Väljer säljaren denna utväg, kan han hos köparen utsöka sin fordran på den förfallna delen av köpeskillingen. Vare sig säljaren framställer dylikt krav genom lagsökning eller i rättegång, göres genom förevarande lag icke någon inskränkning i hans rätt att utkräva hela den i avtalet betingade köpeskil-

lingen med ränta; någon reducering av köpeskillingen kommer då icke i fråga. Jfr Anm. 2 vid 2 §.

Anm. 2. För den händelse säljaren gör bruk av sin rätt att återtaga godset, föreskrives i 4 §, att icke förfallen del av avbetalningspriset skall reduceras på närmare angivet sätt. Vad där stadgas skall jämväl tillämpas i de fall, som behandlas i 6 §; se Anm. 1, 2, 6 och 8 vid sistnämnda paragraf.

I 9 § har upptagits ytterligare ett fall då en motsvarande reducering av avbetalningspriset skall äga rum. Förutsättning för tillämpning av detta stadgande är *dels* att säljaren träffat förbehåll att köparen icke äger åtnjuta betingad förfallotid, därest han underlåter att betala de särskilda posterna, allt eftersom de förfalla, eller om han i annat avseende efter-sätter vad honom enligt avtalet åligger, *dels* att säljaren med stöd av ett sådant förbehåll utkräver hela köpeskillingen eller större del därav än som fränsett förbehållet skulle varit förfallen till betalning. Även när en dylik *förfalloklausul* göres gällande, räknas ju en del av köpeskillingen, som eljest ej vore förfallen, säljaren till godo i förtid, och det har därför ansetts skäligt, att han å denna del får vidkännas samma avdrag som när godset återtages.

Anm. 3. För att köparens underlåtenhet att fullgöra sin betalningsskyldighet skall medföra, att säljaren över huvud taget får gör en förfalloklausul gällande, erfordras, att med betalningen föreligger dröjsmål av den allvarligare beskaffenhet, som sägs i 2 § första stycket. Jfr Anm. 3 och 4 vid 2 §.

Är en dylik påföljd utsatt i kontraktet för det fall, att köparen i annat avseende än i fråga om betalningen åsidosätter kontraktets bestämmelser, t. ex. underlåter att anmäla flyttning, får påföljden icke tillämpas, om och i den mån detta uppenbarligen skulle vara stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörligt. Se 8 § första stycket.

Anm. 4. I fråga om beräkningen av säljarens fordran i fall som här avses angives i lagtexten endast att reglerna i 4 § skola äga motsvarande tillämpning. Uppenbart är att vad i punkt 4 första stycket stadgas kan lämnas åsido såsom otilllämpligt då säljaren icke kräver att återfå godset.

De poster, för vilka — fränsett den särskilda förfallo-

klausulen — avtalad förfallotid icke inträtt, skola reduceras på sätt i första stycket 2) och andra stycket av 4 § föreskrives. Avgörande för frågan, vilka poster skola betraktas såsom förfallna, är enligt dessa regler tidpunkten för godsets återtagande. För att få en motsvarande tidpunkt för det fall, som behandlas i 9 §, måste man välja dagen för likviden. När säljaren väckt talan vid domstol, skall, då fråga är om avtal träffade före den 1 januari 1954, tidpunkten för stämningens delgivning vara avgörande för frågan vilka poster som skola reduceras. Såsom framhållits i Anm. 2 vid 4 § bör i sådant fall avseende icke längre fästas vid denna tidpunkt. Säljaren bör kunna fordra fulla beloppet av alla poster, för vilka bestämd förfallotid inträtt då likvid sker. Det har icke ansetts nödvändigt att ett uttryckligt stadgande meddelas härom. Det kan tänkas att säljaren av praktiska skäl medger, att tidpunkten för domen blir bestämmande för vilka poster som skola underkastas reduktion. I annat fall kan domstolen icke slutligt fixera det belopp köparen skall erlägga. Domstolen har då att förfara så, att köparen förpliktas att betala ett visst belopp med reduktion efter viss angiven grund av de poster, för vilka den i kontraktet bestämda förfallotiden ännu ej inträtt då betalningen erlägges. Det har icke syntts möta några betänkligheter att anförtro en sådan uträkning åt utmätningsman.

Anm. 5. Enligt 1 § lagsökningslagen den 20 december 1946 utgör det en förutsättning för *lagsökning*, att den fordran, som utsökes, är till betalning förfallen. Är det fråga om en fordran, som under visst villkor skall förfalla tidigare än å den i fordringsbeviset utsatta förfallodagen, behöver borgenären icke avvakta denna dag utan kan skrida till lagsökning, så snart den omständighet inträffat, som gjort hans fordran förfallen. För att ett i sådan ordning anhängiggjort betalningsanspråk skall kunna bifallas redan före den så att säga ordinarie förfallodagen erfordras emellertid, att fordringens egenskap att vara förfallen kan styrkas genom skriftliga bevis. Sådan bevisning torde i allmänhet icke kunna förebringas, därest en säljare påyrkar tillämpning av en i ett avbetalningskontrakt intagen förfalloklausul under åberopande att köparen i annat avseende än i fråga om betalningen eftersatt sina skyldigheter enligt kontraktet. Ett sådant anspråk lär alltså icke kunna bifallas, om det anhängiggöres genom lagsökning.

Grundas säljarens yrkande på att köparen brustit i likviden, torde däremot hans anspråk kunna bifallas, såvida köparen icke med sådan bevisning, som i lagsökningsmål erfordras, förmår styrka, att han fullgjort sin betalningsskyldighet enligt kontraktet. Stadgandena i 9 § skola tillämpas, vare sig säljaren för utfående av sin fordran instämmer köparen till domstol eller anlitar lagsökningsförfarandet. Även om han begagnar den senare utvägen, står det alltså köparen öppet att med återopande av 4 § yrka, att den icke förfallna delen av säljarens fordran måtte minskas efter förhållandet mellan kontantpriset och avbetalningspriset. Framställer köparen ett sådant yrkande, lär målet böra såsom tvistigt hänskjutas till rättegång, såvida ej säljaren medgiver avdraget och nedsätter sitt yrkande i enlighet därmed.

10 §.

Säljaren äge hos utmättningsmannen i den ort, där godset finnes, söka handräckning för godsets återtagande, under förutsättning att om avbetalningsköpet upprättats en av köparen underskriven handling, som

1) innehåller förbehåll om säljarens äganderätt eller om rätt för säljaren att återtaga godset;

2) upptager det pris, till vilket säljaren skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning; samt

3) angiver vad köparen har att erlægga och när de särskilda beloppen förfalla till betalning.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift å den del av avbetalningspriset, som utestår ogulden, och där säljaren gör anspråk på ränta, gottgörelse för försäkringspremie eller ersättning, som i 4 § första stycket 5) avses, vad han i sådant hänseende fordrar. Ansökningen skall vara åtföljd av köpehandlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift.

Kostnaden för handräckningen skall, där utmättningsmannen det äskar, förskjutas av sökanden.

Vad i 59 och 60 §§ utsökningslagen är föreskrivet i

fråga om utmätning skall äga motsvarande tillämpning med avseende å handräckning enligt denna lag.

Anm. 1. För att de i lagen givna reglerna om uppgörelse mellan kontrahenterna skola lända köparen till verklig nytta, är det en nödvändig förutsättning, att de kostnader för godsets återtagande, som säljaren i varje särskilt fall äger räkna sig till godo, icke stiga till alltför högt belopp. Å andra sidan är det naturligtvis av vikt för säljaren att utan omgång och stora kostnader kunna komma till sin rätt gent emot en köpare, som tredskas att fullgöra sin betalningsskyldighet.

Det omständliga förfarande, som före tillkomsten av 1915 års lag måste anlitas, när på avbetalning sålt gods skulle återtagas, medförde olägenheter för såväl köpare som säljare. Dessa olägenheter gjorde sig med särskild styrka gällande, när fråga var om små affärer. Kostnaderna för rättegången, vilka köparen i sista hand hade att betala, överstego mång- en gång godsets värde.

I syfte att införa ett snabbt och billigt tillvägagångssätt för godsets utfående anordnades genom 1915 års lagstiftning utanför den allmänna civilprocessens område ett särskilt förfarande för sådana fall, då någon tvekan icke kan råda om att köparen på grund av bristande betalning är skyldig att lämna godset ifrån sig. Förfarandet har karaktären av *handräckning*. Ett utmärkande drag för detta förfarande är, att någon process i egentlig mening icke förekommer i det- samma. Det innebär allenast, att säljaren med angivande av grunden för sitt yrkande hos vederbörlig myndighet anhåller om dess medverkan för godsets utbekommande och att myn- digheten därefter summariskt träffar sitt avgörande. I fråga om den uppgörelse mellan kontrahenterna, som därvid skall ske, innehöll 12 § i sin ursprungliga lydelse vissa mo- difikationer i de i 4 § givna reglerna om beräkningen av säljarens fordran. Enligt 1953 års lagstiftning skall däremot beräkningen ske på samma sätt vid handräckning som vid återtagande på grund av domstols dom. Genom den nya lag- stiftningen har vidare handräckningsförfarandets tillämp- ningsområde utvidgats att omfatta även sådana fall, då det är uppenbart att köparen i annat avseende än i fråga om betalningen åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Bestämmelser om handräckningsförfarandet äro upptagna i 10—14 §§ och 16 § första stycket.

Anm. 2. I en del av de kontraktsformulär, som användas vid försäljning på avbetalning, påträffar man den bestämmelsen, att säljaren skall äga *utan anlitande av domstol eller exekutiv myndighet* återtaga godset. Ett förbehåll om rätt att utan offentlig myndighets medverkan taga godset åter kan säljaren emellertid icke lagligen göra bruk av. Att själv taga sig rätt är nämligen — utom i vissa undantagsfall där självtäkt uttryckligen medgivits — enligt vår lag en förbjuden och straffbar gärning. Och det kan ingalunda antagas, att det ansvar, som i 20 kap. 7 § strafflagen är stadgat för *olovlig självtäkt*, skulle bortfalla därigenom att i ett kontrakt den ene kontrahenten på förhand tillåtits att själv taga sig rätt mot den andre. I överensstämmelse med den mening, som i rättspraxis gjort sig gällande beträffande dylika klausuler i hyresavtal angående fast egendom,¹ lär det kunna tagas för givet, att säljaren icke äger åberopa ett förbehåll av här avsedda slag till sitt fredande från ansvar för självtäkt.² I sådana fall, då handräckningsförfarandet icke kan komma till användning, måste sålunda säljaren vända sig till domstol för att återfå på avbetalning sålt gods, vilket köparen icke frivilligt lämnar ifrån sig.³

Anm. 3. Det är *endast säljarens anspråk* på att återfå godset, som kan bli föremål för handräckning. Den rätt köparen jämlikt 6 och 7 §§ äger att återlösa gods, som säljaren redan återfått, kan icke realiseras mot en tredskande säljare på annat sätt än genom domstols medverkan.

För att handräckningsförfarandet skall få användas förutsättes, icke blott att det rättsanspråk, som göres gällande, är av nyssnämnda beskaffenhet, utan också att särskild bevisning föreligger, av vilken anspråkets berättigande kan anses framgå. Enligt den ursprungliga lydelsen av förevarande paragraf stod handräckningsvägen öppen, då säljaren till stöd för sitt anspråk att återfå godset kunde åberopa ett av köparen undertecknat avbetalningskontrakt. Genom 1953 års lagstiftning har formkravet skärpts såtillvida, att i lagen

¹ Se t. ex. *NJA* 1908 s. 550. Jfr *Trygger* s. 457 not 1 och *Undén*: Om hyresgästs besittningsskydd (1913) s. 4—5.

² Se *NJA* 1891 s. 205 och *Almén* § 28 vid not 143. Jfr *NJA* 1910 B nr 779, 780.

³ Angående frågan, huruvida säljare, som yrkar utfå köpeskillingen för lösören försålda å avbetalning, äger erhålla kvarstad å dessa, se *SoJT* 1925 Rf s. 3 och 1931 Rf s. 7.

uppställts vissa minimifordringar i fråga om köpehandlingens innehåll. Enligt den nya lydelsen av paragrafens första stycke förutsättes för att handräckning skall kunna erhållas, att om avbetalningsköpet upprättats en av köparen underskriven handling, som 1) innehåller förbehåll om säljarens äganderätt eller om rätt för säljaren att återtaga godset, 2) upptager det pris, till vilket säljaren skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning,¹ samt 3) anger vad köparen har att erlægga och när de särskilda beloppen förfalla till betalning.

Det villkor, som angivits under 1), kan förefalla så självklart, att det icke skulle behöva nämnas i lagen. Emellertid begagnas ibland kontrakt, som i stället för uttryckligt äganderätts- eller återtagandeförbehåll endast innehålla en klausul att lagen om avbetalningsköp gäller beträffande köpet. Detta kan icke anses tillräckligt. Uppenbart är, att i fall som avses i 1 § andra stycket kontraktet måste anses innehålla förbehåll om äganderätt för säljaren. Villkoret under 2) har en dubbel funktion. Det har till syfte att för köparen klargöra, hur mycket han måste betala i pristillägg för att erhålla kredit. Såsom framgår av 4 § andra stycket skall vidare säljarens uppgift om det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, läggas till grund för reduktionen av icke förfallna poster, såvida det ej kan antagas att godset kunde hava köpts till lägre pris. Punkten 3) är betingad av det praktiska önskemålet att köparen erhåller full klarhet om betalningsvillkoren.

Under remissbehandlingen av det betänkande, som ligger till grund för 1953 års lagstiftning, ifrågasattes, att det även borde krävas, att leveransdagen angivits i köpehandlingen. Med anledning därav yttrade departementschefen i propositionen: »Att uppställa en allmän regel härom synes ej erforderligt, enär leveransdagen icke ur de synpunkter varom nu är fråga torde ha självständig praktisk betydelse i andra fall än då förfallotiderna ställts i relation till denna dag. Om därvid leveransdagen likväl ej angivits i själva kontraktet, torde visserligen det i punkt 3) uppställda kravet att köpehandlingen skall innehålla uppgift om förfallotiderna få anses uppfyllt. Det ligger emellertid i sakens natur, att säljaren då måste i handräckningsärendet styrka när leveransen skett.»

¹ Ang. innebörden härav se JO:s ämbetsberättelse till 1957 års riksdag s. 258—267.

Anm. 4. Den som vill söka handräckning har att vända sig direkt till vederbörande *utmättningsman* d. v. s. i stad stadsfogde, där sådan finnes, samt på landet och i stad utan stadsfogde, landsfiskal.¹ Att här liksom i de fall, som avses i 191 § utsökningslagen, hänvisa sökanden till överexekutor för att erhålla dennes förordnande om handräckningens verkställande skulle endast leda till onödig omgång, då någon verklig handläggning av ärendet icke kan äga rum, utan att godset är tillgängligt för förrättningsmannen. Att handräckning får sökas omedelbart hos underordnad exekutiv myndighet, saknar för övrigt icke all motsvarighet i vår rätt; i 13 kap. 9 § vattenlagen stadgas sålunda, att om gällande föreskrifter rörande hushållning med och framsläppande av vatten icke iakttagas, den som därav kan lida men äger för rättelses vinnande anlita utmättningsmannen i orten.

Behörig att lämna handräckning är enligt förevarande paragraf utmättningsmannen i den ort, där godset finnes.² Detta står i överensstämmelse med vad som gäller enligt utsökningslagen. Enligt denna lag är nämligen varje utmättningsmans befogenhet inskränkt till att omfatta sådana åtgärder, som skola verkställas inom hans enligt 2 eller 4 § i lagen bestämda tjänstgöringsområde.

Anm. 5. Förfarandet skall enligt andra stycket av förevarande paragraf inledas med en *skriftlig ansökan* av säljaren eller hans rättsinnehavare. Denna ansökan behöver icke ingivas till utmättningsmannen; den kan också insändas med posten. Detta framgår av 1 § i lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. Någon egentlig utredning utöver ansökningens och därvid fogade handlingars innehåll torde i regel icke kunna förekomma inför utmättningsmannen. Ansökningen bör därför innehålla alla uppgifter om såväl säljaren som köparen, vilka kunna vara behövliga för deras identifiering. Därutöver är det nödvändigt, att säljarens oguldna fordran enligt

¹ Jfr 18 § i landsfiskalsinstruktionen den 14 december 1951.

² I Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg finnas flera stadsfogdar. Enligt utfärdade föreskrifter ang. fördelning av göromålen mellan stadsfogdarna i dessa städer åligger det i envar av städerna *förste* stadsfogden att handlägga ärenden om handräckning enligt förevarande lag.

kontraktet i ansökningen angives med sådan noggrannhet, att vid förrättningen någon tvekan om vad som i denna del skall ligga till grund för beräkningen av säljarens tillgodohavande icke kan äga rum. I sådant syfte innehöll paragrafen i sin ursprungliga lydelse föreskrift om att ansökningen skulle innehålla uppgift å oguldna poster och deras förfallotider. Enär posternas förfallotider framgår av avbetalningskontraktet, vilket alltid skall bifogas ansökningen, ansågs det emellertid i praxis tillräckligt, att säljaren i ansökningen uppgav, hur stor del av köpeskillingen som var ogulden. Genom 1953 års lagstiftning har denna praxis blivit lagfäst. Samtidigt har stadgandet om handräckningsansökans innehåll i vissa hänseenden kompletterats. I motsats till vad som tidigare gällde kan enligt nya lagen ränta tillgodoräknas säljaren vid handräckning. Såsom framgår av Anm. 6 till 4 § har emellertid utmätningsmannens skyldighet att vid handräckning beräkna ränta ansetts böra inskränkas till sådana fall, då säljaren uttryckligen angivit vad han fordrar i ränta. I enlighet härmed har i förevarande stycke intagits föreskrift om att handräckningsansökningen, därest säljaren gör anspråk på ränta, skall innehålla uppgift å vad han i sådant hänseende fordrar. Utmätningsmannen bör icke godtaga ett naket yttrande om ränta, utan det bör krävas att säljaren angiver, förutom räntefoten, å vilka belopp och för vilken tid han fordrar ränta. Genom den nya lydelsen av 4 § har även öppnats möjlighet att vid uppgörelsen mellan kontrahenterna taga hänsyn till säljarens fordran å ersättning för försäkringspremie eller för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset. Med hänsyn härtill har i förevarande stycke intagits föreskrift om att säljare, som vill att dylik fordran skall räknas honom till godo, har att i ansökningen precisera sitt anspråk. Under det remissförfarande, som föregick tillkomsten av 1953 års lagstiftning, yrkades att i lagen även borde föreskrivas, att ansökningen skulle innehålla eller vara åtföljd av en uppställning över gjorda avbetalningar med angivande av tidpunkterna för avbetalningarna och deras belopp. Något sådant stadgande kom emellertid icke att inflyta i lagen. Departementschefen framhöll, att om en dylik uppställning erfordrades, borde den inkrävas.

För att det av säljaren i ansökningen framställda anspråket icke blott till sitt innehåll utan även till sin grund skall bli så fullständigt angivet och styrkt, som omständigheterna

medgiva, har det tillika ålagts säljaren att vid ansökningen foga *avbetalningskontraktet i huvudskrift*. Denna handling är säljaren naturligtvis berättigad att återfå, sedan ärendet blivit slutligen prövat av utmätningssmannen. En *avskrift* av kontraktet har emellertid ansetts böra finnas kvar hos utmätningssmannen och, där så prövas lämpligt, intagas i dennes protokoll. För att på enklaste sätt nå detta syfte har man föreskrivit, att ansökningen skall vara åtföljd jämväl av en bestyrkt avskrift av köpehandlingen. Något nämnvärt besvär för sökanden innebär detta icke; säljarna använda nämligen så gott som alltid tryckta kontraktsformulär och behöva sålunda endast fylla i några ord i ett dylikt.

Anm. 6. I samband med tillkomsten av 1953 års lagstiftning ågnades särskild uppmärksamhet åt det fall, att köparen i anledning av avbetalningsköpet accepterat en eller flera *växlar*, som ännu ej inlösts, då fråga om godsets återtagande uppkommer. Det yrkades i ett remissyttrande, att i 10 § skulle införas bestämmelse om att säljaren skulle vara skyldig att vid handräckningsansökningen foga dylika växlar i original. När lagförslaget remitterades till lagrådet, förklarade emellertid *departementschefen*, att det icke syntes erforderligt att uttryckligen reglera detta fall. Det låge nämligen i säljarens eget intresse att i sådant fall förete växlarna. Om säljaren underlåte detta, kunde det nämligen — i saknad av upplysning huruvida växlarna inlösts eller omsatts — knappast sägas vara uppenbart, att köparen gjort sig skyldig till sådant dröjsmål med betalningen, som enligt 11 § första stycket fordrades för beviljande av handräckning. Departementschefen hänvisade i detta sammanhang till vad som uttalats rörande förevarande spörsmål hos *Almén och Ek-lund*, s. 84.

Vid sin granskning av förslaget yttrade *lagrådet* bl. a. följande:

»I förevarande paragraf uppställas vissa formella betingelser för att säljaren skall erhålla handräckning för godsets återtagande; bland annat fordras företeende av en köpehandling, som uppfyller en del angivna minimikrav. Stadgandet utesluter emellertid uppenbarligen icke, att säljaren må vara nödsakad att förete andra handlingar, såsom en å köpeskillingen eller del därav utfärdad förskrivning, till bestyrkande av att de materiella förutsättningarna för hans rätt att med åberopande av köparens kontraktsbrott återbekomma godset

föreligga. Det kan nämligen av skäl, som icke framgå av lagen om avbetalningsköp utan följa av allmänna rättsgrundsatser, gälla ytterligare villkor för utövande av den säljarens hävningsrätt varom här är fråga. I enlighet härmed är än vidare möjligt, att säljaren med stöd av allmänna rättsgrundsatser — eller kanske med hänsyn till vad mellan kontrahenterna särskilt överenskommits — över huvud saknar en på köparens kontraktsbrott grundad materiell rätt att återfordra godset, trots att köparen ej kan stödja ett påstående att så förhåller sig på någon bestämmelse i nämnda lag. — —

Vad nu anmärkts om att lagen om avbetalningsköp icke uttömmande reglerar de betingelser, som gälla beträffande säljarens rätt att återfå godset, har särskild betydelse för det i ett remissyttrande berörda fallet att å köpeskillingen utställts en eller flera växlar, som av köparen accepterats. Har säljaren påfordrat handräckning under åberopande av att köparen icke erlagt betalning för poster som med växlar larna avses, måste det merendels utgöra ett villkor för säljarens rätt att återtaga godset, att han företer dessa växlar. Försåvitt man nämligen vid uppgörelsen enligt 4 § skall tillgodoräkna säljaren de skuldbelopp, till vilka växlar larna hänföra sig, och beloppen falla inom det värde, vartill godset uppskattas vid återtagandet, har köparen — enär han med godsets återställande skall anses ha gottgjort säljaren för den del av dennes köpeskillingsfordran som täckes av sagda värde — i princip anspråk på att genom växlar larnas återfående eller anteckning å desamma för framtiden befrias från sitt växelansvar. Köparen måste här — — — skyddas mot risken att både få godset återtaget och ändå krävas på växlar som kommit i godtroende tredje mans hand. Kan likvisst säljaren ställa betryggande säkerhet för att han själv kommer att infria växlar larna i köparens ställe eller att denne annorledes skyddas mot förlust på grund av sitt växelansvar, torde läget böra bedömas på samma sätt som om växlar larna vid handräckningen presenterats. Huruvida även utan ställande av dylik säkerhet hindret för handräckning kan anses bortfalla, därest köparens insolvens är så uppenbar att man icke har att räkna med annat än att säljaren kommer att själv få infria växlar larna, är ett spörsmål som här må lämnas öppet.

Det sagda äger i princip tillämpning jämväl för det fall att köparen, som å en del av köpeskillingen utfärdat växlar, brustit i sin betalningsskyldighet beträffande *andra* poster än sådana som åsyftas med växlar larna och säljaren under

åberopande av denna betalningsförsummelse kräver att få godset tillbaka. Risken för köparen att framdeles nödgas infria sina växelförbindelser måste även här beaktas, i den mån det belopp som tillgodoräknas köparen för godsets värde överstiger beloppet av nämnda andra oguldna poster och således täcker även en större eller mindre del av växel-skulden. Det åligger förty säljaren i vad angår nu avsedda del av köparens växelskuld att befria denne från hans växel-ansvar, för vilket ändamål ifrågavarande växel eller växlar måste företes i handräkningsärendet. I överensstämmelse med vad förut anförts synes emellertid säljaren genom att prestera säkerhet kunna undanröja det hinder för handräk-ning som eljest föreligger. Ett exempel må förtydliga det nu anförda. En lastbil har sålts genom avbetalningsköp för ett pris av 40 000 kronor. Å köpeskillingen restera, efter reduk-tion enligt 4 §, dels poster, för vilka växlar utställt, till ett belopp av 10 000 kronor dels andra poster uppgående till 20 000 kronor. Bilens värde vid återtagandet uppskattas till 25 000 kronor. Under åberopande av betalningsförsummelse beträffande posterna å 20 000 kronor kräver säljaren att få godset tillbaka. En förutsättning för att denna rätt skall till-erkännas säljaren måste — därest han ej tillhandahåller sådan säkerhet som förut nämnts — vara att köparen, genom att växeln eller växlarne återställas eller nedskrivs, blir befriad från sitt ansvar för den del av växelskulden, som motsvarar skillnaden mellan å ena sidan det till 25 000 kro-nor upptagna värdet å bilen och å andra sidan ifrågavarande poster å 20 000 kronor, eller således 5 000 kronor. Skulle åter i det valda exemplet godsets värde uppskattas till alle-nast 15 000 kronor, har köparen, som genom godsets åter-ställande icke förnöjt säljaren ens med beloppet av de poster som ej avses med växlarne, intet anspråk på att befrias från någon del av sitt växelansvar.

Då allmänna rättsgrundsatser torde ge tillräcklig vägled-ning för bedömande av hithörande spörsmål, synes ett full-ständigande av lagtexten i förevarande hänseende icke vara erforderligt.»

I samband med propositionens avlåtande förklarade *de-partementschefen*, att han kunde instämma i de synpunkter lagrådet anförde. Detta uttalande föranledde icke någon er-inran under riksdagsbehandlingen av lagförslaget.

Vad här sagts om växlar är uppenbarligen tillämpligt även i fråga om andra löpande förskrivningar.

Den omständigheten, att säljaren återfår godset, utesluter ej, att han på grund av avbetalningsköpet kan äga ytterligare fordran hos köparen. Det kan därför inträffa, att säljaren äger behålla en av köparen i anledning av köpet utfärdad förbindelse. Att märka är emellertid, att säljaren på grund av förbindelsen icke äger utfå mer än han enligt 5 § andra stycket äger fordra. Till förebyggande av att förbindelsen sedermera efter överlåtelse göres gällande efter sitt innehåll synes utmätningssmannen i samband med att förbindelsen återställs till säljaren böra tillse, att säljaren nedskriver beloppet till vad som motsvarar hans återstående fordran. Skulle detta av någon anledning icke kunna genomföras, bör utmätningssmannen själv förse förbindelsen med anteckning om resultatet av uppgörelsen mellan kontrahenterna.

Anm. 7. Enligt tredje stycket av förevarande paragraf är säljaren pliktig att på anfordran av utmätningssmannen försköttera *kostnaderna* för handräckningen. Denna bestämmelse grundar sig därå att utmätningssmannen icke äger uttaga ifrågavarande kostnader hos köparen. Dessa bestå huvudsakligen av arvode till utmätningssman och vittne, reseersättning till dem, om sådan skall utgå, samt ersättning till sakkunniga, som jämlikt 13 § kunna hava tillkallats att biträda vid värdering av godset. Storleken av den gottgörelse, som skall utgå till utmätningssman och vittne, bestämmes genom förordningen den 12 juli 1878 angående ersättning till förrättningsmän för utmätning i enskilda mål samt till stämningssmän m. m. (införd nedan s. 134). I fråga om sakkunniga finnas icke några motsvarande bestämmelser.

Anm. 8. Då ansökan om handräckning inkommer till utmätningssmannen, har denne naturligtvis i första hand att pröva, om han är behörig att verkställa den sökta åtgärden; jfr ovan Anm. 4. Utmätningssmannen har vidare att undersöka, om de inkomna handlingarna uppfylla de fordringar, för vilka redogjorts under Anm. 3 och 5. Finner utmätningssmannen, att någon dylik *formell förutsättning* för att den sökta handräckningen skall kunna äga rum saknas, har han att utan vidare avslå ansökningen. Är bristen av sådan beskaffenhet, att den kan avhjälpas — säljaren har exempelvis glömt att bifoga originalkontraktet — synes dock utmätningssmannen först böra bereda sökanden tillfälle att komplettera

handlingarna. Ansökningen skall vidare omedelbart avslås, om sökanden vägrar att på utmätningssmannens anmodan förskjuta kostnaden för förrättningen. Innan utmätningssmannen vidtager någon åtgärd i anledning av ansökningen, bör han även i *materiellt hänseende* ägna ärendet en viss prövning. Framgår det, när handräckning begärts på grund av utebliven betalning, icke av de ingivna handlingarna, att med betalningen föreligger sådant dröjsmål, som sägs i 2 §, kan utmätningssmannen sålunda icke företaga någon vidare åtgärd i ärendet; se närmare härom Anm. 2 vid 11 §.¹ Då handräckning söks på annan grund, måste utmätningssmannen först pröva, huruvida vad som lagts köparen till last kan anses vara av väsentlig betydelse för säljaren. Om så ej finnes vara fallet, skall han omedelbart avslå ansökningen.

Anm. 9. Om utmätningssmannen vid granskning av ansökningshandlingarna icke finner något hinder möta för bifall till ansökningen, har han att utan onödigt dröjsmål företaga handräckningen. Därvid är utmätningssmannen skyldig att hava med sig trovärdigt *vittne*. Jfr Anm. 1 vid 16 §.

Att köparen är *närvarande* vid förrättningen, är givetvis önskvärt. Därigenom förenklas uppgörelsen av parternas mellanhavande och köparen blir i tillfälle att framställa de invändningar mot ansökningen, för vilka fog kan finnas; se närmare härom nedan Anm. 11. Att märka är också, att köparen genom att, på sätt i 6 § sägs, betala säljaren det belopp, som vid handräckningen räknats denne till godo, kan förhindra godsets återtagande; jfr Anm. 4 vid 6 §. Köparen kan vidare hava intresse av att närvara vid förrättningen av den anledningen, att han vill begära anstånd med verkställigheten enligt 12 §. Stundom kan förrättningen äga rum utan hinder av att köparen icke är tillstädes. En förutsättning härför är enligt fjärde stycket av förevarande paragraf, att det föreligger något av de fall, då enligt 59 § utsökningslagen utmätning får ske i gäldenärens frånvaro. I regel erfordras sålunda, att underrättelse, på sätt i 60 § nämnda lag stadgas, meddelats köparen därom att handräckning söks för godsets återbekommande. Sådan underrättelse erfordras emellertid ej, när köparen icke har stadigt hemvist i riket eller känt ombud i orten, där förrättningen skall ske, ej

¹ Att handräckning ej heller får beviljas, när avbetalningspriset enligt ett före den 1 januari 1954 upprättat kontrakt överstiger 3000 kronor, framgår av övergångsbestämmelserna till 1953 års lagstiftning.

heller när utmätningsmannen har anledning förmoda, att köparen håller sig undan eller rest bort därför att han väntar förrättningen. I varje fall, då förrättningen får ske i köparens frånvaro, åligger det dock utmätningsmannen att tillsäga någon av de i 59 § utsökningslagen angivna personerna att närvara vid förrättningen.

När hinder mot utmätning möter på grund av gäldenärens frånvaro, kan enligt 59 § andra stycket utsökningslagen utmätningsmannen under vissa förutsättningar låta sätta godset under särskild vård, till dess utmätning kan ske. I samband med 1953 års lagändringar har sista stycket i förevarande paragraf något omarbetats i syfte att undanröja varje tvekan om att den där gjorda hänvisningen till vissa paragrafer i utsökningslagen skall anses omfatta även nyssnämnda stadgande om hållande av vård över godset.

Det synes lämpligt, att utmätningsmannen i regel på förhand underrättar köparen om att handräckning söks; givetvis dock icke, om det finnes särskild anledning att antaga, att köparen i så fall kommer att avhända sig godset eller gömma undan det.

Anm. 10. *Säljarens närvaro* vid förrättningen har icke ansetts erforderlig i betraktande därav att det enligt förevarande paragraf åligger honom att redan då handräckningen sökes tillhandahålla utmätningsmannen de uppgifter, som äro behöfliga för dennes medverkan. En annan sak är, att det ofta ligger i säljarens eget intresse att själv eller genom ombud vara närvarande för att taga hand om godset. Detta skall nämligen vid handräckningen tagas ifrån köparen för att tillhandahållas säljaren. Därvid har utmätningsmannen att gå till väga på samma sätt som vid verkställighet av dom, varigenom någon blivit förpliktad att till annan utgiva viss lös egendom.¹

Ehuru någon uttrycklig föreskrift, att säljaren skall erhålla underrättelse om tiden för handräckningens verkställande icke finnes, är det givetvis synnerligen lämpligt, att så sker. I varje fall måste säljaren anses berättigad att på förfrågan erhålla besked i sådant hänseende.

Anm. 11. Handräckning bör lämnas allenast då något tvivel icke kan råda om säljarens rätt att återbekomma god-

¹ Se härom *Trygger* s. 103; jfr *Almén* § 14 vid not 46.

set. Det åligger därför utmätningsmannen att, när köparen gör någon *invändning* mot ansöknings, företaga en viss, om också tämligen summarisk prövning av invändningens befogenhet. Bland de materiella invändningar, som kunna komma i fråga, må följande framhållas:

a) Köparen kan göra gällande, att det av säljaren åberopade avbetalningskontraktet icke är för honom bindande, exempelvis därför att köparen varit omyndig eller att säljaren gjort sig skyldig till svikligt förfarande eller ocker. Invändning kan också göras därom att köparen på grund av fel i godset eller kontraktsbrott å säljarens sida är berättigad att häva avtalet. Köparen kan vidare yrka, att det kontraktsvillkor, på vilket ansöknings om godsets återtagande grundas, jämlikt stadgandet i 8 § första stycket skall jämkas eller lämnas utan avseende. Klart är, att dessa frågor icke äro av sådan beskaffenhet, att deras avgörande lämpligen bör läggas i utmätningsmannens hand. Härav får dock icke dragas den slutsatsen, att utmätningsmannen alltid har att lämna en dylik invändning utan avseende. Finner utmätningsmannen vid prövning av de föreliggande omständigheterna, att köparen har fog för invändningen, bör han vägra handräckning. Skulle i något fall handräckning komma att beviljas, oaktat köparen haft fog för en av honom gjord invändning, lär detta i regel icke medföra någon större olägenhet för honom. En invändning av det slag, som här avses, går nämligen oftast ut på att köparen mot återlämnande av godset vill återbekomma den erlagda delen av köpeskillingen och eventuellt därutöver erhålla skadestånd av säljaren. Nödgas nu köparen lämna godset tillbaka efter sådan uppgörelse, som föreskrives i denna lag, går han visserligen därigenom miste om den säkerhet för realiserande av dessa anspråk, som enligt 57 § köplagen kan tillkomma honom, men han är naturligtvis oförhindrad att vid domstol yrka åläggande för säljaren att gälda vad köparen kan hava att fordra.

b) Invändning kan göras därom att köparen gjort flera avbetalningar än säljaren uppgivit eller att växel eller annan förbindelse utfärdats i anledning av köpet. Därest det på grund av en dylik invändning icke kan anses uppenbart, att med betalningen föreligger sådant dröjsmål, som i 2 § första stycket sägs, får handräckning icke beviljas. Se närmare härom Anm. 2 vid 11 § och Anm. 6 vid 10 §.

c) Att gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behöfliga för köparen eller hans familj, icke få återtagas, framgår av 11 § andra stycket; se Anm. 5 vid 11 §.

d) Angående invändning om att godset blivit sålt för oskäligt högt pris se Anm. 6 vid 11 §.

11 §.

Handräckning må beviljas endast där utmätningsmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen, som i 2 § första stycket sägs, eller att köparen eljest åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behövlige för köparen, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, må icke i något fall återtagas.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej heller beviljas.

Anm. 1. Enligt den ursprungliga lydelsen av första stycket i förevarande paragraf ägde utmätningsmannen lämna sin medverkan till godsets återtagande allenast under förutsättning, att köparen gjort sig skyldig till sådant dröjsmål med betalningen, som sägs i 2 § första stycket. Genom 1953 års lagstiftning har emellertid öppnats möjlighet att erhålla handräckning även då köparen i annat avseende än i fråga om betalningen åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Det må framhållas, att 11 § icke i och för sig giver köparen rätt att erhålla godset åter. Den första förutsättningen för att handräckning skall kunna ifrågakomma — vare sig på grund av utebliven betalning eller av annat skäl — är, att en sådan situation inträtt, som berättigar säljaren att återfordra godset; jfr första stycket i det under Anm. 6 vid 10 § återgivna yttrandet av lagrådet.

Anm. 2. När ansökan om handräckning grundas på att köparen försummat sin betalningsskyldighet, måste utmätningsmannen för att handräckning skall kunna beviljas finna *uppenbart*, att med betalningen föreligger sådant dröjsmål, som i 2 § första stycket sägs; jfr Anm. 3—5 vid 2 §. Framgår

det redan av ansökningshandlingarna, att så icke är fallet, kan ansökningsman icke föranleda till någon utmätningssmannens vidare åtgärd, utan bör genast avslås. Kommer förrättningen till stånd, är köparen naturligtvis därvid berättigad att genom företeende av kvitto eller annorledes vederlägga säljarens uppgifter om storleken av dennes fordran, där dessa skulle vara oriktiga. Råder någon tvekan angående säljarens rätt att på grund av 2 § första stycket återtaga godset, bör utmätningssmannen vägra handräckning.

Anm. 3. Säljarens säkerhet i godset kan äventyras genom olika förfaranden från köparens sida, t. ex. genom att denne vanvårdar, övergiver eller uthyr godset. Det måste anses önskvärt att säljaren i dylika fall har möjlighet att snabbt och utan större kostnader få godset tillbaka. I allmänhet torde det stå säljaren till buds att säkerställa sin rätt genom att hos överexekutor utverka kvarstad å godset eller åtminstone åtgärd, som avses i 187 a § utsökningslagen, för att därefter instämma sin talan till domstol. Med hänsyn till intresset av att nedbringa kostnaderna och undvika onödig omgång har det dock ansetts lämpligt att möjlighet beredes säljaren att erhålla handräckning av utmätningssman, där säljarens säkerhet allvarligt äventyras. I första stycket har därför intagits en bestämmelse om att handräckning skall kunna erhållas, då det är *uppenbart* att köparen i annat avseende än i fråga om betalningen åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren. Bestrider köparen att rätt att återtaga godset inträtt, bör handräckning vägras, såframt icke utmätningssmannen finner invändningen vara uppenbart obefogad. Då handräckning kan ifrågakomma endast i uppenbara fall, har det icke ansetts behövt tynga förfarandet med en föreskrift om att säljaren skall ställa säkerhet för den skada som genom åtgärden kan komma att tillfogas köparen.

Anm. 4. Även om säljaren förbehållit sig, att köparens rätt till godset skall vara beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, kan säljaren icke erhålla handräckning för godsets återtagande på grund av att köparen underlåtit att betala säljarens fordran å sådan ersättning; se Anm. 13 vid 8 §.

Anm. 5. Andra och tredje styckena innehålla bestämmelser om att handräckning i vissa fall icke får beviljas, ehuru de i första stycket stadgade förutsättningarna äro uppfyllda. Stadgandet i andra stycket har tillkommit genom 1953 års lagstiftning. I samband därmed har bestämmelsen i det förutvarande andra stycket fått sin plats i ett nytt tredje stycke.

Jämlikt 65 § utsökningslagen skola från utmätning undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, dels nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösören till ett värde av högst 1 500 kronor eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst 600 kronor. Saknas utväg till nödtorftigt uppehälle, skall därjämte av det förråd, som i huset finnes, undantagas vad som tarvas till underhåll för en månad. Bestämmelserna i 65 § utsökningslagen äga icke tillämpning vid återtagande av gods, till vilket säljaren förbehållit sig äganderätten. I sin ursprungliga lydelse innehöll ej heller lagen om avbetalningsköp någon föreskrift om att viss egendom skulle undantagas från handräckning. Genom 1953 års lagstiftning har emellertid i **andra stycket** av förevarande paragraf införts en undantagsbestämmelse, som dock begränsats till att avse för köparen eller hans familj oundgängligen behövlige *gång- och sängkläder*.

Det har icke ansetts kunna ifrågakomma att till skydd mot återtagande av avbetalningsgods införa lika vidsträckt undantag, som gälla vid utmätning. En så långt gående inskränkning i säljarens rätt att återtaga godset skulle beröra flertalet av de viktigaste avbetalningsartiklarna. Därigenom skulle avsevärda nackdelar uppkomma, kanske främst inom de områden där avbetalningshandeln har sin största sociala betydelse. För mången är det omöjligt att förvärva behövlige arbetsredskap, möbler och hushållsapparater på annat sätt än genom avbetalningsköp.

Särskilda skäl tala för att löständer, proteser o. d. samt nödvändiga gång- och sängkläder icke böra få återtagas av säljaren. Handräckningen skulle i dessa fall i viss mån få karaktären av ett ingrepp i köparens personliga integritet, en kränkning av hans människovärde. Å andra sidan har godset som sådant oftast icke något större värde för säljaren. Det har också ibland förekommit att säljaren låtit förstöra godset, så snart han fått det tillbaka. När det gäller dylika föremål ligger återtaganderättens betydelse främst däri, att säljaren

kan förmå köparen att betala genom att hota honom med att taga godset tillbaka. För nutida uppfattning ter det sig emellertid stötande att rättsordningen tillåter en borgenär att utsätta sin gäldenär för en press av den art, som ett hot om att beröva honom exempelvis hans enda omgång kläder kan innebära.

Från säljarhåll invändes under förarbetena till 1953 års lagstiftning, att det förefölle principiellt riktigare att förbjuda avbetalningsförsäljning av ifrågavarande varor än att införa ett beneficium vid återtagande. Häremot framhöll utredningen i sitt betänkande, att genomförandet av ett system, som byggde på att det skulle vara förbjudet att sälja vissa slag av varor på avtalning, vore förenat med så stora praktiska olägenheter, att utredningen ansett sig icke kunna förorda en sådan anordning. Att helt förbjuda avbetalningshandel med gång- och sängkläder kunde icke heller vara något tjänligt medel att nå det resultat, som här närmast åsyftades, nämligen att förhindra att någon tvångsvis berövades vad han oundgängligen behövde. Med hänsyn till vad som framkommit vid en av utredningen verkställd undersökning rörande utmätningsmännens praxis på förevarande område kunde ett förbud mot handräckning i dylika fall icke för säljarna anses innebära något större ingrepp i rådande förhållanden. Visserligen vore det möjligt, att införandet av ett lagstadgat beneficium komme att medföra en noggrannare prövning av köparens kreditvärdighet och därmed också en viss nedgång av avbetalningsförsäljningen av ifrågavarande varuslag, men detta borde enligt utredningens mening i och för sig icke betraktas som en nackdel. Å andra sidan kunde det ej bestridas att om utvägen att köpa på avbetalning ej stode till buds svårigheter kunde uppkomma för en och annan, vars ekonomiska ställning vore svag, särskilt om förutsättningar för att det allmänna skulle träda hjälpande emellan icke förelåge.

Utsökningslagens stadgande om utmätningsfrihet i fråga om gång- och sängkläder omfattar »nödiga» sådana. I praxis tolkas denna bestämmelse så vidsträckt, att gång- och sängkläder praktiskt taget alltid torde undantagas från utmätning. I syfte att tydligt angiva, att avbetalningsköplagens undantag har en snävare omfattning, har den formuleringen använts, att kläderna skola vara »*oundgängligen behövliga*». Köparen bör alltid få behålla en omgång vanliga gångkläder, även om han därutöver har »blåställ» eller andra arbetskläder. Å

andra sidan synes det i allmänhet icke kunna ifrågakomma att av gång- och sängkläder undantaga mer än en omgång för varje person. Under den varmare årstiden bör hinder för återtagande av vinterplagg icke föreligga. Omvänt böra sommarplagg kunna återtagas under vintern. Undantaget har liksom beneficiet vid utmätning ansetts böra gälla till förmån icke blott för den mot vilken det exekutiva förfarandet riktas utan även för hans make samt oförsörjda barn och adoptivbarn.

Något praktiskt behov av ett motsvarande stadgande beträffande löständer, proteser och andra liknande med köparens person nära förbundna ting har ej ansetts föreligga, enär det praktiskt taget aldrig förekommer, att dylika ting säljas på avbetalning med äganderätts- eller återtagandeförbehåll.

Enligt 15 § första stycket skall stadgandet i 11 § andra stycket äga motsvarande tillämpning i fråga om förrättning för verkställighet av dom, varigenom någon förpliktats att utgiva gods, som han köpt på avbetalning.

Anm. 6. Enligt den i tredje stycket av förevarande paragraf upptagna undantagsbestämmelsen skall utmätningssmannen vägra handräckning, om köparen kan göra sannolikt, att godset blivit sålt till ett i förhållande till dess värde vid tiden för köpet *oskäligt högt pris*. Huvudmotivet för detta stadgande är, att prövningen av frågan, om och i vad mån köparen är bunden av en utfästelse att utgiva en köpeskillning, som kan anses oskälig, bör ankomma icke på utmätningssmannen utan på domstol. Det har icke heller ansetts lämpligt, att de säljare, vilka för sina varor betinga sig oskäligt höga pris, komma i åtnjutande av den rätt till snabb handräckning, som man velat bereda den lojala avbetalningshandeln. Jfr Anm. 17 vid 1 § och Anm. 11 vid 10 §.

12 §.

Finnes, då handräckning sökts på grund av dröjsmål med betalningen, dröjsmålet bero på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kunna antagas vara av till-

fällig natur, äge utmätningssmannen, såframt icke säljarens rätt till godset äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosättes, medgiva anstånd med verkställigheten intill tre månader från dagen för ansöknings om handräckning. Där synnerliga skäl därtill äro, må anstånd ånyo medgivas intill sex månader från nämnda dag. Utmätningssmannen må föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att anståndet skall upphöra att gälla.

Anm. 1. Förevarande paragraf innehöll i sin ursprungliga lydelse bestämmelser, enligt vilka säljarens fordran, när godset återtogs genom handräckning, skulle beräknas på ett mera summariskt sätt än eljest. Genom 1953 års lagstiftning hava dessa särbestämmelser upphävts.¹ Säljarens fordran skall alltså beräknas enligt samma grunder vid handräckning som vid återtagande på grund av domstols dom.

I stället för de upphävda reglerna har i paragrafen intagits ett stadgande, enligt vilket utmätningssman äger bevilja *anstånd med verkställigheten av handräckning*, när köparen oförvållat råkat i betalningssvårigheter av tillfällig natur.

Anm. 2. Som skäl för införande av en anståndsregel anfördes följande i det betänkande, som ligger till grund för 1953 års lagändringar: »Den i 2 § stadgade inskränkningen i säljarens rätt att återtaga godset på grund av dröjsmål med betalningen innebär, att köparen alltid äger åtnjuta ett kortare anstånd oberoende av anledningen till dröjsmålet. Vid olika tillfällen ha förslag väckts, att vid oförvållad tillfällig betalningsoförmåga ytterligare anstånd skulle kunna medges. Redan i samband med den gällande lagens tillkomst ifrågasattes sålunda under riksdagsbehandlingen ett stadgande av denna innebörd. I en år 1944 inom justitiedepartementet upprättad promemoria föreslogs, att i lagen om avbetalningsköp skulle införas ett stadgande, enligt vilket säljaren, om dröjsmål med betalningen föranletts av att köparen på grund av sjukdom, arbetslöshet eller annan dylik orsak huvudsak-

¹ Såsom framgår av övergångsbestämmelserna till 1953 års lagstiftning skola de äldre bestämmelserna emellertid fortfarande tillämpas i fråga om avbetalningsköp, som slutits före den 1 januari 1954; se nedan s. 126.

ligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, ej skulle äga återtaga godset, med mindre dröjsmålet överstigit sex månader eller säljarens rätt eljest äventyrades. Under remissbehandlingen utsattes förslaget för kritik från vissa håll, främst från näringsorganisationers sida. Därvid framhölls i främsta rummet, att något behov av den föreslagna anståndsregeln ej påvisats. Det hänvisades till att säljarna i ömmande fall redan brukade lämna tillräckligt anstånd för köparna, icke minst därför att det för säljaren vore fördelaktigare att köpeskillingen erlades än att godset återtoges. Vidare gjordes gällande, att den föreslagna regeln kunde fresta ekonomiskt svaga köpare att ingå avbetalningsköp, som de saknade förmåga att fullfölja, samt att den ökning av säljarens risk och kostnader, som därigenom uppkomme, måste föranleda en höjning av avbetalningspriset. Vid anmälan av ärendet i statsrådet den 23 februari 1945 uttalade chefen för justitiedepartementet, att förslaget icke för det dåvarande borde föranleda lagstiftning, enär de bestämmelser som i detta hänseende kunde anses befogade borde genomföras i samband med en revision av lagstiftningen om avbetalningsköp i dess helhet.

De nyss återgivna invändningarna mot den tidigare föreslagna anståndsbestämmelsen strida i viss mån mot varandra. Om påståendet att säljarna redan nu lämna köparna tillräckligt anstånd är riktigt, kan ett lagfästande av denna praxis knappast medföra någon allvarligare olägenhet. Enligt utredningens mening föreligger behov av en anståndsregel. Även om säljarna ofta bevilja anstånd vid tillfälliga betalningssvårigheter, saknas ingalunda exempel på motsatsen. Ett lagstadgande om anstånd skulle därför skapa större trygghet för köparna och skydda dem mot godtycklig behandling från säljarnas sida. I många fall torde ett uppskov vara ägnat att tillgodose båda kontrahenternas intresse. Den omständigheten att exekutiv myndighet numera äger meddela uppskov med försäljning av utmätt gods, om gäldenären oförvållat råkat i tillfälliga betalningssvårigheter, talar också starkt för införandet av motsvarande möjlighet i fråga om återtagande av avbetalningsgods. Behovet av anstånd kan här mången gång vara större, enär avbetalningsköpare icke åtnjuter det skydd för rätten till nödiga arbetsredskap och nödigt bohag, som enligt 65 § utsökningslagen tillkommer utmätningsgäldenär. Av anförda skäl har utredningen ansett, att bestämmelser om anstånd vid oförvållad betalningsoför-

måga av övergående natur böra meddelas även i fråga om återtagande av avbetalningsgods.»

Det här upptagna stadgandet om anstånd avser endast handräckning, men 15 § första stycket i lagen innehåller en hänvisning till 12 § för sådana fall, där fråga är om verkställighet av domstols dom om utgivande av gods som sålts på avbetalning.

Anm. 3. Anståndsregeln har utformats efter förebild av bestämmelserna i 88 c § utsökningslagen om uppskov med försäljning av utmätt gods. Utmättningsförfarandet sönderfaller i flera skilda moment; gäldenären får i allmänhet behålla den utmätta egendomen i sin besittning i avvaktan på godsets försäljning. Enär det exekutiva förfarandet vid återtagande av avbetalningsgods består av ett enda moment — nämligen att köparen skiljes från besittningen av godset, vilket samtidigt tillhandahålles säljaren — kommer ett anstånd i detta fall att innebära, att verkställigheten i sin helhet uppskjutes.

Stadgandet avser endast sådana fall, då handräckning söks på grund av dröjsmål med betalningen. De *förutsättningar å köparens sida*, som måste föreligga för att anstånd skall kunna ifrågakomma, äro desamma som i 88 c § utsökningslagen. Det fordras i enlighet härmed, att dröjsmålet finnes hero på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kunna antagas vara av tillfällig natur. Det torde icke vara avsett, att möjligheten till anstånd skall vara begränsad till sådana fall, då det är köparen själv, som drabbats av sjukdom etc. Anstånd synes exempelvis kunna ifrågakomma för gift kvinna, som råkat i betalningssvårigheter på grund av mannens sjukdom. Att den händelse, som föranlett betalningssvårigheterna, inträffat först efter det att det oguldna beloppet förfallit till betalning, synes ej heller i och för sig utgöra hinder för stadgandets tillämpning; jfr departementschefens i Anm. 11 vid 2 § återgivna uttalande angående innebörden av uttrycket »dröjsmålet» i 2 § andra stycket. Det bör understrykas, att uppskov med verkställigheten har till syfte att bereda köparen möjlighet att betala sin skuld och därmed att behålla godset. Uppskov bör därför icke beviljas, om det redan från början finnes grundad anledning antaga, att köparen icke ens om han får anstånd kommer att kunna fullfölja köpet.

Anm. 4. Vid prövning av frågan, huruvida anstånd bör beviljas, skall även *säljarens intresse* tillbörligen beaktas. Ehuru de i Anm. 3 angivna förutsättningarna för anstånd i och för sig äro uppfyllda, får anstånd icke beviljas, om därigenom säljarens rätt till godset skulle äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosättas. Såsom exempel på situationer, där anstånd kan vara äventyrligt för säljaren, må nämnas, att godset är utsatt för hastig värdeminskning eller föremål för vanvård eller anledning föreligger till antagande, att köparen kommer att förskingra godset. Uttrycket att säljarens rätt »eljest otillbörligt åsidosättes» tager närmast sikte på sådana fall, då det för säljarens ekonomi är av stor betydelse, att han snarast möjligt kommer i besittning av godset, så att han kan skaffa sig kontanta medel genom att realisera detsamma.

Anm. 5. Det bör särskilt beaktas, att vad i 12 § stadgas icke innebär någon ovillkorlig rätt för köparen att erhålla anstånd under de angivna förutsättningarna utan endast giver vederbörande myndighet befogenhet att efter diskretionär prövning meddela anstånd. När det gäller föremål, som köparen utan större olägenhet kan avvara, synes i allmänhet anledning saknas att bevilja anstånd, åtminstone om köparen erlagt endast en mindre del av köpeskillingen.

Anm. 6. Beslut om anstånd meddelas av utmätningsmannen. Visserligen gäller i fråga om uppskov med försäljningen av utmätt gods, att beslut meddelas av överexekutor, men beträffande återtagande av avbetalningsgods har det ansetts vara opraktiskt och förenat med onödig omgång att förlägga prövningen av anståndsfrågan hos överexekutor. Denna uppgift har utan risk synts kunna anförtros åt utmätningsmannen, helst som dennes beslut enligt 14 § första stycket kan överklagas hos överexekutor.

Det ligger i sakens natur, att anstånd regelmässigt ej bör beviljas utan att säljaren dessförinnan fått tillfälle att yttra sig. Något uttryckligt stadgande härom har emellertid icke funnits erforderligt.

Anm. 7. Det har ansetts, att *anståndstiden* icke i något fall bör få överstiga sex månader, räknat från dagen för ansökan om handräckning. För att förebygga att anstånd mer eller mindre slentrianmässigt beviljas under så lång tid som

sex månader har föreskrivits, att anståndstiden från början icke skall få utgöra mer än tre månader, men att utmätningssmannen, om synnerliga skäl äro därtill, skall äga att ånyo medgiva anstånd intill sex månader från dagen för ansökningen om handräckning. Att maximitiden för anstånd räknas från handräckningsansökningens ingivande medför den fördelen, att en säljare icke riskerar att komma i sämre ställning, om han efter att hava ansökt om handräckning själv medgiver köparen någon tids anstånd. Har säljaren sålunda frivilligt lämnat anstånd under två månader från dagen för handräckningsansökningen, kan följaktligen utmätningssmannen icke under några förhållanden bevilja anstånd under längre tid än sammanlagt fyra månader. I sådana fall, då säljaren begär handräckning först sedan köparen fått åtnjuta visst anstånd, åligger det utmätningssmannen att vid sin prövning av frågan, om och i vad mån anstånd med verkställigheten skall beviljas, taga tillbörlig hänsyn till detta förhållande. Bedömningen av detta spörsmål bör dock ske efter omständigheterna i det särskilda fallet och delvis bliva beroende på om det anstånd köparen redan åtnjutit beviljats efter påminnelser från säljarens sida eller om denne låtit tiden gå utan att påminna köparen om hans dröjsmål.

Anm. 8. I nära anslutning till vad som enligt 88 c § utskökningslagen gäller i fråga om uppskov med försäljning av utmätt gods stadgas i *tredje punkten* av förevarande paragraf, att utmätningssmannen äger föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att detta skall upphöra att gälla. Såsom exempel på villkor, som böra kunna uppställas, må nämnas, att köparen under anståndstiden gör vissa regelbundna avbetalningar å sin skuld eller att godset endast på visst sätt eller icke alls får begagnas.

Anm. 9. Angående verkan av att köparen före godsets återtagande lyckas betala alla enligt den ursprungliga betalningsplanen förfallna poster jämte ränta och kostnader i anledning av dröjsmålet hänvisas till § 2 Anm. 10.

13 §.

Gods, för vars återtagande handräckning meddelas, skall av utmätningssmannen uppptecknas och värderas; och äge utmätningssmannen, där så finnes nödigt, tillkalla sakkunniga att biträda vid värderingen.

Anm. 1. I sådana fall, då utmätningssmannen finner sig böra meddela handräckning för återtagande av gods, som sålts på avbetalning, åligger det honom enligt förevarande paragraf att verkställa den *värdering* av godset, vilken är nödvändig för utrönande av vad köparen skall äga räkna sig till godo vid den uppgörelse av parternas mellanhavande, som sker i samband med handräckningen. På grund av den vana utmätningssmannen måste antagas besitta att värdera begagnade saker har han framför andra ansetts lämpad att verkställa sådan värdering, varom här är fråga. Givet är emellertid, att godset stundom kan vara av den art, att särskild sakkunskap är av nöden hos den som skall fastställa dess värde. Åt utmätningssmannen har därför tillerkänts befogenhet att för den händelse det honom åtföljande vittnet icke skulle äga erforderlig sakkunskap tillkalla särskilda *sakkunniga*, en eller flera, att biträda vid värderingen.

Enligt förevarande paragraf liksom enligt 73 § utsökningslagen, där fråga är om värdering av utmätt egendom, äger utmätningssmannen tillkalla sakkunniga, om så finnes nödigt. Att utmätningssmannen härutinnan icke är ovillkorligen skyldig att rätta sig efter yrkande, som framställles av någondera parten, är uppenbart; jfr Anm. 7 vid 3 §.

Angående de principer, som skola tillämpas vid värderingen av godset, hänvisas till Anm. 3—6 vid 3 §.

Anm. 2. I sin ursprungliga lydelse innehöll förevarande paragraf ett andra stycke. Däri stadgades, att om godsets värde befanns överstiga det belopp, som räknats säljaren till godo, denne icke ägde återfå godset, med mindre han hos utmätningssmannen nedsatte det överskjutande beloppet. Detta stycke har upphävts genom 1953 års lagstiftning på grund av att bestämmelse i ämnet intagits i 5 § första stycket.

14 §.

Beslut i fråga om handräckning må överklagas hos överexekutor. Över dennes beslut må ej klagan föras.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd, som vid handräckningen vidtagits, vare honom ej förment att efter stämning å den andre utföra sin talan vid domstol. Visar ej säljaren, att han väckt sådan talan inom en månad efter det handräckning gavs eller, där förrättningen inom den tid överklagats, inom lika tid efter det överexekutors beslut meddelades, äge köparen hos utmätningsmannen lyfta det belopp, som enligt 5 § första stycket må hava blivit hos denne nedsatt.

Anm. 1. Enligt första stycket av förevarande paragraf får utmätningsmans beslut i fråga om handräckning alltid *överklagas* hos överexekutor. Det har varit ifrågasatt, att talan mot beslut, varigenom handräckning beviljats, icke skulle få fullföljas hos överordnad exekutiv myndighet, utan att man i stället borde hänvisa den med beslutet missnöjde att instämma saken till domstol. För sådana fall, då fråga är om klagan över värderingen, skulle en sådan ståndpunkt måhända kunna försvaras. Vill någon av parterna icke åtnöjas med det värde, som åsatts godset vid återtagandet, torde ett överklagande av utmätningsmannens beslut endast sällan kunna leda till åsyftat resultat. Bevisning om godsets värde måste nämligen förebringas genom vittnen eller sakkunniga, och dessa få allenast inför domstol avhöras på ed. Annorlunda ställer sig saken i sådana fall, då köparen förmenar, att utmätningsmannen i annat avseende förfarit felaktigt vid handräckningens meddelande eller att handräckning över huvud icke bort meddelas. I sådana fall synes rättelse lämpligast kunna vinnas därigenom att talan i vanlig ordning fullföljes mot utmätningsmannens beslut. Detsamma gäller, när sökt handräckning blivit vägrad. Sökanden kan då hos överexekutor få prövad frågan, om utmätningsmannen med rätta avskurit honom från den genväg till godsets återbekommande, som handräckningsförfarandet innebär. Däremot

har i mål av denna enkla beskaffenhet klagan i högre instans ansetts icke böra tillåtas. Även härom har en bestämmelse upptagits i första stycket.

Anm. 2. Någon viss *klagotid* behöver den, som vill vinna ändring i utmätningssmannens beslut, här lika litet som i andra handräckningsärenden iakttaga. I fråga om proceduren i övrigt vid sökande av ändring skola, enligt vad 16 § första stycket utvisar, utsökningslagens föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Anm. 3. Den som är missnöjd med värdering eller annan åtgärd, som vid handräckningen vidtagits, har enligt **andra stycket** i förevarande paragraf rätt att efter stämning å den andre kontrahenten utföra sin talan vid domstol. Ej heller befogenheten att instämma saken till domstol är för någondera parten begränsad till viss tid; därutinnan gäller detsamma som när en fråga om handräckning enligt 191 eller 192 § utsökningslagen drages under domstols prövning.

Anm. 4. Har säljaren icke inom en månad efter det handräckningen beviljades eller, där förrättningen inom den tid överklagats, inom lika tid efter det överexekutors beslut meddelades visat, att han väckt sådan talan,¹ har detta till följd, att *köparen äger lyfta* det belopp, som enligt 5 § första stycket kan hava blivit nedsatt hos utmätningssmannen. Att beloppet fått lyftas av köparen, hindrar emellertid icke, att denne sedermera på talan av säljaren förpliktas att återbetala detsamma eller någon del därav. Om åter säljaren inom nämnda tid instämt sin talan till domstol, kommer det naturligtvis att bero på domens innehåll, huruvida säljaren eller köparen får lyfta beloppet eller om detsamma skall fördelas mellan dem.

15 §.

Bestämmelserna i 11 § andra stycket och 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förplik-

¹ Enligt 13 kap. 4 § rättegångsbalken skall talan anses väckt, då ansökan om stämning inkom till rätten.

tats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Vid förrättning, som i första stycket avses, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § är stadgat. Beträffande talan mot utmätningsmannens värdering skola bestämmelserna i 14 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.

Anm. 1. Förevarande paragraf handlar om *verkställighet av dom*, varigenom köparen med tillämpning av bestämmelserna i denna lag — jfr Anm. 1 vid 1 § — förpliktats att utgiva gods, som sålts på avbetalning. Första stycket har tillkommit genom 1953 års lagstiftning. I samband därmed hava de i paragrafen förut upptagna bestämmelserna undergått vissa ändringar och fått sin plats i andra stycket.

Enligt första stycket skola bestämmelserna i 11 § andra stycket om undantagande av oundgängligen behövliga gång- och sängkläder och i 12 § om anstånd med verkställigheten äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning, som avses i förevarande paragraf. Jfr även Anm. 13 vid 8 §.

En erinran om förevarande stadgande har intagits i 43 § utsökningslagen.

Anm. 2. När säljaren vid domstol framställer yrkande om att återfå godset, torde något värde å godset i regel icke kunna angivas i domen. Detta beror därpå att enligt 3 § till grund för uppgörelsen skall läggas godsets värde vid återtagandet, d. v. s. vid den tidpunkt, då domen verkställles. Erinras må emellertid, att det ofta kan vara lämpligt, att domstolen föreskriver, huru värderingen skall äga rum; domen kan t. ex. innehålla, att frågan om godsets värde skall hänskjutas till avgörande av skiljemän. Har domstolen i sin dom förpliktat köparen att återställa godset men icke yttrat sig om dess värde eller om sättet för värderingen, måste naturligtvis den myndighet, som verkställer domen, värdera godset. Vid sådan förrättning skall enligt *första punkten* i *andra stycket* av förevarande paragraf vad i 13 § är stadgat angående värdering vid handräckning äga tillämpning. I fråga om vad utmätningsmannen har att iakttaga vid värderingen, kan alltså hänvisas till det vid 13 § anförda.

Anm. 3. Med det undantag, för vilket redogjorts i föregående anmärkning, har man, enligt vad 16 § första stycket giver vid handen, i fråga om verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp, att tillämpa samma regler, som enligt utsökningslagen gälla för verkställighet i allmänhet. Över utmätningssmans förfarande vid verkställighet, som här avses, kan sålunda klagan föras i vanlig ordning. Har på avbetalning sålt gods jämlikt första punkten i andra stycket av förevarande paragraf värderats av utmätningssmannen, torde emellertid den som är missnöjd med det åsatta värdet hava ringa utsikt att få det ändrat, om han i vanlig ordning fullföljer talan mot förrättningen. Bevisning angående godsets värde kan nämligen, såsom påpekats vid 14 §, endast undantagsvis förebringas på annat sätt än genom vittnen och sakkunniga, och för deras hörande på ed är det nödvändigt, att saken drages inför domstol. Att denna utväg står parterna öppen, framgår av den i andra punkten av andra stycket intagna hänvisningen till 14 § andra stycket; jfr Anm. 3 vid 14 §.

Anm. 4. Enligt den lydelse 5 § första stycket erhållit genom 1953 års lagstiftning kan säljaren — i motsats till vad som tidigare gällde — även vid verkställighet av domstols dom angående utgivande av avbetalningsgods bli skyldig att nedsätta visst belopp hos utmätningssmannen. Som en konsekvens härav har föreskrift om lyftning av sålunda nedsatt belopp måst meddelas. Enligt *andra punkten* av förevarande paragrafs andra stycke skola i detta hänseende de beträffande handräckning i 14 § andra stycket givna bestämmelserna äga motsvarande tillämpning; se Anm. 4 vid 14 §. I motsats till vad som enligt 14 § första stycket gäller om handräckning är i detta fall överexekutor ej högsta instans. Skulle överexekutors beslut överklagas, innebär en motsvarande tillämpning av 14 § andra stycket, att den angivna tiden av en månad räknas från det slutligt beslut meddelades.

16 §.

Jämte de stadganden, som i 10—15 §§ finnas meddelade, skola i fråga om förrättning, som där avses, utsökningslagens föreskrifter i tillämpliga delar lända

till efterrättelse. Har säljaren medgivit uppskov med sökt förrättning och har på grund därav verkställighet ej skett, då sex månader förflutit från dagen för ansökningen, vare ansökningen förfallen.

För fordran på grund av avbetalningsköp må det gods köpet avser icke tagas i mät.

Anm. 1. Denna paragraf innehöll i sin ursprungliga lydelse endast det stadgande, som nu återfinnes i *första punkten* av *första stycket*; övriga stadganden hava tillkommit genom 1953 års lagstiftning. De processuella regler lagen om avbetalningsköp innehåller äro ingalunda uttömmande. Man har därför ansett nödigt att i förevarande paragraf upptaga en erinran om att *utsökningslagens föreskrifter* i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse å förrättningar av här avsedda slag. Hänvisningen till utsökningslagen torde närmast avse sistnämnda lags allmänna föreskrifter. Att utmätningsmannen vid sådan handräckning, varom här är fråga, bör äga samma rätt att sätta annan i sitt ställe, som enligt 3 § utsökningslagen tillkommer honom i fråga om utsökningsmål, är givet. Tillämpliga å handräckningsförfarandet äro jämväl utsökningslagens bestämmelser angående jäv mot utmätningsman och angående skyldighet för honom att vid varje förrättning hava med sig trovärdigt vittne, likaledes de i 9 § utsökningslagen givna stadgandena om fogdes dagbok. Jämväl föreskrifterna i 166 § utsökningslagen angående vad utmätningsman har att iakttaga med avseende å medel, som till honom influtit, äro av beskaffenhet att kunna tillämpas i fråga om medel, som enligt föreskriften i 5 § första stycket lagen om avbetalningsköp blivit nedsatta hos honom. Framhållas må vidare att den som vill hos överexekutor överklaga utmätningsmans beslut har att iakttaga vad utsökningslagen föreskriver angående klagan över utmätningsmans förfarande i allmänhet.

Anm. 2. När handräckning meddelas, åligger det utmätningsmannen att föra *protokoll* över förrättningen i likhet med vad som sker vid verkställighet eller annan åtgärd, som faller under utsökningslagens bestämmelser.¹ Ett sådant protokoll bör givetvis upptaga allt, som är av betydelse för

¹ Jfr *Trygger* s. 273—274.

den förrättning, varom fråga är. Vid handräckning är det framför allt av vikt, att i protokollet upptecknas de föremål, som återtagas, och de värden, som åsättas dem. Det enklaste sättet för föremålsens uppteckning torde vara att såsom bilaga i protokollet intaga den avskrift av köpehandlingen, som säljaren enligt 10 § har att bifoga ansökningen om handräckning.

Anm. 3. I anledning av förevarande lag hava beträffande utmätningssmans dagbok i utsökningsmål meddelats bestämmelser, enligt vilka det åligger utmätningssmannen att i dagboken göra anteckningar om vad som förekommit vid handräckning av här nämnd beskaffenhet. Nu gällande föreskrifter i ämnet återfinnas i kungörelsen den 14 december 1917 om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål samt angående vad vid utsökningslagens tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas.

Anm. 4. Den genom 1953 års lagstiftning införda bestämmelsen i första stycket *andra punkten* har till syfte att hindra att utmätningssmannens dagbok blir belastad med gamla ärenden. Enligt 86 § utsökningslagen förfaller en utmätningssansökan, om borgenären lämnat gäldenären anstånd med betalningen mer än sex månader från det utmätningssmannen mottog fullständiga ansökningshandlingar. I praxis hava rätt delade meningar, huruvida detta stadgande skulle anses tillämpligt även i fråga om verkställighetsärenden rörande återtagande av avbetalningsgods. Under förarbetena till 1953 års lagändringar uttalades, att den i 16 § lagen om avbetalningsköp intagna hänvisningen till utsökningslagens föreskrifter knappast kunde antagas avse de enbart med avseende å utmätning givna reglerna i 86 § utsökningslagen, men att en motsvarande regel tydligen vore av behovet påkallad beträffande verkställighetsärenden enligt lagen om avbetalningsköp. I enlighet härmed har i lagen införts föreskrift av innebörd att en ansökan om handräckning resp. verkställighet av domstols dom rörande utgivande av avbetalningsgods förfaller, om säljaren medgivit uppskov med förrättningen och på grund därav verkställighet ej skett, när sex månader förflutit från ansökningsdagen. För att godset i sådant fall skall kunna återtagas fordras alltså, att säljaren gör förnyad ansökan därom. Detta innebär icke, att säljaren

nödvändigtvis måste skriva en helt ny ansökan; ofta torde det vara tillräckligt, att han gör en påskrift på den gamla.

Enligt övergångsbestämmelserna till 1953 års lagstiftning skall stadgandet med vissa modifikationer tillämpas även å förrättningar, som sökts före den nya lagstiftningens ikraftträdande; se Anm. 4 vid övergångsbestämmelserna.

Anm. 5. Det genom 1953 års lagstiftning tillfogade andra stycket innehåller förbud mot att avbetalningsgods tages i mät för fordran på grund av köpet. Angående skälen¹ för införandet av ett sådant förbud anfördes följande i det betänkande, som ligger till grund för 1953 års lagändringar:

»En säljare, som har fordran på grund av avbetalningsköp, kan enligt rättspraxis erhålla utmätning av det sålda godset. En förutsättning härför är dock, att han ovillkorligen avstått från sin rätt på grund av äganderättsförbehållet.² Såvitt angår utmätning av annan egendom än det gods köpet avser äro fordringar på grund av avbetalningsköp likställda med fordringar i allmänhet.

I Danmark beviljas enligt fast rättspraxis icke utmätning av avbetalningsgods för säljarens fordran. Om säljaren vill taga godset i anspråk för täckande av sin fordran, är han sålunda hänvisad att taga godset åter enligt reglerna i lagen om avbetalningsköp. Detta gäller även för det fall att säljaren avstår från sin rätt på grund av äganderättsförbehållet. Även i Norge har man i doktrin och praxis tagit avstånd från att avbetalningsgods utmätes för säljarens fordran.

I vårt land har tidigare³ föreslagits, att i lagen om avbetalningsköp skulle införas en bestämmelse om förbud för säljaren att erhålla utmätning av godset för sin fordran å köpeskillingen. I det stora flertalet av de remissyttranden, som avgåvos över förslaget, blev detta tillstyrkt eller lämnat utan erinran. Sålunda framställde ingen av rikets handelskamrar någon invändning mot den föreslagna regeln. Kommerskollegium, som i och för sig icke hade något att erinra mot förslaget, ansåg emellertid att det icke borde genomföras, enär en sådan regel lätt kunde kringgås genom att säljaren pro forma överläte sin fordran till tredje man och samtidigt avstode från äganderättsförbehållet. Föreningen Sveriges stadsfogdar framhöll att en avbetalningssäljare rimligtvis icke

¹ Jfr *Hessler* i *SvJT* 1954 s. 425

² Se *NJA* 1945 s. 160.

³ *SOU* 1938: 11 s. 54—56 och 58.

borde komma i sämre läge än varje annan säljare och avstyrkte under hänvisning härtill förslaget. Ytterligare två yttranden gingo i avstyrkande riktning.

Den i dansk rättspraxis intagna ståndpunkten att icke tillåta utmätning av avbetalningsgodsets för säljarens fordran har motiverats med att köparen i händelse av utmätning skulle kunna gå miste om vissa av de förmåner, som lagen om avbetalningsköp tillförsäkrade honom. Erfarenheten ger vid handen, att köpeskillingen vid en exekutiv auktion i regel icke uppnår det belopp, till vilket godset skulle ha värderats enligt denna lag. Särskilt där exekutiv försäljning icke sker å auktionskammare leder försäljningen ej sällan till ogynnsamt resultat. Vid en exekutiv försäljning förlorar vidare köparen den möjlighet att återlösa godset, som föreligger enligt avbetalningsköplagen.

Under de gemensamma nordiska överläggningarna beslöt de danska, finska och norska delegerade att upptaga en regel av innehåll att avbetalningsgodsets icke finge utmätas för säljarens fordran på grund av köpet. Ehuru vissa principiella betänkligheter kunna anföras mot en dylik regel, har utredningen ansett tillräckliga skäl ej föreligga att den svenska lagen i detta hänseende skulle intaga en annan ståndpunkt än lagstiftningen i de övriga nordiska länderna. Praktiskt sett torde ett förbud mot utmätning icke innebära någon nämnvärd försämring av säljarens nuvarande ställning. Sedan i rättspraxis fastslagits, att utmätning förutsätter ett ovillkorligt avstående från rätten på grund av äganderättsförbehållet, synas nämligen säljarna med hänsyn till den risk för rättsförlust, som ett sådant avstående medför i händelse av mellankommande konkurs, mera sällan använda utmätningssvågen.»

Anm. 6. Föreskriften att gods, som sålts genom avbetalningsköp, icke må tagas i mät för fordran på grund av köpet får anses innefatta, att ej heller *köparens rätt till godset* kan utmätas för sådan fordran. Såsom framgår av ordalagen gäller förbudet mot utmätning även om säljaren avstår från sin rätt på grund av äganderättsförbehållet. Stadgandet kan ej heller kringgås genom att säljaren överlåter sin fordran å tredje man. Det avser nämligen fordran på grund av köpet, oavsett i vems hand den är.¹

¹ Jfr *Hessler i SvJT* 1954 s. 425, där det med rätta påpekas, att utmätningförbudet ej kan åberopas mot tredje man, som i god tro förvärvat en av köparen utfärdad växel eller annan löpande förskrivning. Jfr även 10 § Anm. 6.

En erinran om förevarande stadgande har intagits i 62 § utsökningslagen.

Anm. 7. Under förarbetena till 1953 års lagstiftning framlades förslag, att ej heller annan egendom än avbetalningsgodset skulle få utmätas för belopp som täcktes av godsets värde, såframt utmätningen skulle lända till avsevärt men för köparen. I sådant fall skulle säljaren följaktligen vara hänvisad att i första hand återtaga godset enligt reglerna i lagen om avbetalningsköp. Mot förslaget framställdes emellertid åtskilliga invändningar, och något stadgande i ämnet kom därför icke att inflyta i lagen. En avbetalningssäljare har sålunda fortfarande möjlighet att välja mellan att återtaga godset och att söka skaffa sig betalning för sin fordran genom utmätning av annan egendom än godset.

17 §.

Har köparen, i avtalet eller sedermera, för den händelse han framdeles skulle komma att åsidosätta sina förpliktelser, avstått från någon rätt eller förmån, som honom enligt här ovan givna stadganden tillkommer, skola dessa ändock lända till efterrättelse. Utfästelse, varigenom köparen avstått från honom enligt 6 § tredje stycket tillkommande rätt till förskottsbetalning, vare utan verkan.

Avtal om domstols behörighet att upptaga tvist angående avbetalningsköp vare, om avtalet ingåtts innan tvisten uppkommit, utan verkan.

Anm. 1. Det ligger i sakens natur, att om det rättsskydd man genom lagen om avbetalningsköp velat bereda köparen skall bli effektivt, dess stadganden måste vara av *tvingande natur*, så att de icke kunna uteslutas genom förbehåll i avtalet. De föreskrifter, som i sådant syfte funnits påkallade, hava fått sin plats i första stycket av förevarande paragraf. Avfattningen av stadgandet utmärker, att om köparen lyckats i avtalet utverka en bestämmelse, som leder till fördelaktigare resultat för honom än en tillämpning av lagens stad-

ganden, det står honom fritt att åberopa densamma. Innehåller däremot kontraktet någon bestämmelse, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra vad som åligger honom skall i något avseende medföra strängare påföljd för honom än lagens stadganden föranleda, fränkännes en dylik bestämmelse verkan genom den i *första punkten* givna föreskriften. Av densamma följer sålunda bl. a., att om köparen utfäst sig att betala visst vite för den händelse han icke skulle fullgöra sina kontraktsenliga förpliktelser, sådant vite icke kan utkrävas, såframt säljaren gör bruk av sin rätt att återtaga godset eller gör gällande sådan påföljd, som avses i 9 §. Enligt 4 § gäller nämligen, såsom förut nämnts, att säljaren icke äger av köparen utfå mer än den oguldna delen av köpeskillingen — på angivet sätt reducerad — jämte ränta, försäkringspremie, reparationsfordran och de kostnader, som kunna vara förenade med godsets återtagande.

Det genom 1953 års lagstiftning införda stadgandet i 6 § tredje stycket angående rätt till förtidsbetalning tager icke sikte på det fallet, att köparen åsidosatt någon förpliktelse. Enär även detta stadgande ansetts böra erhålla tvingande karaktär, har en särskild bestämmelse därom intagits i *andra punkten* av första stycket i förevarande paragraf.

Anm. 2. Vad nu sagts i fråga om bestämmelser intagna i kontraktet skall, enligt vad första stycket giver vid handen, lända till efterrättelse jämväl om köparen efter kontraktets upprättande underkastat sig en så sträng påföljd, som ovan nämnts, för den händelse han *framdeles* skulle komma att åsidosätta sina skyldigheter enligt avtalet. Någon inskränkning i avtalsfriheten har däremot icke ansetts påkallad i fråga om överenskommelser, vilka kunna träffas efter det köparen redan gjort sig skyldig till kontraktsbrott. Erfarenheten visar, att köparen då är vida bättre i stånd att tillvarata sitt intresse än vad fallet är, innan någon försummelse ännu ligger honom till last. Något verkligt behov att i dylika fall ingripa till skydd för köparen torde icke föreligga, och det kan ifrågasättas, huruvida icke en sådan utvidgning av stadgandet skulle hava länt köparen till mera skada än gagn. Man kan nämligen befara, att säljaren därigenom skulle kunnat avskräckas från att ingå på en för köparen fördelaktig förlikning, även om han i och för sig varit benägen därför.

Anm. 3. Stadgandet i andra stycket har tillkommit år 1946. Det är föranlett av nya rättegångsbalken.

Avtal, varigenom någon utfäst sig att svara vid annan än rätt domstol, var enligt äldre rättegångsbalken utan verkan. Enligt 10 kap. 16 § nya rättegångsbalken föreligger däremot viss möjlighet för parterna att träffa avtal om forum, s. k. *prorogationsrätt*. Sådant avtal kan avse en redan uppkommen tvist, men även framtida tvist, härflytande ur ett angivet rättsförhållande.

Vid tillkomsten av nya rättegångsbalken utgick man från att det till förebyggande av missbruk kunde finnas erforderligt att på vissa områden stadga undantag från prorogationsrätten. I enlighet härmed gjordes i bestämmelserna om prorogationsrätt förbehåll för vad särskilt funnes stadgat om inskränkning i nämnda rätt. Särskild anledning att befara missbruk av prorogationsrätten har ansetts föreligga vid avbetalningsköp. I fråga om sådana köp skulle det helt visst i många fall för säljaren vara förmånligt, därest i köpeavtalet kunde intagas bestämmelse om skyldighet för köparen att i tvist angående köpet svara vid säljarens forum. En sådan bestämmelse, som kan vara till uppenbart men för köparen, torde lätt kunna undgå hans uppmärksamhet, särskilt om den inginge bland tryckta avtalsvillkor. Även om anmärkning framställdes, torde svårighet möta för köparen att utverka bestämmelsens uteslutande. Det kan även tänkas, att säljaren, för det fall att talan komme att väckas av köparen, skulle vilja med avvikelse från de allmänna forumreglerna göra förbehåll om ett för köparen ogynnsamt forum. Under dessa omständigheter har det ansetts påkallat att, till skydd för köparen, i lagen om avbetalningsköp införa stadgande om att avtal om domstols behörighet att upptaga tvist angående avbetalningsköp skall vara utan verkan, om avtalet ingåtts, innan tvisten uppkommit.

Enligt stadgandet i första stycket av förevarande paragraf är köparen oförhindrad att, sedan tvist uppstått, med laga verkan avstå från rätt eller förmån, som i händelse av kontraktsbrott tillkommer honom enligt lagen. I överensstämmelse härmed har ej heller anledning ansetts föreligga att betaga kontrahenterna rätt att, sedan tvist uppkommit, avtala om forum enligt 10 kap. 16 § nya rättegångsbalken. Då härvid förutsättes en särskild uppgörelse mellan parterna, torde köparen hava större möjlighet att tillvarataga sitt intresse. Förevarande stadgande leder ej heller till inskränk-

ning i bestämmelserna i 10 kap. 18 § nya rättegångsbalken. Även om formligt avtal om forum icke slutits i anledning av uppkommen tvist, kan köparen sålunda genom att icke framställa invändning medgiva att saken må prövas vid domstol, som eljest icke skulle hava varit behörig.

*Övergångsbestämmelser till 1953 års ändringar
i lagen*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954. Har avbetalningsköp slutits före nämnda dag, skall dock, i den mån ej annat följer av vad här nedan sägs, äldre lag äga tillämpning med avseende därå.

Vad 8 § första stycket nya lagen innehåller om jämkning eller åsidosättande av villkor vid avbetalningsköp skall lända till efterrättelse, där sådant villkor göres gällande först efter lagens ikraftträdande.

Bestämmelserna i 12 § ävensom 15 § första stycket nya lagen i vad detta stycke innehåller hänvisning till 12 § skola, i fråga om förrättning som sökes efter nya lagens ikraftträdande, äga tillämpning, där avbetalningspriset icke överstiger tre tusen kronor.

Stadgandet i 16 § första stycket andra punkten nya lagen skall gälla, där av säljaren medgivet uppskov med sökt förrättning består vid lagens ikraftträdande så ock om säljaren därefter medger sådant uppskov; och skall i förstnämnda fall i stadgandet angiven tid av sex månader räknas från dagen för ikraftträdandet.

Anm. 1. Enligt allmänt vedertagna grundsatser böra nya civilrättsliga bestämmelser i allmänhet icke göras tillämpliga i fråga om verkan av rättshandlingar, som tillkommit före bestämmelsernas ikraftträdande. Upprätthållandet av denna princip är i förevarande fall av särskilt stor praktisk betydelse, när det gäller avbetalningsköp över 3 000 kronor, enär

dess köp tidigare fallit helt utanför avbetalningslagstiftningen och alltså ej varit underkastade dess tvingande regler. Flertalet av de nya processuella bestämmelserna hava synts äga sådant samband med de civilrättsliga, att de icke kunna tillämpas å avtal, vilkas rättsverkningar skola bedömas enligt äldre rätt. Såsom huvudregel har därför uppställts, att den nya lagen icke skall tillämpas å avbetalningsköp, som slutits före lagens ikraftträdande, d. v. s. före den 1 januari 1954. Några undantag härifrån hava emellertid ansetts böra uppställas.

Anm. 2. Stadgandet i 8 § första stycket om jämkning eller åsidosättande av otillbörliga avtalsvillkor har — liksom motsvarande bestämmelse i skuldebrevslagen — gjorts tillämpligt, när ett i äldre avtal upptaget villkor göres gällande efter nya lagens ikraftträdande. Att det förhållande, som föranlett att villkoret göres gällande, inträffat före lagens ikraftträdande hindrar icke en tillämpning av stadgandet.

Anm. 3. Det har funnits rimligt, att de i 12 § och 15 § första stycket upptagna reglerna om anstånd, när förrättning för godsets återtagande sökes efter ikraftträdandet, tillämpas å dessförrinnan ingångna köp, som omfattas av den äldre lagen, d. v. s. sådana köp, där avbetalningspriset icke överstiger 3 000 kronor. Visserligen får säljaren på grund av de äldre bestämmelserna, i händelse av godsets återtagande genom handräckning, icke tillgodoräkna sig dröjsmålsränta vid uppgörelsen. Att ränta för den förlängda kredittiden ej kan uttagas vid handräckning har emellertid icke ansetts böra tillmätas avgörande betydelse. Vid köp varom här är fråga kan det gälla endast jämförelsevis obetydliga räntebelopp. Vill säljaren utkräva ränta, har han för övrigt möjlighet att påkalla uppgörelse vid domstol. Stadgandet i 2 § andra stycket, som har nära samband med anståndsreglerna, har på grund av sin civilrättsliga innebörd däremot icke ansetts böra göras tillämpligt å äldre avtal.

Anm. 4. Slutligen har, även om avbetalningsköpet slutits före nya lagens ikraftträdande, regeln i 16 § första stycket andra punkten om avförande ur utmätningsmans dagbok av vissa äldre ärenden ansetts utan olägenhet kunna tillämpas dels när uppskov med förrättningen meddelats efter lagens

ikraftträdande, oavsett om ansökan skett före eller efter nämnda tid, och dels när av säljaren medgivet uppskov med sökt förrättning består vid tiden för den nya lagens ikraftträdande; i sistnämnda fall skall dock tidsfristen å sex månader räknas från ikraftträdandet.

•

Lag om ändring i utsökningslagen;
given Stockholms slott den 17 april 1953.

Vi GUSTAF ADOLF etc. göra veterligt: att Vi, med riksdagen, funnit gott förordna, att i utsökningslagen skall införas en ny paragraf, betecknad 43 §, av följande lydelse samt att 62 § samma lag¹ skall er- hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

43 §.

Vid verkställighet av dom, varigenom den som köpt gods genom avbetalningsköp förpliktats att utgiva godset, skall föreskriften i 15 § första stycket lagen om avbetalningsköp iakttagas.

62 §.

Av gäldenärs — — — med lösören.

Häftar på — — — övriga tillgångar.

Hurusom med — — — nämnda lag.

Vid utmätning för fordran på grund av avbetalningsköp skall föreskriften i 16 § andra stycket lagen om avbetalningsköp iakttagas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954.

Anm. Ändringarna innebära allenast att i utsökninglagen införts erinran *dels* om att vid verkställighet av dom å utgivande av avbetalningsgods skall iakttagas stadgandet i

¹ Senaste lydelse se SFS 1928: 164.

15 § första stycket lagen om avbetalningsköp angående undantagande av oundgängligen behövliga gång- och sängkläder samt angående anstånd med verkställigheten, *dels* om att vid utmätning för fordran på grund av avbetalningsköp skall iakttagas det i 16 § andra stycket samma lag stadgade förbudet mot utmätning av det gods köpet avser.

Angående frågan om de nya reglernas tillämplighet å avbetalningsköp, som slutits före den 1 januari 1954, hänvisas till övergångsbestämmelserna till 1953 års ändringar i lagen om avbetalningsköp.

**Lag om ändrad lydelse av 1 § lagen
den 30 juni 1916 (nr 312) angående ansvarighet
för skada i följd av automobiltrafik;**

given Stockholms slott den 17 april 1953.

Vi GUSTAF ADOLF etc. göra veterligt: att Vi, med riksdagen, funnit gott förordna, att 1 § lagen den 30 juni 1916 angående ansvarighet för skada i följd av automobiltrafik¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 §.

Med automobil — — — i timmen.

Härvid förstås — — — på skenor.

Till automobil — — — av gående.

Beträffande automobil, som sålts genom avbetalningsköp eller annat köp med äganderättsförbehåll, skall vid tillämpningen av denna lag köparen anses som ägare, ändå att äganderätten ännu icke övergått å honom.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1954.

Anm. 1. Ändringen innebär, att i fråga om bil, som sålts genom avbetalningsköp eller annat köp med äganderättsförbehåll, det i bilansvarighetslagen stadgade ägaransvaret överflyttats från säljaren till köparen.

Frågan om lagändring väcktes av Sveriges automobilhand-

¹ Senaste lydelse se SFS 1951: 650.

lareförbund i skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 juni 1946. Denna skrivelse överlämnades sedermera till utredningen om ny lagstiftning rörande avbetalningsköp. Utredningen avgav den 30 november 1950 en promemoria angående avbetalnings-säljares ställning enligt bilansvarighetslagen med därvid fogat förslag till ändrad lydelse av 1 § nämnda lag. Detta förslag ligger till grund för den nu genomförda lagändringen.

Till stöd för förslaget anfördes följande i promemorian:

»I fråga om bil som sålts genom avbetalningsköp är säljaren i sin egenskap av ägare ansvarig för skada i följd av trafik med bilen. Denna ansvarighet mildras i hög grad genom trafikförsäkringen. Emellertid är det skydd som denna försäkring bereder säljaren — även om man bortser från den mera teoretiska möjligheten att köparen tecknar försäkring med självrisk och därigenom ställer säljaren utan skydd — icke fullständigt. I automobilhandlareförbundets skrivelse framhålles såsom särskilt betänkligt, att säljaren är ansvarig, när skadeståndet överstiger försäkringssumman. Med hänsyn till att säljaren saknar inflytande i fråga om sättet för fordonets användande och valet av förare, synes det näppeligen vara försvarbart att säljaren belastas med en dylik helt obräknelig ansvarighet. Regeln att bilägare svarar för trafikskada även om annan person innehar bilen under nyttjanderätt med befogenhet att anställa förare har hämtats från 1906 års bilansvarighetslag. Under förarbetena till lagen åberopades som enda skäl för att införa en dylik regel önskvärdheten av att hindra uppkomsten av skenavtal mellan ägare och annan person i syfte att å den senare överföra ansvaret för möjligen uppkommande skada. Sannolikt tog man därvid åtminstone icke i första hand sikte på avbetalningsköp, eftersom denna försäljningsform då torde ha varit ovanlig i fråga om bilar. Utredningsmännen finna det otroligt, att ett avskaffande av avbetalningssäljares ägareansvar skulle befördra uppkomsten av skentransaktioner.

Det skulle kunna göras gällande, att det för den skadelidande kan vara av visst värde att han har möjlighet att vända sig mot avbetalningssäljaren, som i regel har en bättre ekonomisk ställning än köparen. Den omständigheten, huruvida en avbetalningsköpare erlagt köpeskillingen för bilen eller ej, synes emellertid icke vara tillräcklig grund för en olikhet i den skadelidandes rättsställning.

Ett avskaffande av säljarens ansvarighet skulle, där fråga

är om köparens försummelse av försäkringsplikten, endast innebära, att de försäkringsbolag, som jämlikt 21 § trafikförsäkringslagen haft att ersätta skadan, icke därefter kunde göra regressrätt gällande mot säljaren. Upphävandet av denna regressrätt synes utredningsmännen välmotiverat.»

Vad här stadgas om avbetalningsköp skall, i överensstämmelse med den tolkning som i praxis givits av 1 § andra stycket trafikförsäkringslagen,¹ gälla även sådant med äganderättsförbehåll förenat kreditköp, som icke är att hänföra till avbetalningsköp.

Anm. 2. Enär någon övergångsbestämmelse till lagändringen icke meddelats, torde den nya bestämmelsen böra tillämpas i fråga om alla skadefall, som inträffa efter ändringens ikraftträdande, oavsett om köpet av bilen skett före eller efter ikraftträdandet.

¹ Se *NJA* 1933 s. 569.

**angående ersättning till förrättningsmän
för utmätning i enskilda mål samt till
stämningssmän m. m.;**

given Stockholms slott den 12 juli 1878.

1 §.

Om ersättning för försäljning av utmätt fast egendom gälle, intill dess annorlunda kan bliva förordnat, vad nu är i sådant hänseende stadgat. I tillämpliga delar skall vad om ersättning för försäljning av utmätt fast egendom finnes stadgat gälla jämväl ersättning för försäljning av utmätt luftfartyg, som blivit infört i svenskt eller utländskt luftfartygsregister, och av utmätta, in-tecknade reservdelar till sådant fartyg.

För utmätning, försäljning av utmätt lös egendom i annat fall än i första stycket sägs, kvarstad, vräkning eller annan förrättning eller handräckning, som i utsök-ningslagen avses, erlägges till utmätningsman, som för-rättningen verkställer, 2 kronor. För handräckning en-ligt lagen om avbetalningsköp utgår ersättning med samma belopp.

Har för försäljning av utmätt lös egendom auktions-verk i stad av utmätningsmannen anlitats, må ej an-nan ersättning för försäljningen utgå än den avgift till auktionsverket, som för varje stad kan vara stad-gad.

För försäljning av och fördelning av köpeskillning för utmätt fartyg av sådan storlek, som omförmåles i 94 § utsökningsslagen, äge utmätningsman i stället för er-sättning, varom i andra stycket sägs, ur köpeskilling-en utbekomma arvode. Detta beräknas till en procent å köpeskillingen, där denna ej överstiger 10 000 kronor; är köpeskillingen högre, skall arvodet utgå med en

procent å 10 000 kronor och en halv procent å återstoden, men må icke i något fall överstiga 500 kronor.

För värdering i andra fall än vid utmätning eller handräckning enligt lagen om avbetalningsköp så ock för besiktning tillgodonjuter den, som förrättningen verkställer, 2 kronor. (*KF 2 dec. 1955.*)¹

2 §.

Verkställes förrättning, som i 1 § sägs, av landsfiskal, skall den ersättning, som enligt nämnda paragraf skall utgå till förrättningsmannen, i stället tillfalla statsverket samt av landsfiskalen redovisas till länsstyrelsen på sätt riksräkenskapsverket bestämmer. (*KF 30 aug. 1941.*)

3 §.

Vittne, som biträder vid förrättning, som i 1 § sägs, erhåller för varje förrättning 2 kronor med 1 kronas förhöjning för varje timme utöver en, som åtgår för förrättningen; dock med iakttagande, att sådant arvode, även om flera förrättningar verkställas på samma dag, icke må överstiga ett belopp, motsvarande traktamentsersättning för dygn i lägsta traktamentsklassen enligt allmänna resereglementet. (*KF 30 aug. 1941.*)

4 §.

För delgivning av stämning, domstols, myndighets eller tjänstemans beslut eller kallelse eller annan handling jämte bevis om delgivningen erlägges för varje person som undfår del av handlingen två kronor eller,

¹ Enligt övergångsbestämmelse till KF d. 30 aug. 1941, varigenom ändring skedde i 1, 2, 3—5 och 7 §§ samt 8 § tillfogades, skola i fråga om Stockholm och Göteborg tidigare gällande bestämmelser fortfarande tills vidare äga tillämpning. Sedermera har 5 § ändrats genom KF d. 26 nov. 1954; därvid föreskrevs, att den nya lydelsen skall äga tillämpning även i fråga om dessa städer. Enligt KF d. 2 dec. 1955, varigenom 1 § på nytt ändrades, skola i fråga om Stockholm och Göteborg tidigare gällande bestämmelser fortfarande tills vidare äga tillämpning, såvitt avser annat än försäljning av utmätt luftfartyg eller av utmätta, in-tecknade reservdelar till sådant fartyg.

om delgivningen äger rum i Stockholm, Göteborg eller Malmö, tre kronor. Sker delgivning av samma handling på en gång med två eller flera samtidigt närvarande, utgår ersättning blott såsom för delgivning med en person.

Verkställes delgivningen av befattningshavare, å vilken [civila avlöningsreglementet eller civila icke-ordinariereglementet]¹ är tillämpligt, skall ersättningen för delgivningen redovisas på sätt är stadgat i fråga om expeditiönslösen, som skall redovisas till statsverket. (*KF 30 aug. 1941.*)

5 §.

Erfordras resa för verkställande av förrättning enligt denna förordning, är förrättningsman berättigad till resekostnadsersättning och traktamente enligt allmänna resereglementet, dock att traktamente ej skall utgå vid förrättning, som äger rum i Stockholm eller Göteborg. Vittne är berättigat till resekostnadsersättning enligt lägsta reseklassen i allmänna resereglementet.

Verkställas flera förrättningar under samma resa eller på samma dag, skola resekostnadsersättning och traktamente till förrättningsman samt arvode och resekostnadsersättning till vittne av utmätningsman fördelas mellan samtliga förrättningar efter vad som kan anses skäligt med beaktande av att kostnad icke i något fall må påföras till högre belopp än som bort utgå därest förrättningarna ägt rum var för sig. (*KF 26 nov. 1954.*)

6 §.

Angående utmätningsmans rätt till expeditiönslösen gälle vad särskilt är stadgat.

¹ I stället för civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet gäller nu statens allmänna avlöningsreglemente d. 30 juni 1948 med senare gjorda ändringar.

7 §.

Då, jämlikt 15 § i kungörelsen om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utsökningsmål samt angående vad vid utsökningslagens tillämpning i vissa andra fall skall iakttagas, annan utmätningsman än landsfiskal med posten översänder penningar till fordringsägare, må därför såsom ersättning beräknas 75 öre. Landsfiskal har att å tjänstens vägnar översända dylika medel och äger icke uttaga ersättning, som här sägs. (*KF 30 aug. 1941.*)

8 §.

Såsom vittne skall, där så kan ske, användas närmast boende polis- eller fjärdingsman eller annan nära förrättningsstället boende person. Har såsom vittne anlåtats annan än nu nämnd polis- eller fjärdingsman, må arvode och resekostnadsersättning till vittnet icke överstiga vad som i sådant hänseende skulle hava utgått till polis- eller fjärdingsmannen, om denne tjänstgjort som vittne. (Denna § tillagd genom *KF 30 aug. 1941.*)

Lagen den 11 juni 1915 om avbetalningsköp i dess lydelse före 1953 års lagändringar

1 §.

Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbliva hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bliva ägare därav.

Lagen äger icke tillämpning, när sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlägga (avbetalningspriset), överstiger tre tusen kronor.

2 §.

Underlåter köparen att fullgöra sin betalningsskyldighet, äge säljaren icke på grund därav rätt att taga godset åter, utkräva post, som eljest ej vore förfallen, eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre någon post utestår ogulden minst fjorton dagar utöver förfallodagen och denna post antingen uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller tillsammans med annan ogulden förut förfallen post utgör minst en tjugondel därav.

Där köparen i annat avseende än i första stycket sägs åsidosätter vad honom åligger, må särskild påföljd, som för sådan händelse kan vara avtalad, icke vinna tillämpning, för så vitt sådant med hänsyn till de föreliggande omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt.

3 §.

Vill säljaren taga godset åter, skall vid uppgörelse mellan honom och köparen värdet av godset, då det återtages, räknas köparen till godo.

4 §.

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo, förutom oguldna poster, för vilka betingad förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande, nio tiondelar av övriga då oguldna poster; har säljaren vid domstol yrkat godsets återbekommande, skall i stället tagas hänsyn till tiden för stämningens delgivning. Ränta skall ock tillgodoräknas säljaren, där sådan blivit utfäst eller enligt lag skall utgå.

Förmår köparen eller säljaren visa, att det pris, som godset skulle hava betingat, om det sålts mot kontant betalning (kontantpriset), med mer eller mindre än en tiondel understiger avbetalningspriset, skall sammanlagda beloppet av de icke förfallna posterna i stället för att minskas till nio tiondelar beräknas till den kvotdel, som kontantpriset utgör i förhållande till avbetalningspriset.

Kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande, skall ock räknas honom till godo.

5 §.

Finnes godsets värde överstiga det belopp, som enligt 4 § eller, där fråga är om handräckning, enligt 12 § räknats säljaren till godo, äge denne icke återbekomma godset, med mindre överskottet gäldas till köparen eller nedsättning sker, efter ty i 13 § andra stycket stadgas.

Är godsets värde mindre än vad säljaren enligt 4 § har att fordra, äge han icke utkräva mer än det överskjutande beloppet.

6 §.

Där säljaren yrkat att återbekomma godset, äge köparen, i stället för att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt avtalet, på en gång betala vad säljaren enligt 4 § har att fordra. Gör köparen det eller gäldar han, där fråga är om handräckning, det belopp, som därvid räknats säljaren till godo, må ej godset återtagas.

Har säljaren återbekommit godset, äge köparen rätt att inom fjorton dagar därefter lösa det åter. Vill köparen göra bruk av den rätt, skall han betala säljaren godsets värde vid återtagandet jämte det belopp, som säljaren enligt 5 § andra stycket må hava att fordra.

7 §.

Hava flera föremål sålts genom samma avbetalningsköp, och yrkar säljaren att återbekomma godset, äge köparen uttaga och behålla eller, där godset redan återtagits, inom fjorton dagar därefter lösa åter de föremål han helst vill mot det att han betalar säljaren de värden, som blivit dem åsatta. Har säljaren enligt 5 § andra stycket något att fordra, skall jämväl det belopp till honom gäldas.

Vad nu är stadgat skall icke äga tillämpning, när de föremål, som köparen vill uttaga eller lösa åter, äga sådant samband med de övriga, att dessas värde skulle märkligen minskas genom avskiljandet.

8 §.

Har säljaren förbehållit sig, att köparens rätt till gods, som blivit genom ett avbetalningsköp försålt, skall vara beroende därav, att han rätteligen fullgör vad honom enligt annat sådant avtal åligger, skall, där köparen det yrkar, vid tillämpning av de i 2 § första stycket givna bestämmelser så anses som om allt godset blivit genom samma avbetalningsköp försålt.

9 §.

Innehåller avtalet bestämmelse, enligt vilken köparens underlåtenhet att fullgöra vad honom åligger skall medföra, att han icke äger åtnjuta betingad förfallotid, och utkräver säljaren med åberopande av sådan bestämmelse hela den överenskomna betalningen eller större del därav än som fränsett bestämmelsen skulle vara till betalning förfallen, skola i fråga om beräkningen av säljarens fordran de i 4 § första och andra styckena givna regler äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Har om avbetalningsköp upprättats skriftlig handling, äge säljaren hos utmätningssmannen i den ort, där godset finnes, söka handräckning för godsets återtagande. Sådan ansökan skall göras skriftligen och innehålla uppgift å oguldna poster med deras förfallotider samt vara åtföljd av köpehandlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift.

Kostnaden för handräckningen skall, där utmätningssmannen det äskar, förskjutas av sökanden.

Angående rätt för utmätningssman att i vissa fall meddela handräckning utan hinder av köparens frånvaro skall vad i 59 och 60 §§ utsökningslagen är i fråga om utmätning föreskrivet äga motsvarande tillämpning.

11 §.

Handräckning må ej beviljas, med mindre utmätningssmannen finner uppenbart, att med betalningen föreligger sådant dröjsmål, som i 2 § sägs.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej heller beviljas.

12 §.

Då fråga är om handräckning, som i denna lag avses, skall vad i 4 § andra stycket är stadgat om beräkning av säljarens fordran icke äga tillämpning. Ej heller skall i ty fall ränta räknas säljaren till godo.

13 §.

Gods, för vars återtagande handräckning meddelas, skall av utmätningssmannen upptecknas och värderas; och äge utmätningssmannen, där så finnes nödigt, tillkalla sakkunniga att biträda vid värderingen.

Finnes godsets värde överstiga det belopp, som räknats säljaren till godo, äge denne icke återbekomma godset, med mindre han hos utmätningssmannen nedsätter det överskjutande beloppet.

14 §.

Beslut i fråga om handräckning må överklagas hos överexekutor. Över dennes beslut må ej klagan föras.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd, som vid handräckningen vidtagits, eller vill någon av dem påkalla sådan uppgörelse, som skolat äga rum, om godset återtagits annorledes än genom handräckning, vare honom ej förment att efter stämning å den andre utföra sin talan vid domstol. Visar ej säljaren, att han instämt sådan talan inom trettio dagar efter det handräckning gavs eller, där förrättningen inom den tid överklagats, inom lika tid efter det överexekutors beslut meddelades, äge köparen hos utmätningsmannen lyfta det belopp, som, efter ty i 13 § andra stycket sägs, må hava blivit hos denne nedsatt.

15 §.

Vid förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit försålt genom avbetalningsköp, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § första stycket är stadgat.

Är någon missnöjd med det värde, som satts å godset, stände honom fritt att instämma sin talan till domstol.

16 §.

Jämte de stadganden, som i 10—15 §§ finnas meddelade, skola i fråga om förrättning, som där avses, utsökningslagens föreskrifter i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

17 §.

Har köparen, i avtalet eller sedermera, för den händelse han framdeles skulle komma att åsidosätta sina förpliktelser, avstått från någon rätt eller förmån, som honom enligt här ovan givna stadganden tillkommer, skola dessa ändock lända till efterrättelse.

Avtal om domstols behörighet att upptaga tvist angående avbetalningsköp vare, om avtalet ingåtts innan tvisten uppkommit, utan verkan.

SAKREGISTER

Aktier, se Värdepapper.

Anstånd:

med verkställighet av handräckning kan medgivas, om köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter § 12 A. 1—8.

med verkställighet av dom av samma anledning § 15 A. 1.

Arbetslöshet, se Anstånd, Dröjsmål.

Automobil:

ägaransvaret enligt 1916 års bilansvarighetslag åvilar köparen § 1 A. 11, s. 131—133.

förbehåll att köparens rätt till bilen skall vara beroende av att han betalar säljarens fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å bilen § 8 A. 8—11.

Jfr *Trafikskadeförsäkring*.

Avbetalningsköp:

vad därmed enligt lagen förstås § 1 A. 1.

a) försäljningen skall avse lösören § 1 A. 2.

b) köpeskillingen skall åtminstone delvis erläggas efter det godset utgivits till köparen § 1 A. 4.

c) säljaren skall hava förbehållit sig rätt att återtaga godset eller fortfarande äganderätt till detsamma § 1 A. 5.

Jfr *Avbetalningspris, Hyreskontrakt*.

Avbetalningspris, vad därmed förstås § 1 A. 3. Jfr § 3 A. 4.

Avräkningsförbehåll § 8 A. 12—14.

Bil, se Automobil.

Brandförsäkring av gods, som sålts på avbetalning, § 3 A. 2.

Jfr *Försäkringspremie*.

Byggnad å annans mark s. 18 vid not 2.

Clausula cassatoria, se Förfalloklausul.

Dagbok skall föras vid handräckning § 16 A. 1, 3, 4.

Delbetalning s. 42 vid not 2.

Dröjsmål med betalningen:

innebörden av ordet dröjsmål § 2 A. 11.

giver icke säljaren rätt att återtaga godset eller göra annan särskild påföljd gällande, med mindre dröjsmålet är av viss allvarigare beskaffenhet, § 2 A. 3, 4.

innebörden av den köparen givna respittiden § 2 A. 5.

som sträckt sig utöver respittiden: särskild påföljd får ej göras gällande av säljaren, om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att dröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter § 2 A. 10.

som beror av säljaren, § 2 A. 2; jfr s. 42 not 1.

av reparationsfordran § 8 A. 13.

Egenmäktigt förfarande, se *Olovlig självtäkt*.

Ersättning till utmätningsman för handräckning s. 134.

Faran för gods, som sålts på avbetalning, § 3 A. 1.

Fartyg, verkan därav att ett föremål, till vilket säljaren förbehållit sig äganderätt, införlivas med, s. 28 vid not 4.

Fast egendom, verkan därav att ett föremål, till vilket säljaren förbehållit sig äganderätt, införlivas med, § 1 A. 9.

Fastställsetalan § 6 A. 9.

Fel i godset § 10 A. 11.

Flera föremål sålda genom samma avbetalningsköp § 7 A. 1—3.

Flyttning, försummad anmälan om § 8 A. 1, § 9 A. 3.

Forum, se *Prorogationsavtal*.

Förfalloklausul

får endast göras gällande, om köparen gjort sig skyldig till väsentligt kontraktsbrott, § 9 A. 3 samt (angående utländsk lagstiftning) § 2 A. 8.

medför, när den göres gällande, att säljarens fordran reduceras på samma sätt som när godset återtages, § 9 A. 2, 4.

Jfr *Lagsökning*.

Förlagsinteckning s. 33 not 2.

Förmånsrätt, se *Förlagsinteckning*.

Förskingring av gods, som sålts på avbetalning, se *Olovligt förfogande*.

Förskottsbetalning, se *Förtidsbetalning*.

Försäkringspremie § 1 A. 3, § 4 A. 7.

Försäljningsprovision § 3 A. 6.

Förtidsbetalning § 6 A. 7, 8.

Förverkandeklausul § 1 A. 17, §§ 3—5 A. 3.

Godtrosförvärv s. 24 vid not 4, s. 122 not 1.

Gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behöfliga för köparen, hans make och oförsörjda barn, få icke återtagas § 11 A. 5, § 15 A. 1.

Handräckning för återtagande av gods, som sålts på avbetalning:

allmänt § 10 A. 1.

verkställes av vederbörande utmätningsman § 10 A. 4.

formella förutsättningar för, § 10 A. 3, 5, 8.

materiella förutsättningar för, § 10 A. 6, 8 (i slutet).

kan understundom äga rum i köparens frånvaro § 10 A. 9 andra stycket.

säljarens närvaro ej erforderlig § 10 A. 10.

prövning av invändningar mot, § 10 A. 11.

får äga rum på grund av såväl dröjsmål med betalningen som annat väsentligt kontraktsbrott § 11 A. 1, 3.

att dröjsmål med betalningen eller annat kontraktsbrott föreligger, skall vara uppenbart § 10 A. 11, § 11 A. 2, 3.

verkan därav att köparen accepterat växel å köpeskillingen § 6 A. 10, § 10 A. 6.

får ej meddelas, om godset sålts till oskäligt högt pris, § 11 A. 6.

kan ej erhållas på grund av bristande betalning av reparationsfordran § 8 A. 13.

utsökningslagens föreskrifter skola tillämpas § 16 A. 1.

Jfr *Anstånd*, *Dagbok*, *Dröjsmål*, *Ersättning*, *Gång- och sängkläder*, *Kostnader*, *Lyftning*, *Lösningsrätt*, *Protokoll*, *Ränta*, *Uppgörelse mellan kontrahenterna*, *Vittne*, *Värdering*, *Återtagande av godset*, *Överklagande*.

Hyresgäst s. 28 vid not 3.

Hyreskontrakt, avbetalningsköp i form av, § 1 A. 6.

Invändning mot handräckning § 10 A. 11.

Konkurs:

säljarens § 1 A. 13.

köparens § 1 A. 14 sista stycket.

Kontantpris, vad därmed förstås s. 61—62.

Kontraktsbrott:

av köparen

med avseende å likviden, se *Dröjsmål*.

av annat slag § 11 A. 1, 3; jfr § 8 A. 1—3.

av säljaren § 2 A. 2, 7 andra stycket, § 10 A. 11.

Koppling:

förbehåll om koppling saknar i regel rättsverkan § 8 A. 7.
köparens rätt till godset kan dock göras beroende av att han betalar säljarens fordran på ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset § 8 A. 8—11, 13, 14.

Kostnader för godsets återtagande:

räknas säljaren till godo § 4 A. 8.

skola vid handräckning förskotteras av säljaren § 10 A. 7.

Kvarstad, säljares rätt att erhålla § 11 A. 3, s. 93 not 3.

Kvittning § 4 A. 9, s. 87.

Köplagen tillämplig å avbetalningsköp s. 17 vid not 1.

Lagsökning på grund av avbetalningskontrakt § 9 A. 1 och 5.

Lex commissoria s. 21 vid not 1.

Lyftning av belopp, som nedsatts, § 14 A. 4, § 15 A. 4.

Lösningsrätt:

för köparen till gods, som återtagits, § 6 A. 5, 6.

ingen rätt till handräckning för lösningsrättens utövande § 10 A. 3 första stycket.

Lösören, icke annan lös egendom, föremål för avbetalningsköp § 1 A. 2.

Motorfordon, se *Automobil*.

Nedsättning av belopp hos utmätningsman § 5 A. 1.

Ocker s. 35—36.

Olovlig självtäkt § 10 A. 2.

Olovligt förfogande över gods, sålt på avbetalning § 1 A. 10.

Omyndighet § 10 A. 11.

Pactum reservati dominii s. 21. Se vidare *Äganderättsförbehåll*.

Pantsättning av köparens rätt s. 32 vid not. 3.

Post, vad därmed förstås § 1 A. 3.

Jfr ang. sista posten § 2 A. 4.

Premieobligationer s. 19 not 1.

Prorogationsavtal äro vid avbetalningsköp utan verkan § 17 A. 3.

Proteser s. 106, 108.

Protokoll skall föras vid handräckning § 16 A. 2.

Påföljd av kontraktsbrott å köparens sida, särskilt avtalad, får göras gällande endast om kontraktsbrottet är väsentligt § 2 A. 3.

Reparationsfordran § 4 A. 9, § 8 A. 8—11.

Retentionsrätt s. 24 vid not 3.

Retroaktiv verkan, se Övergångsbestämmelser.

Ränta:

å förfallna poster räknas säljaren till godo § 4 A. 6.

vid handräckning dock endast om säljaren angivit vad han fordrar § 4 A. 6 sista stycket, § 10 A. 5.

Sakkunniga kunna tillkallas vid värdering § 4 A. 7, § 13 A. 1.
Sista posten § 2 A. 4.

Sjukdom, se *Anstånd, Dröjsmål.*

Självtäkt, se *Olovlig självtäkt.*

Stöldförsäkring, se *Brandförsäkring.*

Successiv leverans, lagen tillämplig vid avtal om, § 1 A. 4
andra stycket.

Svikligt förfarande § 10 A. 11.

Sängkläder, se *Gång- och sängkläder.*

Trafikskadeförsäkring å motorfordon, som sålts på avbetalning, § 3 A. 2.

Tvingande natur, i vad mån lagens bestämmelser äro av, § 17 A. 1, 2.

Uppgörelse mellan kontrahenterna, då godset återtages:

allmänt §§ 3—5 A. 1—5, 7.

utländsk lagstiftning §§ 3—5 A. 6.

godsets värde skall räknas köparen till godo § 3 A. 1, 3—6.

Jfr *Värdering.*

säljarens tillgodohavande § 4 A. 1—9.

Jfr *Försäkringspremie, Kostnader, Reparationsfordran, Ränta.*

icke förfallna poster skola på visst sätt reduceras § 4 A. 3—5.

resultatet av uppgörelsen:

då säljarens tillgodohavande understiger köparens § 5 A. 1, 2.

då säljarens tillgodohavande överstiger köparens § 5 A. 2, 3.

Utmätning:

för säljarens gäld § 1 A. 13.

» köparens » § 1 A. 14 första stycket.

» tredje mans gäld s. 30 not 2.

av godset får ej ske för fordran på grund av köpet § 16 A. 5.

ej heller köparens rätt till godset kan utmätas för sådan fordran § 16 A. 6.

Verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som sålts på avbetalning, § 15 A. 1—3.

Jfr *Anstånd, Gång- och sängkläder, Värdering*.

Vite § 4 A. 1 andra stycket, s. 124.

Vittne skall vara tillstädes vid handräckning § 10 A. 9 första stycket.

Värdepapper ej föremål för avbetalningsköp s. 18—19.

Värdering av gods, som återtages § 3 A. 3—7, § 13 A. 1, § 15 A. 2.

Växel å köpeskillingen, accepterad av köparen, s. 67 vid not 1, § 6 A. 10, § 10 A. 6, s. 122 not 1.

Återlösningsrätt, se *Lösningsrätt*.

Återtagande av godset

får äga rum endast om köparen gjort sig skyldig till väsentligt kontraktsbrott § 2 A. 1, 3, 4, § 10 A. 8 (i slutet). då godsets värde överstiger säljarens (reducerade) fordran § 5 A. 1, 2.

kan förebyggas därigenom att köparen inbetalar säljarens (reducerade) fordran § 6 A. 1—4.

utan offentlig myndighets medverkan, se *Olovlig självtäkt*.

Jfr *Handräckning, Verkställighet av dom*.

Äganderättens övergång vid köp § 1 A. 12.

Äganderättsförbehåll:

dess verkan mot köparens borgenärer s. 21 och § 1 A. 6, 7.

dess verkan mot köparens borgenärer enligt utländsk rätt § 1 A. 8.

hindrar icke, att även köparen har (villkorlig) äganderätt till godset § 1 A. 12.

är ogiltigt, om det kan antagas icke hava varit allvarligt menat, s. 26.

till föremål, som införlivas med fast egendom eller fartyg, se *Fast egendom, Fartyg*.

som träffats efter det godset utgivits till köparen, s. 25 not 1, § 8 A. 6, 9 andra stycket.

Jfr *Godtrosförvärv*.

Övergångsbestämmelser till 1953 års lagändringar s. 126.

Överklagande av handräckning § 14 A. 1, 2.

Överlåtelse av köparens rätt s. 32 vid not 1 och 3.

Pris 16 kronor